

У К Р А Ї Н С Ь К И Й
Тиждень

№ 8 (484) 24.02 – 2.03.2017 р.

www.tyzhden.ua

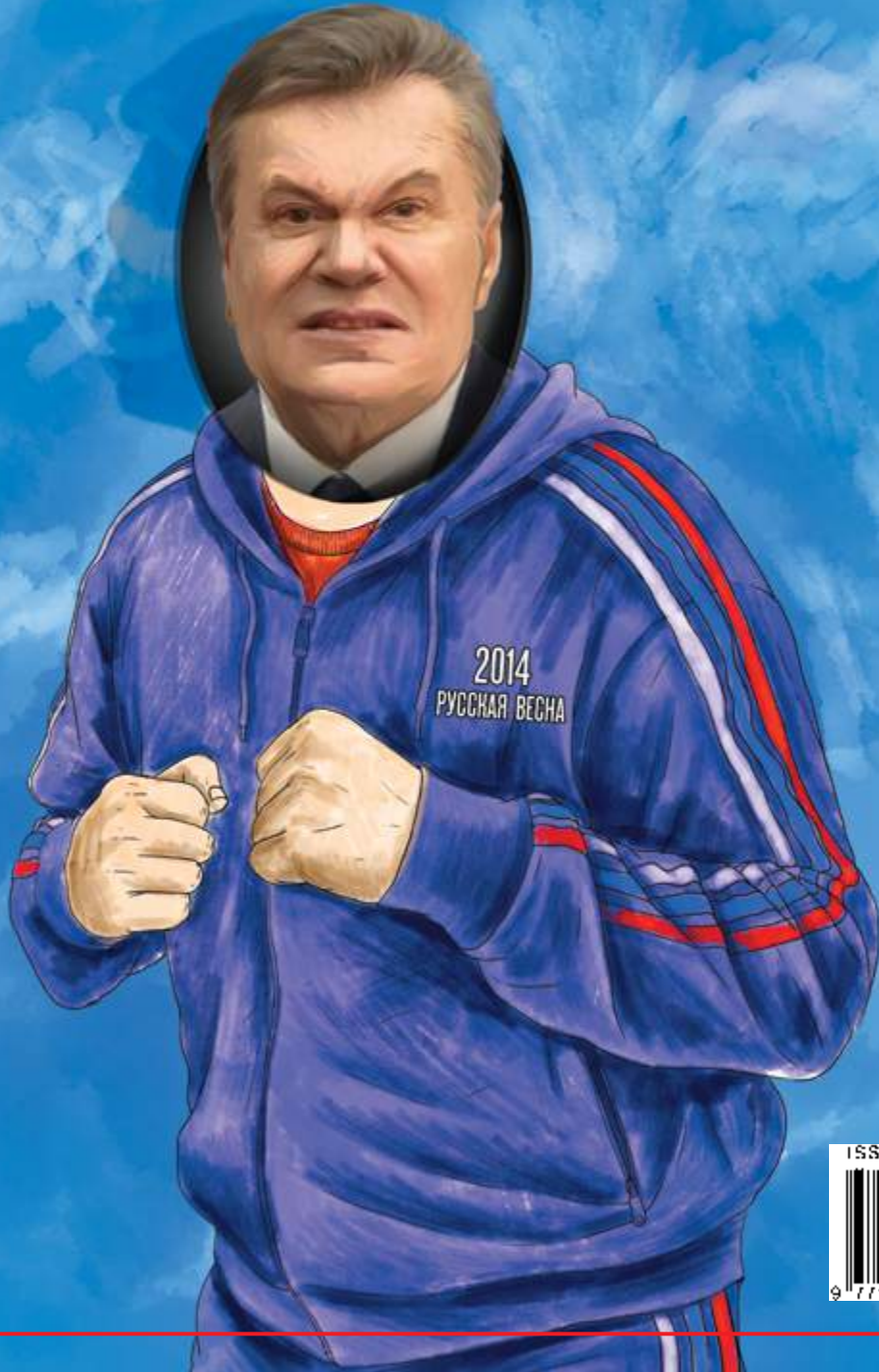
Йонатан Голслах
про Україну,
Європу
й «хиткі
держави»

Чи є прогрес у розслідуванні
справ Майдану

Як Дональд Трамп
розколює Британію

Павло Скоропадський
та український консерватизм

ПОСЛЕДНІЙ РУСКІЙ

The
Economist

Featuring selected content
from The Economist

Вже у продажу

The
Economist

Садік Хан Лондон після Brexit **Мартін Соррелл** Час думати про далеке майбутнє **Джастін Трюдо** Канада у 150 **Сьюзен Войджицкі** Що ми дивитимемося **Юрій Мільнер** Дивовижна наука **Мустафа Джемільєв** Звільнити Крим

За ексклюзивною ліцензією

Тижде́нь

Світ у 2017

Український випуск

Можна передплатити за телефоном 067-407-10-96
(з 9:00 до 18:00, оператор скине Ваш виклик і перетелефонує)
або на сайті tyzhden.ua

НА ЧАСІ

- 4 Роковини як політичний ресурс
Хто вийшов на вулиці Києва
- 7 Ганна Трегуб про мовне тло
- 8 Злочини проти Майдану.
Слова учасників процесів
Оцінки адвокатів, прокурорів
і потерпілих
- 12 Йонатан Голслах: «Україні не слід
мати завищені очікування від ЄС»
Професор Вільного університету
Брюсселя про ефективні економічні
моделі

ТЕМА НОМЕРА

- 16 Експромт і аншлюс
Юрій Макаров
про кремлівські стратегії
- 18 Операція «Повернення»
Як довго готувалися плани
захоплення України
- 22 Обмежувач суверенітету
Що сприяло успіху російських
окупантів у Криму
- 25 Чому замерзла «русская весна»
Про причини поразки
сепаратистського заклоту
в більшості південно-східних
регіонів України
- 28 Вогнища реваншу
Із яких причин і де саме можливе
повторення «русской весны»

СВІТ

- 30 У гості до королеви
Чому в Британії бояться
візиту Дональда Трампа

- 32 Ярослав Пешек
про попит на українських
працівників у Чехії
- 33 Едвард Лукас
про помилки апологетів
перезавантаження відносин
із Росією
- 34 Короткозорість
Чи винен бізнес у стагнації
американської економіки

СПАДОК

- 36 Консервативна революція
гетьмана Павла Скоропадського
На яких засадах був побудований
гетьманат 1918 року

КУЛЬТУРА ТА НАУКА

- 42 Свято, яке вже не те
Про переможців та атмосферу
Берлінського кінофестивалю
- 46 Секс і лабораторія
Як розвивається
репродуктивна медицина

ЩОДЕННИКИ ОКУПАЦІЇ

- 48 Наелектризована
атмосфера
Один день у громадських
місцях Луганська
- 49 Блокада, так?
Погляд жителя Донецька
на обмеження торгівлі з ОРДЛО

P. S.

- 50 ОНУХ про стратегію культурної
дипломатії

Тиждень

№ 8 (484) 24.02 – 2.03.2017

Засновник ЕСЕМ Медіа ГмбХ

Видавець ТОВ «Український тиждень»

01030, Київ, вул. Богдана Хмельницького, 36а, кв. 3

Головний редактор Дмитро Крапивенко

Редакція Анна Корбут, Роман Малко,

Олександр Крамар, Ганна Трегуб, Алла Лазарева,

Денис Казанський, Юрій Лапаєв,

Ольга Ворожбит, Станіслав Козлюк,

Андрій Голуб, Юрій Макаров

Відповідальний за випуск номера

Віталій Столига

Відділ передплати та роздрібної торгівлі

тел.: (067) 407-10-96

e-mail: peredplata@tyzhden.ua

Відділ реклами тел.: (067) 407-10-89

e-mail: reklama@tyzhden.ua

Видається з 02 листопада 2007 року

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого

засобу масової інформації КВ № 18119-6919 ПР

від 30.08.2011 р.

Адреса для листування 01030, м. Київ, а/с 212

Адреса редакції

Київ, вул. Богдана Хмельницького, 36а, кв. 3

e-mail: office@tyzhden.ua

тел.: (044) 351-13-00

Друк ТОВ «НОВИЙ ДРУК», Київ, вул. Магнітогорська, 1

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 1447 від 28.07.2003 р. № зам. 17-0358

Наклад 32 000

Номер підписано до друку 22.02.2017 р.

Виходить щоп'ятниці

Розповсюджується в роздрібній торгівлі

та за передплатою

Передплатний індекс 99319

Ціна договірна

© Український тиждень. Редакція залишає за собою право на ліцензування надісланих матеріалів без узгодження з автором. Рукописи не повертаються й не рецензуються.

Редакція може не поділяти думку авторів. За зміст рекламних матеріалів та листів, надісланих читачами, редакція відповідальності не несе.

Матеріали, позначені літерою «Р», «новини компанії» публікуються на комерційній основі

Наші партнери: www.tyzhden.ua

The Ukrainian Week

НА ЧАСІ

Роковини як політичний ресурс

Станіслав Козлюк

Так уже історично склалося, що важливі дати для українського політикуму стали черговим приводом нагадати про себе. Не оминула ця доля і 20 лютого. Якщо 2015-го, на перші роковини, ініціатива очікувано була у президента Порошенка, то в наступні роки його місце зайняли депутати. А сам Петро Олексійович з об'єктивних причин на Інститутській 20-го не з'являється, обмежившись мінімальною кількістю офіціозу, як-от спільний молебень у Михайлівському соборі абощо. Адже його присутність у місцях розстрілів лише роздратувала б особливо незадоволених його політикою, що цими днями блукають у центрі столиці, закликаючи до революції. До того ж про загрозу заворушень попереджали і правоохоронці, які напередодні пам'ятних дат повідомили, що низка проросійських угруповань планує влаштувати акції на майдані Незалежності. Особливі побоювання спричинили заклики приходити до центру міста зі зброєю: легальною і не дуже. Та, здається, цього року минулося.

ФОТО АВТОРА

Натомість людей на протест за підтримки позафракційного Володимира Парасюка та завісідника більшості акцій Миколи Коханівського вивели депутати від «Самопоміч» Семен Семенченко та Єгор Соболев. Кілька сот осіб пройшлися містом 19 лютого під акомпанемент петард і димових шашок. Заявлена мета — привернути увагу до торгівлі із сепаратистами з «ЛНР» та «ДНР» і зупинити її. До ходи радо долучилися звичайні невдоволені громадяни передпенсійного віку, частина з яких стояла на Майдані штибу літа-2014. Здається, вони чи не найбільше скаржилися на високі тарифи, низькі зарплати і «злочинну владу Порошенка». А лідери протесту тим часом заявили про облаштування «редуту» на розі Інститутської та Банкової. Це, за їхніми словами, нібито мало вплинути на зупинку товаропотоку з не контрольованих Україною територій Донбасу. Відтак народні обранці вирішили встановити намети для ночівлі, притягти бочки, щоб грітись, і роздавати гарячий чай усім охочим. Лунали й згадки-порівняння про Євромайдан. Мовляв, він починався так само: у протестувальників нічого не було, але Київ повстав і скинув Януковича.

ПОДІЯМ У СТОЛИЦІ ЗРАДІЛИ РОСІЙСЬКІ МЕДІА. ЧАСТИНА З НИХ НАВІТЬ УСТИГЛА ПОВІДОМИТИ ПРО «ПОВСТАЛИХ НАЦІОНАЛІСТІВ», ЯКІ ЧИ ТО ЗАБЛОКУВАЛИ, ЧИ ТО ВЗЯЛИ ПІД КОНТРОЛЬ УСІ УКРАЇНСЬКІ АЕРОПОРТИ

Проте всі ці слова й дії радше нагадували певний ритуал у протестному інтер'єрі. Дійшло навіть до сутичок із правоохоронцями, яких у центрі було кілька тисяч (що доволі очікувано, коли зважити, що в заявці організаторів мітингу вказували мало не 100 тис. осіб). Коли протестувальники намагалися протягти крізь кордон поліції намети, почалася вже звична штовханина, яка згодом на Європейській площі переросла у справжню бійку. Таке тло дало Семенченку й Соболеву підстави говорити про «гірші від Януковича часи». Колега колишнього комбата по парламенту навіть демонстрував усім докази звірств «злочинного режиму» — сліди на обличчі начебто від кийків силовиків. Щоправда, вони зникли за кілька днів, але на це уваги вже не звертали. Семенченко ввіймав свій зоряний час і, запустивши стрим в онлайн, розповідав на широкий загал про страшні умови в центрі Києва та необхідність боротьби із владою Порошенка, бо вона не дозволяє вільно протестувати. Таким подіям у столиці зраділа низка російських медіа. Частина з них навіть устигла повідомити про «повсталіх націоналістів», які вже чи то заблокували, чи то взяли під контроль усі українські аеропорти, аби не дати політикам тексти з країни. Загалом кремлівські пропагандисти намагалися видати бажане за дійсне: у їхньому інформпросторі вирувала українська революція, а в Києві було доволі спокійно.

Причиною для цього можна назвати власне дії лідерів протесту. Адже вони не дістали особливої підтримки в суспільстві, попри логічність

і правильність мети. Навіть більше: у частини людей могли виникнути підозри, що вся історія з блокадою була від початку заточена на київський протест під конкретні дати. Адже і про потоки контрабанди, і про неприпустимість торгівлі з терористами говорили давно, але діяти нардепи почали чомусь саме під кінець зими. На блокувальників посипалася критика від суспільства. Мовляв, для своїх протестів можна обрати будь-який день, окрім 18–20 лютого, інакше це сприйматимуть як чистісінький піар. Власне, вечір 20-го розставив усе на свої місця: під стелею Незалежності лишилося близько сотні прибічників блокади, решта пішла пам'ятною ходою на честь Небесної сотні до парламентського кварталу. І це був чи не єдиний масовий цілковито меморіальний захід.

Однак тема торгівлі з ОРДЛО не зникла з київських вулиць. Уже наступного дня до акції вирішила долучитися партія УКРОП. Разом із прихильниками Семенченка вони вийшли під Раду. Проте, якщо судити з оголошень у соцмережах, частину цих людей найняли для картинки за гроші. Що, звісно ж, спростували організатори.

Кульмінацією лютевих протестів, поза сумнівом, стала спільна акція правих — Марш національної гідності, на який зібралися ВО «Свобода», «Правий сектор» та «Національний корпус» (НК). Прикметно, що зовсім недавно, 14 жовтня, ці політсили проводили свої заходи окремо і свідомо не перетинались одна з одною. Кілька тисяч людей із гаслами «Банду — геть!» пройшлися від пам'ятника Небесній сотні до Верховної Ради, де лідер НК Андрій Білецький передав нардепам «ультиматум». А на сцені перед мітингувальниками з'явився Олег Тягнибок, який після провалу своєї партії на виборах не так часто вибирається в люди. Згадавши про вбитих три роки тому, він озвучив низку гасел, які, у принципі, не заперечили його колеги. Окрім уже звичної неприпустимості торгівлі з «ЛНР» та «ДНР» ішлося про відтермінування створення ринку землі, завищені комунальні тарифи й... дострокові парламентські вибори. Останнє з огляду на доволі низький рейтинг «Свободи» і певну популярність «Національного корпусу» могло б дати Тягнибокові змогу повернутися до парламенту. Проте влада навряд чи прислухатиметься до ультиматумів націоналістів і даватиме їм позачерговий шанс зміцнити позиції у ВР.

Наразі можна із сумом констатувати, що для низки українського істеблішменту 20 лютого перетворилося з пам'ятної дати на чергового вільюка, на якому можна разом зі своїми гаслами й ідеями в'їхати на Майдан і закликати до чергового повалення чергового «злочинного режиму». І причини для цього є, адже градус невдоволення діями нинішньої влади, яка зберегла стару політичну систему, не перестає зростати. Приводів для цього хоч греблю гати: стрічки новин рясніють повідомленнями про старі корупційні схеми, одіозні особистості приходять на керівні посади в державних структурах, а помітних змін у реформуванні немає. Але щодо 18–20 лютого тут виникає єдине запитання: де в цій політичній метушні місце пам'яті про загиблих? Лишається сподіватися, що в наступні роки відповідь знайдеться. ■

Звучання слова

Ганна Трегуб

Мова — це явище, чимось вельми споріднене з музикою. «Де мої бізони? Хороші бізони!.. Ідїть, зерно є» — відео, де старший пан у гумаках посеред канадського лісу закликає стадо бізонів на годівлю українською, здається, не бачив хіба що лінійний. Міг би англійською, французькою, якоюсь із мов місцевих корінних жителів-індіанців, проте ні, заклик лунав українською.

Тло — важлива річ. Звучало в кухні українське радіо, яке несло із собою безліч цікавих програм, світову й українську літературу та поезію, читані драматичні твори. Українську народну та сучасну музику. І той радіийний позивний, у якому йшлося про Київ, столицю незалежної України, у 1992 році перекрив для мене назавжди позивний московських телевізійних новин, які лунали з телевізора. Було принаймні дико не розуміти цієї мови, яка несла багато всього цікавого. Не розуміти в цьому випадку було ледарством. І ту ж таки мову, якою спілкуються всі рідні на Білоцерківщині. Пригадую свого однокласника, єдиною мовою якого класу до

товаристві так не говорять. «Nel mezzo del cammin di nostra vita mi ritrovai per una selva oscura, ché la diritta via era smarrita/Здолавши півшляху життя земного, я раптом опинився в темній хащі, бо втратив прямо-ту пугі прямого», — пише Данте Аллі'єрі на початку «Divina commedia» в перекладі Максима Стріхи. Або ще так, значно простіше: «У норі під землею жив собі гобіт. Не в бридкій загідженій мокрій норі, де повно дохлих червв і тхне багном, але й не в сухій та голій піщаній печері-вигрібанці, де ані сісти, ані поїсти — нічогосінько немає. Була то гобітівська нора, а де гобіти, там і затишок» — так починається «Гобіт, або Туди і Звідти» Джона Толкіна в перекладі Олександра Мокровольського. Або знову складніше: «Найголовніше те, що сховано в тобі. Воно як вії — близько, а не бачиш», як переклав з японської поезію Тіби Сюсаку Нарімаси Андрій Накорчевський. Невже це звучить щось на кшталт обмеженої фені, мова людей недолугих? На всі закиди про неспроможність української як мови у сфері культури, науки, технологій, мотивовані передусім тим, що немає перекладів ключових текстів зі згаданої галузі, а є, приміром, російською, кажу, що це лише тому, що наші чіпкі руки до того не дотягнулися. Вірю, що дотягнуться.

НА ЗАКИДИ ПРО НЕСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНСЬКОЇ ЯК МОВИ У СФЕРІ КУЛЬТУРИ І НАУКИ, МОТИВОВАНІ ПЕРЕДУСІМ ТИМ, ЩО НЕМАЄ ПЕРЕКЛАДІВ КЛЮЧОВИХ ТЕКСТІВ, КАЖУ, ЩО ЦЕ ЛИШЕ ТОМУ, ЩО НАШІ РУКИ ДО ТОГО НЕ ДОТЯГНУЛИСЯ. ВІРЮ, ЩО ДОТЯГНУТЬСЯ

9-го була хороша українська. Згодом він спробував розмовляти російською, важко, так, наче перечіплювався на кожному слові ногами за високі, не свої порогі. Зі збереженням українського звучання там, де його бути не може, бо воно не ліпиться до мови Лєскова, Маміна-Сібіряка, Чехова та низки інших, значно краще знаних класиків «отечества чужого». Пригадую, що запитала його тоді, навіщо він до такого вдався, бо мені на той момент хотілося розмовляти українською так само природно й гладко, як він. За кілька років витверезив ще один випадок: спілкування з підлітками-білорусами показало, що вони рідною мовою не послуговуються анітрішки. Головне — не співають рідною.

Українська вривалася в шкільні класи не завдяки урокам мови чи літератури, а завдяки підпартному читанню та цитуванню вголос поміж своїми творів Леся Подерв'янського. Російською чогось подібного не було, а Петросян та його гебра просто не котирувалися, бо то не хуліганство, смішне й кусюче, а нудна пропаганда. Був в української ще один модус, який змітав на своєму шляху всі можливі просторікування та кліше щодо її недолугості й безкультурності, а також щодо того, що в пристойному

Повне повернення українських теренів до первинної та домінантної україномовності не станеться просто зараз, не впаде, мов дарунок, із неба, не підкріпиться плачами біля бронзових ідолів різних мастей. Бо іврит у створеній 1948 року Ізраїльській державі для початку треба було відродити, а далі навчити всіх і кожного ним розмовляти. Мова про процес, зокрема процес перетворення чогось мало не огорнутого містикою та пітетом на частину повсякдення. Огі маленькі щоденні кроки, без істерики, принаймні інвестуючи й наближаючи сприятливі для української умови, якщо інше на індивідуальному рівні не вдається. Ставлячи все назад на ноги з голови. Не відшукуючи помилок сусіда, не впадаючи в пуризм і боротьбу з діалектами. А роблячи ставку на дітей і молодь, аби те, що вони вважають прикольным, модним, цікавим, у них було українською. Важливо, аби вони за 15 років любили, сварилися, диспутували українською, тією, що від файти до тремпеля. Думаєте, що мова улюбленої дитячої книжки забувається особою протягом життя? Ніколи.

А як щодо дорослих? Грім гримнув, і вже третій рік гримає над дорослими головами з різнокаліберних гармат. Якось довелося послухати коротенький курс із тактичної медицини, самі ази. Коли мова дійшла до того, як саме вголос на полі бою заспокоювати своїх бійців, аби вони, зранені, у стані шоку та бойової ситуації підпустили до себе особу, яка надає медичну допомогу, несподівано виринуло питання мови. До них треба звертатися українською: «Спокійно, свої. Чуєш, я зараз йду до тебе». Бо в болю від осколків і куль не розрізнити шевронів, а чути лише мову. Ця мова пахне паленими шинами, порохом, кров'ю і свободою. І звучить надією. ■

Злочини проти Майдану. Слова учасників процесів

Підготували **Андрій Голуб, Станіслав Козлюк**

Тиждень опитав потерпілих, прокурорів та адвокатів, які представляють різні сторони, про справи у судах та розслідування резонансних злочинів проти учасників Революції гідності

Силивий розгін Євромайдану

У ніч на 30 листопада 2013 року загопи силовиків під приводом установлення новорічної ялинки розігнали учасників акції протесту на майдані Незалежності. Наразі до суду передали три провадження, у яких звинувачено шістьох осіб. Загалом є 19 підозрюваних у причетності до злочину.

Сергій Горбатюк, голова Департаменту спецрозслідувань ГПУ:

Організацію нападу інкриміновано колишнім президентові, секретарю РНБО, заступникові секретаря РНБО, керівнику МВС, начальникові й заступникові начальника голови міліції Києва (відповідно Віктор Янукович, Андрій Ключев, Володимир Сівкович, Віталій Захарченко, Валерій Коряк і Петро Федчук. — **Ред.**). Усіх їх оголошено в розшук. До суду передано справу проти голови КМДА Олександра Попова за звинуваченням у пособництві працівникам правоохоронних органів у пере-

шкодженні проведенню мітингів та застосуванні насильства. Окрім того, до суду спрямовано справу начальника Управління громадської безпеки ГУ МВС у Києві (Олег Мариненко, який, можливо, особисто віддав наказ про розгін. — **Ред.**).

Станом на лютий 2017-го головна версія така: одні особи організували розгін мітингу, інші за їхнім дорученням під приводом установлення ялинки, якому нібито заважали протестувальники, вдалися до насильства.

В організації злочину безпосередньо на місці скоєння підозрюються командир полку «Беркут» Сергій Кусюк, двоє його заступників і четверо командирів рот. У судах наразі перебувають справи двох заступників комполку та двох ротних командирів. Кусюк у розшуку. Ще є підозра одному виконавцеві, але щодо нього слідство триває. Коли йдеться про безпосередніх учасників побиття, то в нас були труднощі з ідентифікацією. Однак ми рухаємось у цьому напрямку.

Крім того, триває перевірка щодо осіб, які начебто спровокували міліцію. Станом на лютий така інформація не підтверджена.

З урахуванням того, що слідство не завершено, перевіряємо також версію, чи не умисно було скоєно саме жорстокий розгін із певною метою. Абсолютно зрозуміло, що можна було просто витіснити людей, сили міліції переважали. Остаточні висновки ще не зроблено, адже немає вироків. Поки їх немає, відпрацьовуємо різні версії.

Що ж до розглядів справ у судах, то вони тривають два роки. Як на мене, за цей час можна було б і вирок винести. Одне провадження від лютого, а друге від березня 2015 року в суді. Окремо ми направили звинувачення щодо Попова, окремо — щодо чотирьох командирів «Беркута». Так сталося, адже стосовно тодішнього голови КМДА підозру висунули ще у 2013 році, і в тих випадках закінчувалися терміни. Ми змушені були спрямувати звинувачення в суд раніше. Далі планували об'єднати в суді ці два провадження. Підозра така: командири «Беркута» організували побиття, а Попов, зі свого боку, привід — установлення ялинки. Ще у 2015 році ми клопотали про об'єднання. Суддя відмовила. І фактично потерпілі за тим самим епізодом ходять до двох судів. Ну й засідання нечасто призначають. З огляду на розвиток подій складається враження, що ніхто нікуди не поспішає і не має мети завершити провадження.

Роман Ратушний, потерпілий під час розгону 30 листопада:

Якщо оцінювати процеси загалом, то більшістю з них я не задоволений. Звісно, не можна оцінювати лише на рівні «чорне-біле». Я розумію, що там купа внутрішніх проблем. Однак переважно вони стосуються неефективного держaparату, а не потерпілих.

Сам процес розслідування мене більш-менш влаштовує, бачу реальну роботу слідчих. Вони йдуть на співпрацю, якщо потерпілі та адвокати потерпілих надають нові матеріали для справи й т. ін. Коли казати глобальніше, то мені трохи страшно, що, оскільки законодавство не дає достатнього терміну для притягнення винних і для розслідування, справу можуть або просто зшити на автоматі, як ці хлопці люблять робити, або вона взагалі розвалиться.

Стосовно іншої сторони цієї справи — суддів — узагалі багато запитань. Суддя Мелешак позбавляла автомайданівців водійських прав. Про яку компетенцію та незаангажованість може бути мова? Їй безліч разів подавали відводи, а вона їх відхиляла. Судові засідання здебільшого затягуються саме через неї. Вона виносить неефективні в часовому розумінні рішення. Тож або з неї поганий адміністратор, або вона це навмисне робить. Є проблема і з тим, що не дуже багато потерпілих ходить на суди. (13 лютого Шевченківський райсуд зрештою задовольнив клопотання потерпілого про відвід судді Олени Мелешак. Тепер справу чотирьох беркутівців, звинувачених у розгоні, — Дюдюка, Антоноука, Шевченка й Тягнирядна, — розглядатиме інший суддя від самого початку. — **Ред.**)

Викрадення Ігоря Луценка та загибель Юрія Вербицького

21 січня 2014 року невідомі викрали активістів Майдану Ігоря Луценка та Юрія Вербицького, коли ті прибули до Центральної клінічної лікарні столиці. Наступного дня Луценко самостійно вибрався з лісу під Києвом, де його покинули викрадачі після побиття. Тіло Вербицького було знайдено 23 січня в лісі біля села Гнідин під Києвом. За інформацією МВС станом на 2014 рік, Юрій Вербицький помер від переохолодження, перед смертю його били.

Сергій Горбатюк, голова Департаменту спецрозслідувань ГПУ:

Безпосередньо факт викрадення, катувань, позбавлення волі та загибелі розслідувало ГСУ МВС. Якщо не помиляюся, повідомлено підозру про причетність 13 особам. Стосовно однієї з них справу передано до суду. Решта в розшуку. Наш департамент розслідував незаконне прослуховування Ігоря Луценка. За результатами розслідування повідомили про підозру оперативникові та слідчому. Перевірки інших осіб, причетних до незаконного прослуховування, та їхнього зв'язку з викрадачами тривають. Щоправда, ця справа не в нас, а в управлінні, яке створили після скорочення нашого департаменту в жовтні (Управління з розслідування злочинів, вчинених злочинними організаціями. — Ред.). Це провадження передали до них.

Ігор Луценко, потерпілий:

Співпраця зі слідством була дуже спорадичною. Прокурори допитували мене, здається, двічі. Я оцінив би це на трієчку. Свого часу я заявляв відвід слідчому, наполягав, що треба комусь іншому віддати справу, адже розслідування неефективне. Це визнають навіть ті самі прокурори в тому самому структурному підрозділі. За їхньою версією, Павлій, слідчий керівник у моїй справі, не виконував розпорядження Горбатюка. Нині справу нарешті передали в інший структурний підрозділ.

Коли мова про судові провадження, то їх я бачу фактично безперспективними. Щодо двох мільйонерів це повністю безнадійно (звинувачені в незаконному прослуховуванні. — Ред.). Що ж до одного тітушка (один із 13 підозрюваних у причетності до викрадення й насильницьких дій. — Ред.), який другий чи третій рік суди відвідує, то проти нього теж мало свідчень, процес затягується і сходить нанівець.

На мою думку, у практичному сенсі все це дасть мало результатів — у найкращому разі на 5% наших сподівань. Якщо казати про справи Майдану загалом, то критичний момент, коли можна було взяти свідчення беркутівців і далі йти вже по ланцюжку цих свідчень, маючи серйозні звинувачення проти Захарченка та Януковича, було змарновано, коли Аваков їх прикрив.

Перші вбивства активістів у центрі Києва

Після ухвалення так званих диктаторських законів 16 січня 2014 року протести в Києві радикалізувались. Епіцентр протистояння був на вулиці Грушевського біля стадіону «Динамо». 22 січня тут з'явилися перші жертви серед протестувальників. Від вогнепальних поранень на місці загинули Сергій Нігоян та Михайло Жизневський. Тяжкопоранений Роман Сенік помер 25 січня у лікарні. Станом на лютий 2017 року це єдина з резонансних справ Майдану, де не встановлено жодного підозрюваного.

Сергій Горбатюк, голова Департаменту спецрозслідувань ГПУ:

На сьогодні ці вбивства не розкриті. Робота триває. Можна констатувати, що є певне світло в кінці тунелю й ми бачимо, куди рухатися. Питання в тому, щоб довести причетність до цього певних осіб. Раніше в нас не було навіть чіткого кола підозрюваних. Нині є. Необхідно встановити конкретно тих, хто застосував зброю.

Ми мали результати експертизи, проведеної ще за попередньої влади, у січні — лютому 2014 року. Тоді експерти дійшли висновку, що сліди пострілів на одязі потерпілих свідчать про ведення вогню з дистанції до 3 м. На такій відстані були тільки протестувальники або особи, одягнені як вони. Не було зрозуміло, хто стріляв і як це сталося. Версії, звісно, можна було висувати: або провокатори, або перевдягнені мільйонери, або свої ж таки. Кулі в Сеніка та Жизневського — ті, які застосовують тільки правоохоронні органи, вони не продаються для широкого вжитку. Це набой для зупинки транспортних засобів. Відповідно експертиза викликає сумнів. Ми призначили ще одну, і вона показала, що все-таки відстань була більша — понад 20 м. У такому разі підозрою вже певні підрозділи, які там перебували. Тепер питання полягає в тому, щоб зі складу підрозділу виокремити тих, хто застосував зброю. У цій справі не можна казати, що ми однозначно досягнемо результату вже найближчим часом.

Напад, побиття й незаконні затримання активістів Автомайдану

У ніч на 23 січня 2014 року сталися масове побиття й затримання активістів Автомайдану на вулиці Щорса та в Кріпосному провулку. Після побиття активістів доставили до райвідділків: частину відвезли в Дніпровське, а частину — в Оболонське РУВС. Згодом суди обрали для багатьох із них запобіжний захід у вигляді двох місяців тримання під вартою. У частини потерпілих були переломи, в одного пробита легеня.

Олександр Янушевич, прокурор:

Якщо говорити в комплексі, то епізод почався на вулиці Щорса в момент, коли біля 17-ї лікарні затримали автомайданівців. Там побили їхні машини. Це відбулося близько 01:00 ночі. Наша версія полягає в тому, що активістів спровокували й заманили через підставних осіб на Кріпосний провулок і відповідно вулицю Грушевського. Прогрес у справі є. Встановлено особи великої кількості беркутівців, на пальцях можна полічити тих, хто в розшуку. Багатьох уже знайшли, розглядається питання про направлення звинувачень до суду. Зловили й тітушків, які провокували автомайданівців. У залученні тітушків підозрюються працівники УБНОН (Управління боротьби з незаконним обігом наркотиків, нині розформований підрозділ МВС. — Ред.). Вони мали створити ситуацію, яка була б підставою для затримання активістів. Але провокація зірвалася, і тоді беркутівці, не чекаючи, безпідставно побили машини й затримали людей. Нині справу розкручуємо, і нібито вже бачимо підстави притягнути убнонівців.

Щодо справ, які в суді, то вони стосуються командирів першої та другої рот «Беркута» (відповідно Добровольський і Логвиненко), а також їхніх підпідлітків: восьми і п'яти осіб. Це за винятком тих, хто в розшуку. Маємо чотири провадження. Нині домоглися передачі справи Логвиненка та вісьмох його підлеглих до Солом'янського суду. Намагаємося переконати суд, щоб він почав слухати ці провадження по суті. Стосовно командира Добровольського ми цього вже насилу більш-менш добилися. Водночас ніяк не зможемо переконати суд, щоб він почав слухати справу щодо п'ятох підлеглих Добровольського.

Наразі я вважаю великим досягненням те, що ми нарешті визначилися із судом (Солом'янський). Слухатимуть чи ні — інше питання. Обвинувальний акт було направлено рік тому, вони мають процесуальні підстави повернути його до прокуратури. Чи об'єднає суд ці два провадження, чи слухатиме по суті, не знаю. Наполягатимемо. Зараз результати такі (20 лютого, вже після запису цього коментаря, суддя Солом'янського суду Олена Курова ухвалила рішення про повернення прокуратурі обвинувального акта й відмову від розгляду справи Логвиненка по суті. Таким чином, знято питання і про об'єднання проваджень щодо Логвиненка та його підлеглих. — Ред.).

Євгенія Закревська, адвокат потерпілих автомайданівців:

Із епізодів 23 січня в суді — той, що стався на вулиці Щорса. Власне ключовий, бо ж саме він, за даними слідства, був спланований і в його реалізації брало участь кілька підрозділів МВС включно з частинами «Беркута». Щодо другої роти (напад на жовтий автобус) — це другий епізод. Ту справу так само вже передали до суду, але ще немає слідчих дій стосовно керівника й підлеглих. Восени затримали ще одного виконавця, якому висунули підозру. Це так званий тітушко, що, швидше за все, був завербований УБНОН і за вказівками його працівників створив привід для нападу «Беркута». Власне, саме цим кільком убнонівцям та заступникові керівника УБНОН Києва Шевченку висунуто підозру в тому, що вони брали участь у підготовці та реалізації цих подій. Є підозра і стосовно того, що вони не тільки перебували безпосередньо біля 17-ї лікарні та брали участь у нападі, а й слідкували за переміщенням потерпілих до того моменту, як приїде «Беркут» і поб'є протестувальників.

Проблеми із суддями були і є. Справи проти керівників підрозділів «Беркута» направлені до суду вже понад рік тому і при цьому щодо Логвиненка досі не почався розгляд по суті. Стосовно Добровольського з дуже великими перешкодами його почали. Стосовно беркутівців першої роти також не почали розгляду. Був пінг-понг між суддями, які не хотіли розглядати справи по суті, і не могли, і в принципі не мають розглядати, я вважаю, адже це судді тих судів, які, власне, й обирали запобіжний захід для затриманих автомайданівців.

Катерина Бутко, потерпіла, активістка Автомайдану:

Слідство просувалось, але тільки завдяки тому, що нашою справою займалася Адвокатська дорадча група. Вона фактично намагалася проводити всі необхідні слідчі дії, тиснула на слідство, підганяла прокуратуру. Через два роки, восени, провели слідчий експеримент, тобто відновили всі події. Спочатку передали до суду справу щодо командира першої роти «Беркута» Добровольського, і довго він був єдиним підозрюваним у цьому процесі. Тобто, хоч у побитті брали участь аж дві роти «Беркута», судили одного-однісінького Добровольського. Засідання довго переносили. Обирали запобіжний захід: спершу домашній арешт, а нині це взагалі особисте зобов'язання, він перебуває на волі й може, зрештою, навіть покинути країну. По-

тім, уже коли закінчили слідство й почався розгляд справи по суті, стали зачитувати звинувачення. Там кілька томів, кілька судових засідань читається, у чому ж звинувачено Добровольського. Як мені відомо, було кілька таких засідань. Потім слідство виявило ще деяких осіб, що були задіяні в справі, нові матеріали теж передали до суду, відтак він ухвалив рішення все об'єднати, адже то один епізод. І це коло заслухувань, слідчих, передачі до суду почалося спочатку. Фактично якщо вони когось іще знайдуть із підозрюваних і долучать, то все знову буде від початку. Отож, як на мене, це несказанно довго тягнеться, і не зрозуміло, коли буде рішення.

Три роки триває розслідування справи, хоч є і дані всіх свідків, і підроблені протоколи, де стоять підписи людей, які їх фальсифікували. Те саме можна сказати й про інші справи — щодо даїшників, які фальсифікували протоколи 28–29 грудня. Там теж є лише кілька обвинувальних вироків і кілька навіть виправдувальних. Тобто розвалюються й ці справи, і це вина прокуратури, яка не дуже якісно готує матеріали.

Думаю, найближчим часом на ці справи нічого не чекає: іще рік вони точно будуть у судах. Водночас покарання суддів, які саджали автомайданівців, під питанням, бо добігає кінця термін, коли можна розглядати звільнення цих суддів. Є три роки, впродовж яких оцінюють дисциплінарну відповідальність, і цей термін вже минає. І якщо Вища рада правосуддя нині не почне рухатися, то цим суддям нічого не буде.

Масові розстріли 20 лютого

Із 18 лютого почалися вирішальні дні революції 2013–2014 років. Це супроводжувалося небаченим сплеском насильства та масовими розстрілами. Події сягнули апогею 20-го числа, коли на вулиці Інститутській були розстріляні 48 мітингувальників та 4 силовики. Нині на лаві підсудних за підозрою в розстрілах п'ятеро беркутівців: Павло Аброськін, Сергій Зінченко, Олександр Маринченко, Сергій Тамтура й Олег Янишевський.

Євгенія Закревська, адвокат потерпілих у справі:

Це один із найбільш об'єктивних і професіональних процесів узагалі. Не тільки щодо справ Майдану. Тому що дуже часто призначають засідання. Логічно досліджуються епізоди. Немає такого, що ми спочатку бездумно розглядаємо всі докази й томи справи, потім бездумно дивимося всі відео тощо. Хоча в інших зазвичай так і відбувається. Тут дуже розумно підійшли, і порядок дослідження доказів саме такий, який дає змогу найкраще зрозуміти, що відбувається стосовно конкретних епізодів поранень чи загибелі. Досліджуючи кожен конкретний епізод, ми частково підтягуємо наявні відео, і вже більшість тих, хто судить, присяжних, усіх учасників процесу розуміє тодішню загальну картину. Ті, хто міг спостерігати за процесом і слухати потерпілих, думаю, мають загальне уявлення, що відбувалося. Як на мене, це головне, адже найскладніше — з маленьких розірваних епізодів зробити загальну картину. Мені здається, що вона є. Нині призначено повторну балістичну експертизу, як на мене, це теж дуже важливий момент. Важливо, що допитали експертів у суді, вони пояснили розбіжності, логічні й зрозумілі причини, чому спочатку не було встановлено належності куль конкретно за стволами і яким чином це вдалося зробити потім. Тепер потрібно усунути будь-які суперечності із цього приводу, тому призначено ще одну експертизу.

Володимир Бученко, потерпілий, був поранений у шию на Інститутській:

Слідство старається, приємно бачити нарешті, що в органах є молоді хлопці, які займаються ділом і наполягають на своєму, доводять справу до кінця. Добре, що є кому нас, майданівців, захистити, розібратися, де правда, а де ні. Розумію, обсяг роботи дуже великий, тож не скажу, що затримка відбувається саме через людський фактор. Це об'єктивно, адже матеріалів стільки, що дуже важко те все скласти докупи, зрозуміти й осягнути. Це дуже масштабна подія. Це не вбивство п'яťох чи навіть десяти людей. Це масштабна справа, треба її довести саме до справедливого завершення. Якщо в моєму випадку підсудні виправдаються й не буде доведено, що це скоїли саме вони, значить таки не вони. Мені не треба, щоб людей карали за злочин, який вони не скоювали.

Стефан Решко, адвокат підсудних беркутівців:

Організацію судового процесу можу оцінити на найвищому рівні. Це залежить від суду. У нашому випадку немає жодних нарікань на суд, хоча він часто й не поділяє нашої позиції стосовно деяких клопотань. Але організаційно або адміністративно в нас запитань немає. Швидкість розгляду справи шалена. Із цим усе гаразд. Не задоволені ми тільки тим, що нашим підзахисним відмовляються змінити запобіжний захід і вони досі під вартою.

Чи зможемо установити істину під час цього судового процесу? Спробуємо. Для цього, у принципі, створено всі можливості, і для стори захисту зокрема. А якщо й не встановимо, то точно наблизимося до неї.

Яніс Симонов, прокурор:

Я вважаю, що суд робить усе можливе для пришвидшення розгляду справи. Ми призначаємо засідання на вівторок і четвер щотижня. Треба розуміти й суддів. Нині відбувається судова реформа, і їх залишилося мало. Тому ви бачите: сьогодні ми зробили перерву, аби судді розглянули й інші справи. Тобто вважаємо, що ані сторона захисту (їй теж треба віддати належне), ані сторона обвинувачення не чинить жодних перешкод. Ми всі зацікавлені в якнайшвидшому розгляді справи. ■

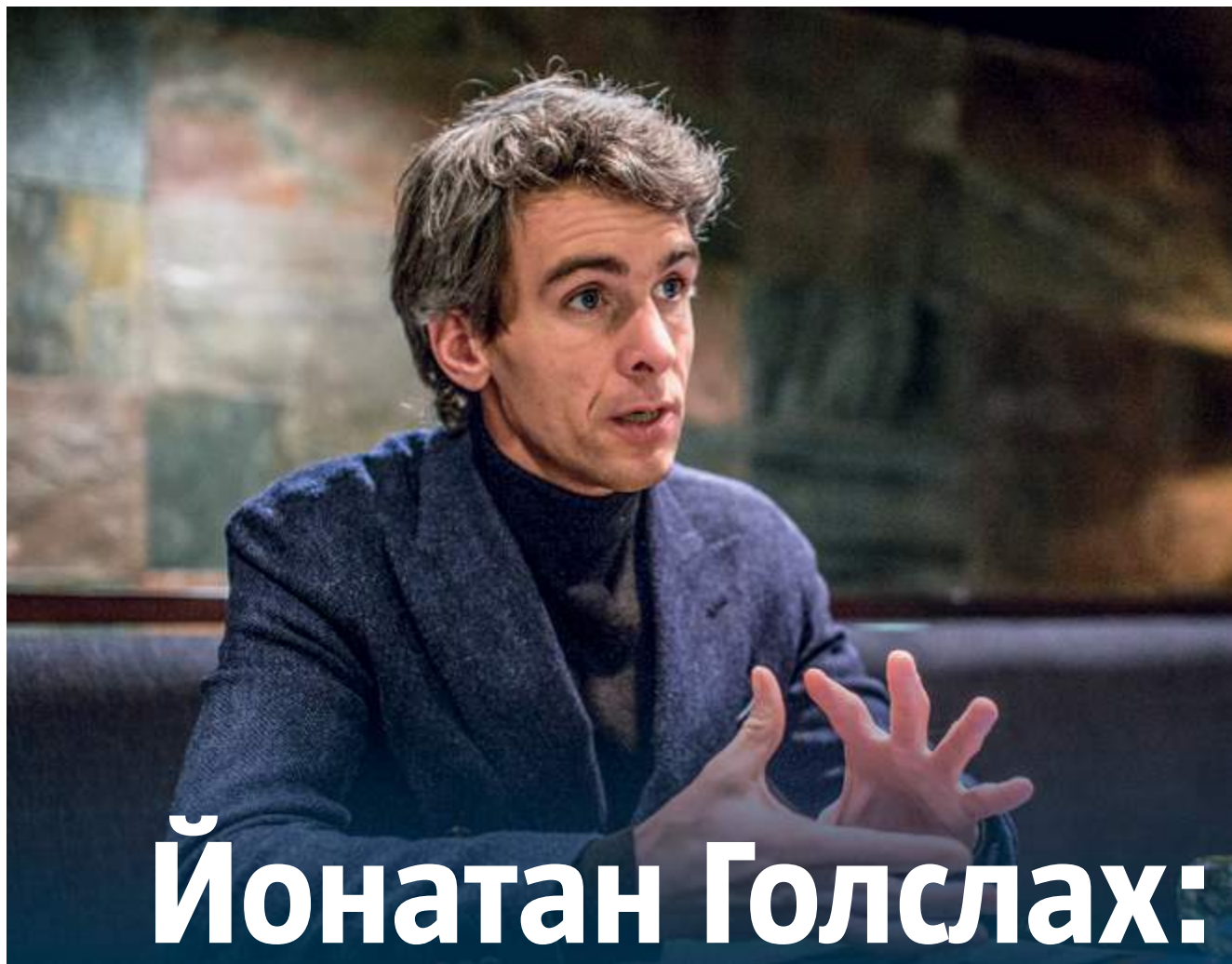

ФОТО: ОЛЕКСАНДР РАТУШНИК

Йонатан Голслах:

«Україні не слід мати зависок очікування від ЄС»

Спілкувався
Любомир
Шавалюк

Минулого тижня Україну відвідав Йонатан Голслах, автор книжки «Сила раю. Як Європа може бути попереду в азієцькому сторіччі». **Тиждень** розмовляв з автором про це видання й висновки, котрі з нього випливають, а також про те, яку державну політику повинна провадити Україна, будуючи свої міжнародні відносини в нинішніх умовах.

Враховуючи глобальну геополітичну диспозицію, проаналізовану у вашій книжці, яку стратегічну політику повинен проводити ЄС щодо України?

— У Брюсселі я постійно повторюю, що, скажімо, Україна, Польща чи країни Балтії—це наша перша лінія захисту. Не тільки й не стільки в геополітичному та військовому контекстах, скільки в сенсі цінностей, зокрема політичних, та способу організації економіки. І ми зі стратегічних та політичних міркувань не можемо дозволити Україні скотитися в авторитаризм.

Єдина проблема, що коли ви живете в країнах на атлантичному узбережжі, як-от моя рідна Бельгія чи Нідерланди, то ці висновки не зовсім очевидні. Тож один із найбільших викликів для науковців, розробників державної політики та лідерів громадської думки в ЄС—постійно переконувати громадян західноєвропейських країн у тому, що їхня безпека й певною мірою їхнє майбутнє починаються на зовнішніх кордонах країн Східної Європи та Середземномор'я, яке теж є важливим регіоном.

І це те, що я намагаюся робити за допомогою своєї книжки, а також регулярних оглядів ситуації в Східній Європі, (зокрема, в Україні), середземноморських країнах та ін.

Якщо поглянути на ситуацію з боку України, на нашу стратегічну позицію, то як ви порадили б нам будувати відносини з Євросоюзом?

— Часто намагаюся переконати тутешніх друзів: робіть свою країну сильнішою, Україні не слід мати зависок

очікування від ЄС. По-перше, потрібно зрозуміти, що його економіка нині в поганій формі. На сьогодні європейцям стало значно важче бути провідними інвесторами в Україну, обсяг їхніх інвестицій тут стагнув. Водночас Європейському Союзові складно виправдати покладені на нього сподівання і як ринкові збуту українських товарів: причина та сама.

По-друге, відкрите європейське суспільство перебуває під тиском. До влади приходять партії, які борються за те, щоб закрити ЄС для імміграції з країн-сусідів.

По-третє, важливою є проблема політичної колективної дії. 28 країнам Союзу дуже важко досягти консенсусу з приводу пріоритетів у зовнішній політиці. Україна повинна бути однаково важлива для всіх, та все одно вона має трішки різне значення для міністрів закордонних справ Франції і, скажімо, Польщі.

Тож, думаю, їй не слід забагато очікувати від ЄС. Сконцентруйтеся на зміцненні держави зсередини. Таку політику варто підкріпити диверсифікацією стратегічних партнерств. Тобто вам потрібно співпрацювати з низкою країн, зокрема Туреччиною, державами Перської затоки, Китаєм та ін.

Однак зазвичай налагодити зв'язки з потужними країнами досить важко, бо часто вони намагаються від вас за це дістати певні поступки й вибудувати відносини на свою користь. Тож вам потрібен умілий, далекоглядний уряд, який матиме дипломатичні здібності, щоб принаймні встановити збалансовані зв'язки. Не у ваших інтересах збільшувати обсяг торгівлі з Туреччиною, якщо вона матиме від цього великий торговельний профіцит. Так само — розвивати відносини з Китаєм, якщо він імпортуватиме з України тільки сировину. Вам необхідна така економічна й промислова політика, яка витисне найбільше доданої вартості з партнерств, хоч то й дуже складно.

Але це ключовий виклик. Не кладіть усі яйця до одного кошика й намагайтеся просуватися якомога ширшим фронтом у розвитку стратегічних партнерств. Постійно стежте за тим, щоб переваги від цього мав передусім український народ. У вашій країні величезний потенціал. Попит на продукти сільського господарства у світі протягом наступних десятиліть зростатиме за експонентою внаслідок збільшення чисельності населення. Думаю, що потребу Україна певною мірою може задовольнити. Але звідси випливає, що вам не слід обмежуватись експортом пшениці, необхідно вивозити перероблені, брендovanі харчові продукти. Якщо глянути на Україну як на місце для туризму, то вона і в цьому має великий потенціал. Не забуваймо і про інтелект: повинна існувати активна державна політика, щоб уберегти інтелектуальний ресурс від еміграції до ЄС, Канади чи США. Вам слід залучати інвестиції, які створюватимуть робочі місця для високоосвічених людей тут, в Україні.

Звичайно, це бачиться титанічною працею. Бо уряд досі намагається організувати свою роботу, а йому треба вести битви на всіх флангах водночас: за безпеку, достаток, єдність і гідність. Не думаю, що це буде легко. Доведеться витратити чимало часу, щоб досягти успіху. Але найголовніше для уряду в такій ситуації — формулювати чіткі цілі, розповідати людям, за що він бореться, куди йде, пояснювати кожен крок, розтлумачувати, що це потребує часу й вимагає внеску кожного громадянина.

Йонатан Голслах — професор міжнародної політики у Вільному університеті Брюсселя. Народився 1981 року в Бельгії. 2007-го здобув ступінь магістра політичних наук того самого вишу. У 2011-му, там-таки захистивши дисертацію, став доктором філософії з міжнародної політики. Автор низки статей та книжок, працює радником кількох компаній, урядів країн, інституцій Євросоюзу.

Отже, як і в політиці, вам потрібно відштовхуватися від своїх сильних сторін. Це меседж, який я намагаюся донести політикам у своїй країні: перед тим як сподіватися на іноземні інвестиції, спершу оцініть, що ви можете виробляти самостійно і які активи — ресурси та інтелектуальний потенціал — маєте.

У нас об'єктивно існує певне емоційне сприймання Росії. Але ви можете поглянути на ситуацію збоку. Як ви запропонували б Україні будувати відносини з нею?

— Емоції передусім є невід'ємною частиною політики. Зважаймо на це.

Політика має і завжди матиме справу із силою. Тож, якщо мова про Росію, ваш єдиний вибір — ставати сильнішими. Але що таке сила, про що йдеться? Як на мене, Україні потрібні власна військова потуга, здатність зупиняти й відлякувати Кремль. Нехай вона буде спроможна крокувати нога в ногу з країнами НАТО, навіть якщо й не стане членом Альянсу в найближчому майбутньому. Тобто жорстка (військова) сила передусім — ось мій принцип. Ви не виживете у XXI столітті, якщо не будете могутні мілітарно.

Утім, щоб побудувати сильну армію, потрібна й сильна економіка. А якщо у вас структурний дефіцит поточного рахунку платіжного балансу та перманентний ризик дефолту за державним боргом, то буде досить важко зберегти й розвинути ваші військові активи.

Тож виникає запитання: як досягти зростання економічної потужності? Думаю, передусім важливо запровадити справжні ринкові відносини. Ринок означає довіру та прозорість. Це те, що уряд повинен відновити за допомогою дієвого законодавства. Для цього не потрібна купа законодавчих актів — тільки обмежена кількість дієвих і зрозумілих правил гри. Тобто перше — встановлення чи відновлення ринку, який належно функціонує.

Для цього ви повинні розвивати систему освіти. І це критичний пункт. Адже, щоб економіка розвивалася, потрібна освіта, яка забезпечує не тільки технологічні ноу-хау, а й розвиток підприємницького хисту та людини як свідомого громадянина.

Окрім того, завжди повинен бути баланс між тим, що ви берете від глобальної економіки, і тим, що їй віддаєте. Занадто покладаючись на іноземні інвестиції та товари, ви посиляєте залежність власної економіки. Певною мірою це стосується України. Фінансово вона дуже слабка. Як результат — іноземні компанії поглинають ваші вітчизняні активи, а розвиток інфраструктури залежить від зовнішнього фінансування. Звертайте на це увагу: ви повинні заохочувати громадян споживати, але водночас і заощаджувати, щоб розвивати активи, критичні для виживання та розвитку країни. Це такий собі девелопменталізм, але водночас і шлях, яким дійшли до успіху азійські економіки. Власне те, що практикують усі країни на початку індустріалізації. Якщо ви

поглянете на підйоми й падіння націй, котрі мали розвинену торгівлю, то на початку завжди побачите період дуже артикульованих державних втручань в економіку з метою сконцентрувати ресурси суспільства для будівництва більшої чи меншої промислової або ж економічної бази.

Розумію, що це не надто популярна думка у світі, де пропагують вільну торгівлю, глобалізацію тощо, але на прикладі великих історій успіху ви помітите, що його секрет тільки у вдалому балансуванні між взаємодією із глобальною економікою та дуже ретельним державним управлінням.

Інший елемент, про який я писав у книжці, — важливість якості. Єдиний спосіб для країн на кшталт вашої не застрягнути в боротьбі й тертях із тими, хто має низький рівень доходу, як-от Китай чи Індія, у котрих навіть нижчі зарплати, ніж у вас, установити достатньо високі стандарти щодо соціального захисту й стійкості економіки. Тому, на мій погляд, Україні слід прагнути долучитися до високих європейських норм якості й застосувати їх як вимоги до імпорту. Нині в Києві спостерігаємо таку картину: більшість магазинів побутової техніки чи одягу вже не заповнена низькоякісною продукцією з країн Східної Азії. За допомогою високих стандартів якості ви стимулюватимете переміщення виробництва, тож українці не муситимуть працювати по 12–14 год на добу сім днів на тиждень, як китайці, а матимуть кращі умови праці, і таким чином можна буде уникнути забруднення й виснаження дорогоцінних ресурсів. Це дуже важлива частина промислової політики. Якщо ви хочете побудувати власну потужну промислову базу, отримувати з неї більше доданої вартості й створювати робочі місця, то повинні приєднуватися не до китайців та інших азійських країн, котрі опускаються на дно, де все піддається руйнуванню (довкілля, суспільство тощо), а до провідних країн у площині стандартів якості. Але будьте послідовними. Вимагаючи, щоб внутрішні виробники дотримували певних правил, не дозволяйте порушувати їх імпортерам.

Росія намагається впровадити у відносини з Європейським Союзом принцип «поділяй і володарюй». Що повинен робити ЄС для подолання цієї проблеми?

— Головна проблема не сила Росії, а слабкість Європи. РФ не є сильною країною. Так, вона має ядерну зброю і певну військову потужність. Але вона залишається країною, яка слабшає: населення зменшується, економіка в занепаді, навіть її армія не така вже потужна, якщо порівнювати з європейською. Але слабкість і роздробленість Європи дає Путіну змогу грати його гру.

Отже, як нам упоратися із цим? Передусім, вважати, українська криза розбудила багатьох європейців. Як результат — ЄС запровадила, а потім розширив безпрецедентні санкції. Ми не робили такого досі. Але я не думаю, що вони ефективні. Бо, з одного боку, встановили фінансові обмеження щодо Росії, а з другого — збагачуємо росіян, купуючи їхні енергоносії. Це не дуже ефективна політика.

Знову-таки ключовою є сила. І в цьому випадку вона означає, що ЄС повинен послабити прив'язку до імпортованих енергоносіїв. Якщо ми розвиватимемо власні свердловини і ставатимемо менш залежними від РФ, то відносини зміняться і ми від слабкої позиції перейдемо до значно сильнішої.

Окрім того, вірю, що ми повинні достукатися до російського народу. Росія є не європейською країною, а євразійською. Але нам треба мати з нею збалансовані стратегічні відносини. У цьому контексті маємо визнати деякі інтереси росіян й працювати на посилення їхніх приватних компаній та середнього класу. Ми повинні взаємодіяти з російською інтелігенцією, вчителями, науковцями. Але це не буде ефективно, якщо ми не виходитимемо з позиції сили.

Як ми втримаємо Москву від того, щоб розділяти нас чи грати на наших суперечностях? Це дуже складно, бо ж маємо демократичну систему в Європі, а тому деякі політики досить короткозорі: вони більше думають про постачання енергоносіїв завтра, ніж про стратегічний баланс у найближчі десятиліття. У процесі захисту від авторитаризму демократія завжди має слабку позицію. У неї багато переваг, за які ми повинні її захищати, але, наштовхуючись на авторитаризм Росії чи Китаю, вона стає вразливою до залякувань та інших негативних проявів.

ЯКЩО ВИ ХОЧЕТЕ ПОБУДУВАТИ ПОТУЖНУ ПРОМИСЛОВУ БАЗУ, ОТРИМУВАТИ З НЕЇ БІЛЬШЕ ДОДАНОЇ ВАРТОСТІ Й СТВОРЮВАТИ РОБОЧІ МІСЦЯ, ТО ПОВИННІ ПРИЄДНУВАТИСЯ НЕ ДО АЗІЙСЬКИХ КРАЇН, А ДО ПРОВІДНИХ КРАЇН У ПЛОЩИНІ СТАНДАРТІВ ЯКОСТІ

Тож, на мою думку, дослідники, радники та інші повинні й надалі впливати на політиків, щоб ті міцно стояли на ногах. Це те, що я намагаюся робити тиждень за тижнем. І у відчай із цього приводу не впадаю. Гадаю, сам факт того, що санкції дотепер не скасували, є позитивним. Те, що окремі країни Східної Європи та Балтії надалі тиснуть, також добре. Окрім того, Путін переоцінив свої можливості в Сирії та Середземномор'ї, що також дає певну інформацію. Це все нас має наштовхувати на думку, що його дії зумовлені не силою, а слабкістю. Ми знаємо, що РФ — країна дуже хитка. Її усвідомлюємо: якщо він не гратиме м'язами за кордоном, то втрачатиме підтримку населення дуже-дуже швидко. Але з огляду на це ми повинні навчитися використовувати наші сильні сторони. Ось на що нам іще треба витратити певні старання.

У своїй книжці ви згадали про чотири «хиткі держави»: Росію, Туреччину, Саудівську Аравію та Іран. Чи є сенс для України розбудовувати відносини із трьома на протилугу протистоянню з Росією?

— Як я сказав, диверсифікація стратегічних партнерств буде критичною. Якщо ви поглянете на економіку цих країн, то побачите певні можливості. Візьмімо Туреччину, Саудівську Аравію, Іран. Що їм буде потрібно? Насамперед їжа. Україна не має нафти, але має їжу та воду. А у XXI столітті ці ресурси можуть виявитися важливішими, ніж нафта й газ. Ви не можете використати їх як засіб впливу, але що здатен зробити ваш уряд? Ви в найгіршому разі продаватимете землю цим країнам чи кінцевий продукт? Щоб вибудувати збалансовані відносини з ними, вам потрібно зберегти суверенітет над власними ресурсами й розвинути національні компанії,

які формуватимуть ці відносини. Тобто замість того, щоб дозволяти турецьким компаніям будувати заводи, виробляти й експортувати харчові продукти, вам слід покласти це завдання на українських товаровиробників.

Як діють країни, що розвиваються, наприклад Китай і Південна Корея? Вони бачать можливості, приміром у переробній промисловості, і прив'язують до них увесь виробничий ланцюжок. Таким чином, до процесу залучають китайські морські транспортні, логістичні компанії тощо. Для європейців це своєрідна проблема, бо ж наші фірми ставатимуть слабшими. Але як країна, що розвивається, ви мусите так робити. Отже, вам слід будувати відносини з Туреччиною, Саудівською Аравією та Іраном. Але передусім переконайтеся, що ваші базові цінності зберігатимуться, що ваш демократичний устрій не зазнає негативних впливів, що ви не загубите суверенітету.

Ви багато разів були в Китаї. Чи може Україна бути йому цікава як такі собі ворота до ЄС? Чи має потенціал новий Шовковий шлях, який нині активно рекламують?

— Так, але ж ви не хочете бути китайськими воротами до ЄС?

«Новий Шовковий шлях» — це частково пропаганда, а частково засіб просування китайського експорту. Погляньте на структуру зовнішньої торгівлі цієї країни: у ній досі домінують морські контейнерні перевезення. «Новим Шовковим шляхом» можуть доправляти певні нішеві товари. Але для Європи проблема залізничного транспортування з Китаю

полягає в тому, що потяги прибувають повністю завантажені, а назад їдуть порожні. Зіткнеться із цим і Україна. Тож будьте дуже обережними. Не слід задовольнятися кількома логістичними процесами чи великими складами, де зберігатимуться китайські товари перед відправленням до Польщі. Ваша країна повинна робити так, щоб поїзди поверталися до Азії завантажені її товарами, вона має заробляти на цьому. Китайці зазвичай інвестують тільки в ті проекти, які дають змогу просувати їхній експорт, як-от транспортна інфраструктура, порти, склади тощо. Ви не повинні це толерувати.

Якщо побудує новий порт для експорту агропродукції, то, звичайно, китайці можуть туди інвестувати, але оператори перевезень повинні бути українські. Умова постачання харчових продуктів до Піднебесної має бути така: це кінцеві продукти, що відповідають українським стандартам якості, їх мають вивозити під вашими брендами й виробляти за участю українців. І навіть частину перевезень можуть узяти на себе ваші вітчизняні транспортні компанії, бо, наприклад, китайці в торгівлі з ЄС завжди вимагають, щоб перевізники були їхні. Вимагайте того самого й не бійтеся. Це моя позиція: ніколи не дозволяйте китайцям обвести себе довкола пальця. Ті завжди прикидаються найсильнішими, але, як і Росія, є дуже слабкими в багатьох аспектах. Вони відчайдушно потребують харчових продуктів, тож якщо не дістануть доступу до ринків сільгосппродукції протягом наступних десятиліть, не зможуть нагодувати власний народ. Тож тут ви у сильній позиції. Використайте її. ■

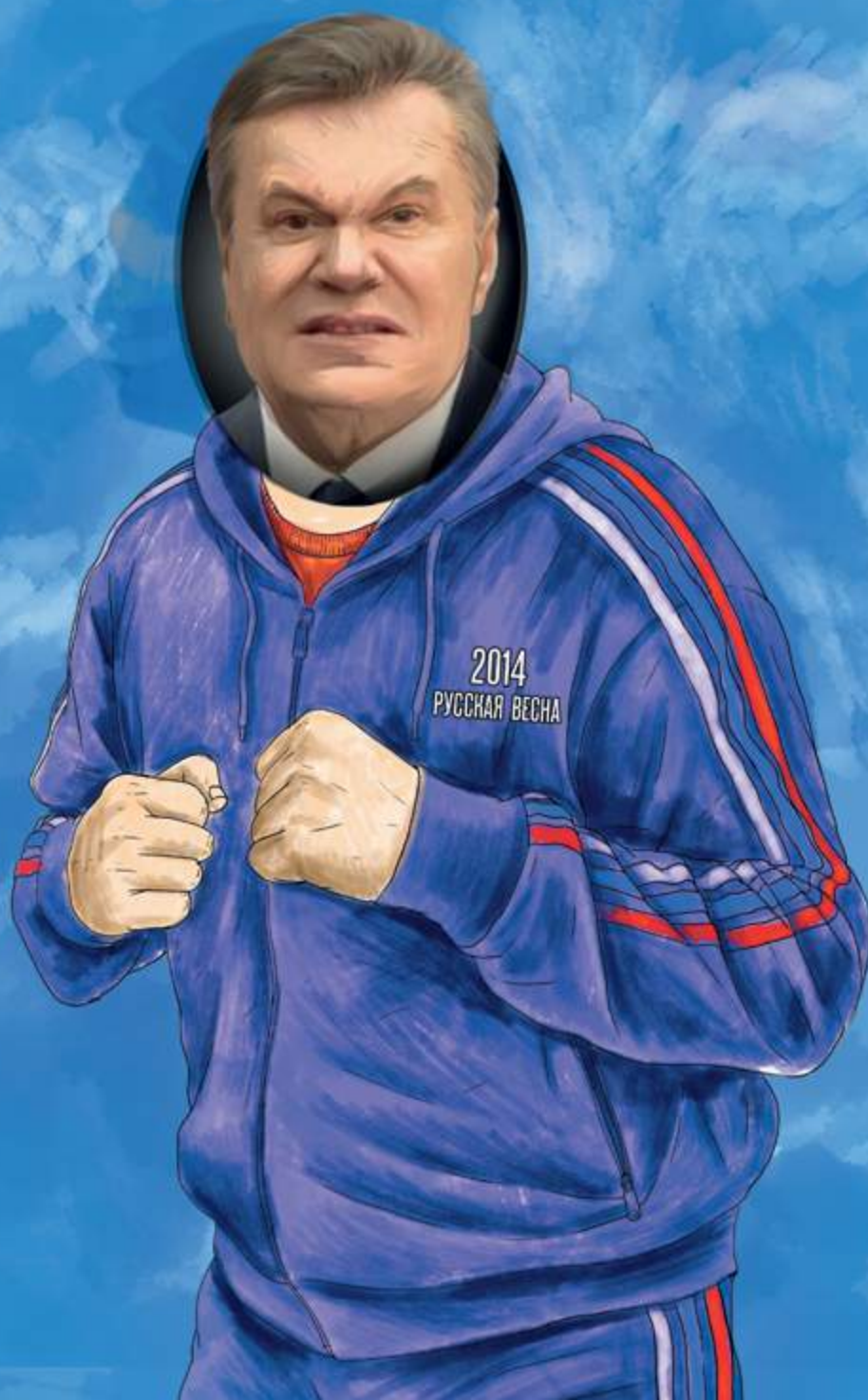

**ПІДТРИМАЙ РОЗВИТОК НЕЗАЛЕЖНОГО
РАДІО НА BIGGGGIDEA.COM**

громадське радіо
слухайте. думайте.

ПОСЛЕДНИЙ РУСКИЙ

«Русская весна»

Експромт і аншлюс

Юрій Макаров

Ім же все пояснили. Адже написав чорним по білому «Україна — не Росія» умовно (умовно!) найбільш промосковський із наших президентів Леонід Кучма (Янукович не рахується: він не промосковський, він продоларовий). А вони не повірили.

Тепер, через три роки після початку активної фази російської агресії, все більш-менш стає прозорим, свідки й, головне, дійові особи драми потроху розбалакалися і зрозуміло, що війну планували заздалегідь, задовго. Можливо, коли ще умовно «прокиївський» Єльцин закликав: «Прокинувся вранці — подумай, що ти зробив для України». Тоді ж таки мудрий Джеймс Мейс відгукнувся афористично: «Краще б вони вже спали до обіду». Тобто лідери лідерами, особисті стосунки особистими стосунками, а натура імперського монстра не могла собі зрадити й продукувала те, на що була націлена від самісінького початку. І креслила сценарії, вербувала й розставляла на посади своїх людей, засновувала ЗМІ та «громадські організації», тренувала «зелених чоловічків»...

У попередню добу безперервних обіймів зі східним сусідом деякі вітчизняні аналітики й публіцисти (зокрема, і ваш покірний слуга) волали про його амбіції на рівні, перепрошую на слові, генетики, але ці тексти в нас сприймалися як маячня божевільних. Тепер кажуть: «Так хто ж знав?».

Найсумніше, що кремлівські архітектори аншлюсу щиро вірили, ніби широкі маси «хохлів» просто так марять воз'єднатися зі «старшим братом». Ну, може, десь там за Збручем не марять, а ближче до Дніпра — 100%. На цій вірі ґрунтувалася вся концепція «Новоросії», у яку щедро вливалися гроші, якщо їх не встигали розкрасти дорогою. Цю віру поділяв не лише тупий мийник автомобілів з Ухти, Республіка Комі, а й успішний столичний романіст, не лише гепнутий езотерикою жрець геополітики, а й цинічний чиновник президентської Адміністрації. Розуміння того, що ми з ними різні, вимагало від них надмірних інтелектуальних зусиль та зміни цілої парадигми розумової діяльності.

Там у них соборність, вертикаль і 86%, а в нас три гетьмани. У них культ страждання й жертви, а в нас картоплю треба саджати. У них уроджена ненависть до чужого й інакшого, а в нас поліфонія і різноманітність навіть в емблемі «Євробачення». Це, звісно, спрощення й узагальнення, але загалом діагноз адекватний.

Дві додаткові обставини можна було переплутати зі спорідненістю. Перше — ностальгія за СРСР як простором, де все зрозуміло й визначено наперед, тому сучасна Російська Федерація, яка заклала спадковість відносно совка у свої ідеологічні та культурні підвалини, не може

не вабити певної частини українців, переважно передпенсійного та пенсійного віку. Інша річ, що дійсність швидко переконає тих бідолах, які мали необачність на це купитися й перемістилися таки під омофор Москви: пост-КГБ й культ Сталіна є, а соціальних гарантій, навіть ілюзорних, катма. Друга обставина — жага добробуту: мінімалка, пенсії і все таке інше. Тут ніде правди діти: нафтова рента є нафтова рента, крихти з панського столу тонким шаром покривають практично всю територію «однієї сьомої суходолу» (це байка, насправді приблизно однієї дев'ятої) і розумному, спритному, рукатому «хохлу» прогудуватися на ній часом легше, ніж на Батьківщині. Але то вибір лічених відсотків, а розрахунок робився на масу. Маса виявилася неслухняною. Можливо, почасти мають рацію ті, хто твердить, що Путіну ми завдячуємо єдиною нацією. Квітів загарбникам не буде. Будуть кулі.

НАТУРА ІМПЕРСЬКОГО МОНСТРА НЕ МОГЛА СОБИ ЗРАДИТИ Й ПРОДУКУВАЛА ТЕ, НА ЩО БУЛА НАЦІЛЕНА ВІД ПОЧАТКУ. І КРЕСЛИЛА СЦЕНАРІЇ, ВЕРБУВАЛА Й РОЗСТАВЛЯЛА НА ПОСАДИ СВОЇХ ЛЮДЕЙ, ЗАСНОВУВАЛА ЗМІ, ТРЕНУВАЛА «ЗЕЛЕНИХ ЧОЛОВІЧКІВ»

Цікаво, як тепер виправдовуються перед начальством інтелектуали з різноманітних think tanks у межах Садового кільця, які на міфі про штучно розлучені частини одного народу побудували свою кар'єру? На щастя, залишився другий міф — про агресивний блок НАТО, який підступив упритул до кордонів Росії і чекає нагоди заграбастати її природні багатства, а населення пустити на органи. Оскільки провалився план «А», вступає в дію план «Б»: стосовно України як потенційного (якби ж то!) натовського авангарду взято курс на розхитування. Навіть якщо не хворіти на теорію змов, достатньо відстежити стрічку новин, а ще краще поспілкуватися з фахівцями, щоб констатувати різке збільшення спеоперацій. Підозрілі інформаційні кампанії, каламутні акції протесту (будьмо чесними перед собою: ні, не всі, тільки ті, де є бюджет на масовку), регіональні сепаратистські рухи — все це потребує кадрового й, зрештою, матеріального ресурсу. Пожвавилися, отже, хтось розв'язав калитку й запустив сценарій. Напевне, як і раніше, не один. У мене наразі єдине риторичне запитання: чому московські еліти можуть як пиляти гроші, так і будувати стратегії (ґаразд, підступні, потворні, але ж стратегії!), а наші рідні здатні лише на перше? ■

Операція «Повернення»

Роман Малко

Захоплення Росією України або частини її територій мало безліч сценаріїв, однак жоден із них Кремль не зумів реалізувати так, як він бачив це «на папері»

Агресія проти України, що почалася в лютому—березні 2014 року, була не реакцією Росії на перемогу Революції гідності, а лише спробою реалізувати давно та ретельно сплановану операцію з розчленування України і бодай часткового повернення її в лоно імперії.

З дня проголошення незалежності Україна була приречена на конфлікт із Росією. Імперія ніколи й нікого від себе так просто не відпускає. Підписання Біловезької угоди та відповідно розпад СРСР справді були великою історичною помилкою в очах росіян і «найбільшою трагедією ХХ століття», як охрестив її згодом Путін. Це було жахливе непорозуміння, яке обов'язково треба було виправити, адже крім втрати територій і мільйонів «соотечественників» це ще була і втрата сенсу існування.

Російсько-українська війна, яка у своїй фінальній гарячій фазі триває вже три роки й справедливо охрещена війною за незалежність, не вибухнула в результаті перемоги Революції гідності. Вона почалася задовго до того.

Про це вже забулось, але ще під час поділу маєтків умираючого СРСР у Криму дійшло до доволі жорсткого протистояння між Україною та Росією, яка намагалася перешкодити процесу переходу під український контроль Чорноморського флоту. Після прийняття 9 липня 1992 року особовим складом військової комендатури Севастопольського гарнізону присяги на вірність Україні комендатуру захопила російська ДШГ, а у вересні 1993-го дійшло навіть до кровопролиття. Сутічка між українськими піхотинцями та російською береговою охороною закінчилася пораненням трьох росіян. Саме тоді було запущено процес підготовки до анексії півострова РФ, почалася видача російських паспортів, увімкнулася потужна антиукраїнська істерія і залунали голоси про приєднання АРК до Росії. Тодішній так званий президент Криму Юрій Мешков у січні 1994-го, не ховаючись, закликав РФ включити півострів до свого складу. Але, незважаючи на всі провокації та навіть визнання Держдумою недійсною Постанови президії ВР РРФСР від 1954 року «Про передачу Кримської області зі складу РРФСР до складу Української РСР», а також надання Севастополю федерального статусу, ситуацію дещо вдалося заспокоїти. У Крим введено близько 60 тис. солдатів Нацгвардії України та прикордонних військ, підписано договір про поділ Чорноморського флоту, скасовано посаду президента АРК, а законодавство останньої приведено «у відповідність із Конституцією та законами України з метою забезпечення верховенства Конституції і законів України на всій її території та захисту державного суверенітету України».

Утім, повернення до питання анексії півострова, як і загалом до проблеми збирання земель імперії, було лише справою часу. Ніхто в Кремлі всерйоз не вірив,

що імперія впала назавжди й парад незалежностей її колоній триватиме довго. Створення СНД стратеги розглядали як такий собі перехідний етап до неминучого зближення, яке рано чи пізно оформиться в єдину підконтрольну Кремлю структуру.

ПЕРШІ СПРОБИ

Після приходу до влади Путіна й фактичного вирішення чеченського питання за Україну взялися з новою силою. Результат тієї праці—виокремлення Донбасу в таку собі кримінальну федеративну одиницю, створення там потужних олігархічних груп із претензією на вихід на загальнодержавний політичний рівень, підтримка найрізноманітніших лівих, та й не тільки, партій і відверто проросійських сект а-ля «Русский блок». І, звісно, агентурна робота на всіх щаблях, влаштування провокацій задля розхитування української державної машини.

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА, ЯКА У СВОЇЙ ФІНАЛЬНІЙ ГАРЯЧІЙ ФАЗІ ТРИВАЄ ВЖЕ ТРИ РОКИ Й СПРАВЕДЛИВО ОХРЕЩЕНА ВІЙНОЮ ЗА НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, НЕ ВИБУХНУЛА В РЕЗУЛЬТАТІ ПЕРЕМОГИ РЕВОЛЮЦІЇ ГІДНОСТІ. ВОНА ПОЧАЛАСЯ ЗАДОВГО ДО ТОГО

А втім, справді першим сигналом реальної агресії Росії проти України став конфлікт за Тузлу, спровокований наче знехота 30 вересня 2003 року. Забачалося нібито зненацька губернаторові Краснодарського краю звести дамбу в Керченській протоці, яка з'єднала б станцію Тамань з островом Тузла. Така собі проба пера і розвідка боєм. Провокацію українці достойно відбили. Кажуть, допомогли аргументи артилерії, готової стерти з лиця землі й Тузлу, й усіх, хто на неї посяне. Але відтоді війна між «братніми народами» була вже неминуча.

Справжній шок Москва дістала від Помаранчевої революції. Впевненість, що Україна нікуди не підніється, похитнулася. Кремлівський ставленик Янукович не зміг видертися на президентське крісло, а отже, перемога вже не могла бути такою легкою. Саме тоді, мабуть, і почалася серйозна робота над розробкою та втіленням планів із розчленування, взяття під контроль і повернення України в імперію. Навряд чи існував якийсь один конкретний план. Їх було багато. Над цим працювали найкращі уми РФ, кілька спеціально створених інститутів і цілі відділи спецслужб. Утім, кінцева мета обговоренню не підлягала: Україна має бути знищена, стерта з лиця землі, а вже яким способом—це коригуватиметься по ходу. Плани «А», «Б», «В», «Г», «Д», «Е»... Розгулятися є де.

Поки що без війни. Агресивна російська пропаганда велася в Одесі ще задовго до Революції Гідності

Ще 21 квітня 2008-го в «Русском журнале», заснованому досить знаними Глебом Павловським і Маратом Гельманом, з'явилася стаття «Операція «Механічний апельсин», у якій на основі кремлівських розробок було викладено стратегію поглинання України РФ, описану в кількох варіантах залежно від можливостей. Нині, після пережитого нашою країною за останні роки, коли читаєш цей опус, навіть сумніву не лишається: усі події, пов'язані з анексією Криму та війною на Донбасі, заздалегідь детально сплановані й прораховані. План поглинання Криму, наприклад, реалізований чи не стовідсотково, причому так, як це викладено в статті. «За найбільш обмеженого варіанта російські збройні сили можуть зайняти лише Кримський півострів. [...] Заявивши про необхідність посилити охорону об'єктів, Росія проводить десантну операцію силами морської піхоти із заняття ключових елементів інфраструктури Криму: аеродромів, портів, дорожніх вузлів. Українські частини в Криму прямій атаці не піддаються, якщо тільки не чинять опору. Внаслідок вагань київського керівництва серйозний опір [...] виключений. Єдиною сухопутною силою, опір якої очікується, є елітний український окремий батальйон морської піхоти військ берегової оборони

України, розквартирований у Феодосії. ... Ще можливі окремі перестрілки на морі й незначна стрільба по російських військових літаках. [...] Київ не кидатиме на «звільнення» півострова війська, оголюючи інші напрямки, адже в Криму київська влада ніколи не мала навіть найменшої підтримки й завжди утримувалася голою адміністративною силою. Крим для України є швидше головним боєм, якого помаранчеві поспішили б позбутися, якби тільки могли зробити це, не втративши обличчя і паралельно закріпивши свій контроль над іншою частиною України. У цьому випадку конфлікт із силовою стадією швидко перейде в стадію політичної боротьби в міжнародних інститутах». Як бачимо, з Кримом усе вдалося навіть легше, ніж планувалося. Ні перестрілок, ні стрілянини по літаках не було. Вгадали розробники і з проведенням референдуму, хоча й помилилися з часом входження півострова до складу Росії. На цей процес вони виділяли аж кілька років.

Про можливість воєнної операції в інших регіонах України в Кремлі також думали. Проблема була з потенціалом ЗС РФ і здатністю їхнього командування спланувати «необхідну операцію та втілити її в життя». Адже, зважаючи на те що на територіях, які найбільше цікавили Кремль, а це весь Південний Схід України (причорноморські території, Донбас, Харківщина, Дніпропетровщина), де «практично все населення без винятку ставиться до Росії позитивно» й де «зосереджена основна промисловість України, тісно інтегрована з російською промисловістю, особливо у сфері ВПК», «розквартировані чималі сили української армії» (80 тис.). Утім, росіяни були переконані, що, «враховуючи страх перед наступом на Київ, українська армія, швидше за все, не зможе виставити для його відбиття більше ніж п'ять механізованих бригад. Та сама доля спіткає й українські аеромобільні частини: вони будуть підтягнуті до столиці замість того, щоб брати участь у бойових діях». «Операція може початися з розгрому українського флоту ударами з повітря протикорабельними ракетами й захоплення місць його базування» силами десантури та морської піхоти Чорноморського й Тихоокеанського флотів за підтримки танкового батальйону морської піхоти з Новоросійська. Якщо ж українські танкові та механізовані частини чинитимуть опір, то, щоб не затягувати операції, «було б логічно, якби дії десантів на першому етапі були підтримані ударом важких сухопутних частин, силами танкової дивізії на приморському напрямку з виходом до гирла Дніпра. ... Остаточою метою руху моторизованих і танкових частин є вихід до кордонів Придністровської республіки біля Первомайська». Також планувався наступ на Харків і Дніпропетровськ силами Московського військового округу. Але, «виходячи з потреб і можливостей російської економіки, Росії не варто затягувати вирішення конфлікту». Вона, мовляв, «цілком здатна вирішити його переможно, не втягуючись у виснажливу, багаторічну боротьбу з етнічно чужим населенням».

Третій варіант сценарію окрім заняття Південного Сходу України передбачає і можливість встановлення контролю над Києвом та Центром України. Це, звісно, буде дорожче, але в разі успіху «Росія повертає собі контроль над найдавнішим центром російської духовності та державності». Дуже помічним для його реалізації, припускають автори, був би демонстраційний повітряний ядерний удар у стратосфері в південній

частині Прип'ятських боліт. «Він одразу протверезив би гарячі голови» й у Львові, й навіть у Польщі, «продемонструвавши неабияку рішучість Кремля».

Світову реакцію на свою самодіяльність у Кремлі тоді явно недооцінили. Задля певності спробували, звісно, перевірити прогнози того ж таки року на маленькій Грузії. Перевірка пройшла успішно, світ зреагував мляво. Тому переконаність, що через глобалізацію найсильніші світові держави тепер залежать від Росії чи не меншою мірою, ніж Росія від них, ще більше утвердила Кремль у думці, що і в Україні все зійде з рук. «У короткостроковій перспективі Росія надійно застрахована від прямого нападу наявністю стратегічних ядерних сил. Що стосується віддаленіших перспектив, то вони залежать швидше не від поведінки Росії, а від здатності її керівництва створити умови для утримання стратегічної стабільності». Якщо ж дійде до серйозної ескалації конфлікту, «то, формально не провокуючи НАТО на пряме втручання ударами по території натовських країн, Росія може почати дії проти кораблів цих країн у Чорному та Балтійському морях, наприклад, затримуючи їх [...] до з'ясування всіх обставин». Це не мало б «прямої воєнної цінності», проте «показало б рішучість Росії і ще більше налякало б такі країни, як Німеччина та Франція. Побойоючись бути в якийсь момент поза їхньою волею замішаними в безпосередній конфлікт із Росією, останні зажадали б припинити втручання, а в найсприятливішому випадку міг би статися й прямий розкол НАТО, від якого Росія виграла б ще більше». Вражаюче, чи не так?

Зізнаються автори розробки й у тому, яка ж насправді мета всієї цієї бійни в центрі Європи. Підключення «до російського цивілізаційного проекту ще 15–20 млн етнічних росіян дасть змогу зміцнити ядро російської цивілізації. Це взагалі істотно підсилило б претензії «русского мира» на свою самість, оскільки одним із головних контраргументів є обмеженість демографічних ресурсів. Об'єднання цих ресурсів в один кулак, нехай і не в одній державі, у братерський союз значно зміцнило б і статус самої Росії».

Про те, що все це не порожня писанина божевільних, українські спецслужби знали ще тоді й підтверджують сьогодні. Голова СБУ Валентин Наливайченко пригадує, що СБУ ще з 2008 року фіксувала затримання груп ФСБ.

СТАВКА НА П'ЯТУ КОЛОНУ

Як бачимо, реалізацію цих планів дещо відтермінував прихід до влади Януковича. Саме відтермінував, хоча, можливо, після підписання харківських угод план збройного захоплення України й був відправлений до сейфа як неактуальний. З'явилася чудова нагода досягти свого цілком у мирний спосіб, дешевший і менш ризикований. Судячи з того, як розвивалися події в Україні далі, сценарій, що почав реалізовуватися, передбачав поступове знекровлення української державності, розвал її зсередини і доведення до колапсу. Якщо уважно вдивитися в мапу результатів виборів 2010 року, ареал підтримки Януковича майже ідеально відображає кордони запланованої «Новоросії», а регіони, де кремлівський ставленик здобув найкращий результат, легко вписується в кордони ОРДЛЮ. Чи не цей електоральний зріз став основою для подальшого стратегічного планування окупації? Цілком імовірно.

Геополітичні збіги

За інформацією українських спецслужб, спецоперація Кремля, метою якої було перетворити Україну на російську провінцію, називалася «Моноліт». Ключем її реалізації стало знищення українських силових структур через призначення на керівні посади в них громадян РФ та агентів її спецслужб, що відповідно унеможливило розгортання в країні спротиву агресорові та перетворювало її на легку здобич. Це підтверджує й директор військових програм Центру Разумкова Микола Сунгуровський: «Судячи з того, який сценарій розгортався з 2010 по 2013 рік у силовому секторі, у секторі безпеки, можна зробити висновок, що то був синхронізований підхід, синхронізований сценарій з української та російської сторін. Я маю на увазі сценарій розвалу сектору безпеки. Особливо спецслужб, збройних сил, силових підрозділів міліції».

Спецоперація «Моноліт» не відкидала воєнного сценарію. Очевидно, передбачаючи неможливість легкої перемоги в Україні, навчені Помаранчевою революцією, у Кремлі серйозно готувалися придушувати протести з включенням на повну катушку всього репресивного апарату імперії. На щастя, цим планам не судилося втілитися. Все, як і завжди, зіпсував людський фактор. З одного боку, Майдан набрав занадто загрозливих масштабів і поламав усі схеми, а з другого — ставленик Кремля Янукович показав себе занадто безхребетним. Розрахунки імперських інституцій виявилися далекими від реальності. І проблема не так у непрофесійності тих, хто їх готував, як у їхній імперській зашореності. За багато століть слуги імперії так і не зуміли вивчити менталітет і душу українців, вважаючи їх і себе одним народом та відповідно міряючи їх своїми п'ядями.

Сподіваючись остаточно вирішити українське питання з приходом Януковича, РФ під час Майдану вкотре була змушена коригувати свої плани. Якщо вірити російській «Новій газеті», яка на початку 2015 року опублікувала «план відторгнення Росією низки території України», що опинився в її розпорядженні й, за версією видання, «імовірно, у період між 4 і 12 лютого 2014-го був занесений в АП Владіміра Путіна», а отже, складений, коли Янукович ще не втік із Києва, то вже на етапі протистояння на Грушевського кремлівські шулери,

розуміючи, що Майдан їм остаточно поплутав карти, вирішили пришвидшити процеси розчленування України.

«ПУТИН, ВВЕДИ ВОЙСКА»

План «А» в авральному порядку замінено на план «Б». Констатуючи банкрутство режиму Януковича: «його політична, дипломатична, фінансова, інформаційна підтримка РФ уже не має ніякого сенсу», «час перебування Януковича при владі може закінчитися в будь-яку хвилину», прогножуючи невідворотність громадянської війни, яку планувалося роздуть, спекулюючи на певних українських проблемах, граючи на відцентрових прагненнях різних регіонів країни, кремлівські стратеги підсумовують, що Росія просто зобов'язана втрутитися в геополітичну інтригу європейського співтовариства, спрямовану проти територіальної цілісності України. Але розуміючи, що в конституційній спосіб відтягти шматок України не вдасться, для початку РФ шукає варіанти, які дадуть можливість зберегти бодай видимість легітимності. Для замилювання очей ЄС і США пропонується використати технологію укладання договорів про транскордонну співпрацю в межах наявної Асоціації європейських прикордонних регіонів (яка є колективним членом Асамблеї європейських регіонів), встановлюючи потроху прямі державно-договірні відносини з тими українськими територіями, де є стійкі проросійські електоральні симпатії. Можливо, саме для реалізації цього плану Янукович і поїхав до Харкова, де мав відбутися сепаратистський з'їзд. Усі плани, подекуди, там зіпсували Добкін і Кернес, які в останній момент відмовилися бути учасниками спектаклю. З якої причини? За однією з версій, епохальну роль відіграв «дзвінок друга». Олігарх Коломойський пояснив кількома словами приятелю Кернесу недоцільність підтримувати авантюру, і той почув. Хоча кремлівські писакки були переконані, що саме Крим і Харків є їхніми надійними форпостами, звідки все можна починати. Серед представників української еліти, з ким можна мати справу, тоді звучали прізвиська очільника Харківської ОДА Добкіна, голови ВР Криму Константина й шефа «Русского единства» Аксьонова.

Український учений, професор кафедри соціології та політології НТУ ХПІ Ігор Руценко підтверджує цю версію. «Спочатку існував план, який передбачав захоплення України через так звані харківські ворота. Наприкінці лютого 2014-го в Харкові Янукович хотів зробити нову столицю і вже звідти просити Путіна про допомогу. Він мав звернутися з проханням допомогти звільнити Київ від «бандитів» (звернення таки було, але вже не з Харкова. — Авт.). Военна операція мала нагадувати окупацію Чехословаччини. Без опору армії, яка залишалася б у казармах або приєдналася б до походу на Київ. Це відповідає традиціям захоплення України Росією», — каже Руценко. Однак драматичні події в Харкові 22 лютого 2014 року кардинально змінили початкові плани. І вже в ніч на 23 лютого був уведений у дію план захоплення АР Крим.

«Під час реалізації планів Кремля «русская весна» на Донбасі як елемент гібридної війни не була б потрібна, — каже вчений. — Україну ділили на частини з Києва пропутінські політики. Росія планувала штучно занурити Україну в хаос, а потім розв'язати війну. У разі опору мали використовувати

тися вже армійські підрозділи, як це було в Грузії. Хаос на практиці створювали в трьох вимірах: хаос на вулицях — масові заворушення, захоплення установ, проголошення республік просто на мітингах; хаос у головах людей, що породжувався для того, щоб у кінцевому підсумку люди готові були прийняти будь-яку владу, котра забезпечить спокій; інституціональний хаос — розкол влади, запровадження альтернативних інститутів і структур». На думку Ігоря Руценка, тільки після цього ситуація почала штучно розгойдуватися вже у восьми областях і передбачала остаточно руйнацію соціального ладу в Україні та створення «республік».

Ніби на підтвердження ще в березні 2014-го головний редактор видання KyivPost Катерина Горчинська поширила злитий їй план із захоплення України, начебто розроблений у Раді нацбезпеки РФ. У загальних рисах він цілком вписується в канву й майже не суперечить іншим аналогічним програмним документам. Якщо вірити цій інформації, то Кремль, маючи намір скористатися неспокоєм і зворушенням хаосом в Україні включно з провокаціями під посольствами іноземних держав, хотів проковтнути добру її половину разом із Києвом. План, як і

РЕАЛІЗАЦІЮ ПЛАНІВ КРЕМЛЯ ДЕЩО ВІДТЕРМІНУВАВ ПРИХІД ДО ВЛАДИ ЯНУКОВИЧА. ПІСЛЯ ПІДПИСАННЯ ХАРКІВСЬКИХ УГОД З'ЯВИЛАСЯ ЧУДОВА НАГОДА ДОСЯГТИ СВОГО У МИРНИЙ СПОСІБ, ДЕШЕВШИЙ І МЕНШ РИЗИКОВАНІЙ

той, що згодом оприлюднила «Новая газета», склався, очевидно, ще під час масових протестів у Києві та регіонах. У ньому теж відшукуються про Януковича як ненадійного партнера, що не зміг виконати «взяті на себе в ході переговорів у Москві 17 грудня 2013 року зобов'язання», і пропонують тиснути на нього, змушуючи активніше працювати, розуміючи, що дні його злічені. Тепер від нього треба вимагати розпуску Верховної Ради та підписання прохання про введення російських військ для «стабілізації ситуації» в країні. «Звернення Януковича до керівництва РФ забезпечить юридичну чистоту нашої участі в стабілізації ситуації в Україні й обмежить можливу негативну реакцію США та інших країн Заходу».

Звісно, стовідсоткову довіряти всім тим злитим стратегіям, що час від часу з'являються, не варто. Частина з них і справді може бути правдивою, а частина таки вкидається з певною метою, як мінімум щоб поплутати карти. Але, спостерігаючи, як згодом розгортаються події (скажімо, логіка захоплення об'єктів на Донбасі з прив'язкою до транспортних вузлів, як от Слов'янськ — залізниця, Маріуполь — порт, Краматорськ, Луганськ та Донецьк — аеродроми, не була випадковою), яку грандіозну роль відіграє брехлива пропаганда в цій гібридній спецоперації, що майже цілком спирається на прописані в сценаріях меседжі, гасла й тези (вимога «федералізації»), можна все ж таки констатувати, що план «Б» (навіть у різних варіаціях) насправді не вдався тільки частково. Кримська його частина була реалізована блискуче. Ну а далі запрацював план «В», але «легітимного» Януковича в його розкладах уже не було. ■

Обмежувач суверенітету

Ігор Лосєв

Як готувався ґрунт для російської окупації Криму

Підготовка до окупації. Проблему кримського сепаратизму в Києві воліли не помічати, тож більшість прокремлівських акцій на півострові відбувались успішно, з аншлагами й без наслідків для організаторів

Нині українське суспільство поступово відходить від шоку після подій 2014-го, потроху їх аналізує і намагається робити висновки. Автор цього тексту особисто спостерігав усе те, що призвело до сумного фіналу, нерідко будучи не лише глядачем, а й учасником того, що відбувалося в Севастополі й Криму протягом щонайменше 21 року: регулярно відвідував рідне місто, працював у севастопольській «Просвіті», почесним членом якої є дотепер, друкувався в газеті «Флот України» (орган Міністерства оборони, видавалася в Севастополі) й був її політичним оглядачем, регулярно виступав на тамтешніх телеканалах і радіостанціях. А ще була участь у численних конференціях і дискусіях... Отже, інформацію отримував не з чужих слів і не тільки з медіа. Інша річ, що за таке інсайдерство доводилося розплачуватися розбитими шибками севастопольського помешкання та іншими неприємностями. Протягом цих років у мене склалося глибоке переконання, що Російська Федерація неминуче нападе на Україну й розпочне з Криму. Питання було тільки в тому, коли саме й чи зможе Україна дати належну відсіч.

«ПЛАН ГОРБАЧОВА»

Російські пропагандисти й зараз стверджують, що інтервенція РФ у Криму 2014 року була спонтанною реакцією на український Майдан з метою захисту етнічних росіян і російськомовних. Насправді ці дії дуже ґрунтовно готувалися багато років і за всіма напрямками. 2014-й став лише останнім акордом вельми тривалої «симфонії». Все почалося навіть не з проголошенням незалежності України, а в січні — лютому 1991-го, коли в Криму почали виконувати «план Горбачова» з порятунку СРСР. Його суть полягала в тому, щоб на розвал Радянського Союзу відповісти розвалом, дезінтеграцією союзних республік. Для цього Москва почала активно використовувати проти них сепаратизм їхніх власних автономних республік. У Грузії це Абхазія, Південна Осетія, в Азербайджані — Нагірний Карабах. У Молдові автономій не було, тому там створили Придністров'я. В Україні також не було автономій, тому заходилися її створювати в Криму як превентивну акцію проти України та кримських татар, що на той момент стали масово повертатися на батьківщину. Можна було б не допустити цього утворення, якби то-

дпшній голова Верховної Ради УРСР Леонід Кравчук проявив такі невластиві йому риси, як рішучість і принциповість. Місцевий референдум про автономію можна було б елементарно не дозволити, пояснивши Москві, що це може призвести до заворушень в УРСР і до всеукраїнського референдуму про вихід України зі складу СРСР. Як це робиться, тоді вже продемонстрували Литва й Грузія. Однак Кравчук повівся як Кравчук... То була одна з перших помилок у їхньому довгезькому ланцюгу.

Кримська автономія дала змогу остаточно легітимізувати антиукраїнську фронду місцевої номенклатури, що орієнтувалася переважно на Москву. Тоді в Криму дуже багато залежало від статусу фактичного володіння радянським Чорноморським флотом. Боротьба за нього насправді була боротьбою за Крим, Севастополь і вплив на Півдні України. Як казав український геополітик Юрій Липа, хто володіє Севастополем, той володіє Кримом, хто володіє Кримом, той володіє Чорним морем. А Севастополем володіє той, кому належить флот... Кравчук битву за флот програв, а Кучма й не намагався боротися. Чорноморський флот, привласнений Росією, став ножом у спину України й геополітичним зашморгом для неї. Як писали в проросійському кримському виданні: «Чорноморський флот—це природний обмежувач суверенітету України». До речі, кримська автономія від самого початку була в певному сенсі «озброєною автономією», бо за її спиною стояв Чорноморський флот, чимало офіцерів, адміралів і генералів якого мало статус депутатів Верховної Ради Криму. А в Севастополі в міській раді також сиділо чимало радянсько-російських військових. ЧФ був головною опорою місцевих антиукраїнських сил. Як суто військове угруповання він особливого значення не мав, адже турецький флот швидко перевершив його за потугою, а стратегічній ролі він відігравати не міг, бо ще наприкінці XIX століття Головний морський штаб Росії зазначив, що ЧФ набуде стратегічного значення лише за умови, якщо імперія володітиме протоками Босфор і Дарданелли.

ТРОЯНСЬКИЙ ФЛОТ

Присутність цього флоту в Україні мала лише один сенс: постійно загрожувати Українській державі та консолідувати проти неї всі місцеві політичні активні кола. Це була потужна база, фортеця Росії всередині нашої країни. Без ЧФ у Криму агресія 2014 року мала б небагато шансів на успіх.

Навколо флоту як гриби після рясного дощу з'являлися афільовані з ним численні громадські організації: культурницькі, молодіжні, жіночі, ветеранські, релігійні, мілітарно-спортивні тощо. Їх об'єднували абсолютна лояльність до РФ, тотальне несприйняття України. За багатьма антиукраїнськими акціями в Севастополі, Сімферополі, Євпаторії, Керчі, Феодосії тощо стояли «режисери та дириженти» спецслужб Чорноморського флоту. Антиукраїнська діяльність не припинялася протягом усіх 22 років контролю незалежної України над Кримом за дуже слабкої реакції офіційного Києва. Інколи навіть російські шовіністи дивувалися, чому Київ мовчить...

Російським планам дуже сприяла кадрова політика офіційного Києва в Севастополі та Криму. Наприклад, у 1990-х Севастополь очолював від України такий собі пан Семенов. У своїх передвиборчих легочках і публічних виступах він стверджував, що між російськими та

українськими моряками є «біологічна несумісність». Але покинути Севастополь і Крим, на його думку, мали чомусь саме українські моряки, а не росіяни. Згодом пан Семенов зробить хорошу кар'єру в Києві...

Другий «городничий» від України—такий собі Єрмаков, який постійно змінював прапори, виступаючи то за Україну, то за Росію. Формуючи місцеву владу, офіційний Київ робив ставку саме на таких людей-флюгерів. Антиукраїнські сили Криму з київськими можновладцями об'єднував спільний жах перед «УБН»— «українським буржуазним націоналізмом». А для кримських кадрів «УБН»—це і вчитель української мови, і член «Просвіти», і будь-який симпатик України. Запідозрених в «УБН» кримчан Київ ігнорувал. Проукраїнська людина мала небагато шансів на кар'єру в АРК. Зате півостровом бігали цілі табуни «заслужених журналістів України», які ганили Україну як тільки могли. А нині в Криму активно співпрацюють із новою владою близько двох десятків «Героїв України» часів Кучми, Ющенка і Януковича...

Така тупа й самогубна кадрова політика офіційного Києва цілком влаштувала Москву.

КУЛЬТУРНА ДОМІНАЦІЯ

Київ не пручався й освітянській експансії Кремля. Лише в Севастополі на 370 тис. населення було відкрито 10 філій вишів Російської Федерації. В усіх тих закладах місцеву молодь навчали (зокрема, соціально-політичних наук) за програмами РФ. Мер Москви Юрій Лужков особисто відкрив у Севастополі елітну російську гімназію. І це при тому, що навчання в респітні школі міста здійснювалося російською мовою. А відкрити там філію Московського університету імені Ломоносова дозволив особисто Леонід Кучма. Водночас за 22 роки Київ не спромігся створити в Севастополі жодну (!) українську школу.

Лише в Севастополі на **370 тис.** населення було відкрито **10 філій** вишів Російської Федерації

Увесь цей час до Криму постійно приїжджали російські культурні, політичні, освітянські, наукові, економічні та інші делегації. Одна їхала, друга заступала її місце. Півострів не «просихав» від тих «десантів». Завозилася величезна кількість російських книжок. А що з боку Києва? А з боку Києва нуль. Чомусь ніхто на Печерських пагорбах, спостерігаючи за цією вулканічною активністю росіян у Криму, не замислювався: а з якою метою все те робиться й чим має закінчитися?

Столиця України демонструвала цілковиту байдужість до кримських українців, які фактично перебували в становищі забутої української діаспори десь в Аргентині чи Бразилії. Київські керівники ніколи не зустрічалися з українським активом Севастополя, вважаючи за краще спілкуватися з призначеними ними ж промосковськими чиновниками. Був лише один виняток, коли зустріч працівника Адміністрації президента України з місцевим українством відбувалася. Думано, тільки тому, що тим працівником був відомий український публіцист, письменник і перекладач Тарас Марусик...

Севастопольські газети (всі вони мали дозвіл на видання від компетентних українських інстанцій) ▶▶

поділялися на три категорії: патологічно антиукраїнські, радикально антиукраїнські та помірковано антиукраїнські. Таких було два-три десятки на відносно невелике місто. Їх часто-густо роздавали безплатно, незважаючи на недешеву поліграфію. Але ж хтось усе це фінансував. Деякі відкрито зазначали на першій чи останній сторінці: «Надруковано у друкарні Чорноморського флоту Російської Федерації»... Київ нічого не помічав. Було шість місцевих телеканалів, із них чотири антиукраїнські. То що ж виливалося на голови севастопольців з ранку до вечора протягом 22 років? За цілковитого неспротиву з боку української влади...

Ось абсолютно легальна газета періоду перебування на Банковій великого вербального патріота України пана Ющенка. Лютий 2006 року. Можна навести пізніші екземпляри, можна більш ранні, репертуар незмінний. Газета «Русский Севастополь». Стаття такого собі Євгена Морозова «Анексований Крым». Головна ідея — Крым захопила Україна, ніяких українців немає, це австрійська вигадка. Автор стверджує: «Встановлення Україною свого правління над Кримом і Севастополем є в першому випадку прихованою, а в другому цілком відвертою анексією». І пропонує конкретні дії: «Росія у зв'язку з волевиявленням населення Криму та Севастополя повинна відновити свій суверенітет на цих територіях». А загальний висновок такий: «Бажаємо ми приєднання російських і проросійських регіонів України чи не бажаємо цього, все одно ми, Росія, повинні будемо ухвалити рішення про їхню долю і повинні бути готовими до цього. Вважаємо, що кримська проблема і її пророблення впродовж 15 років можуть стати зразком для вирішення більшої і серйознішої проблеми — української». Це для тих, хто чомусь вважав і вважає, що Кремль задовольниться Кримом і Донбасом...

НА ТАКТИЧНОМУ РІВНІ РФ ЩОДНЯ ПРОСУВАЛАСЯ В ГЛИБ УКРАЇНИ, НАМАГАЮЧИСЬ ЗДОБУВАТИ ПЕРЕМОГУ В КОЖНОМУ КОНКРЕТНОМУ ЗІТКНЕННІ. ЦЯ ТАКТИКА МАЛИХ, АЛЕ РЕГУЛЯРНИХ ПЕРЕМОГ У СУМІ ДАВАЛА ЗНАЧНИЙ ЕФЕКТ

Газета «Русский выбор»: «України як цілісного територіально-політичного утворення де-факто не існує. Ми за інерцією живемо в якомусь утворенні, що не має ознак держави».

Газета «Русский блок Севастополя», стаття «Какую историю преподают в украинских школах?». Відповідь: «...Русофобська маячня, відверта нахабна брехня, жакливе спотворення фактів, пряма їх підробка».

Газета «Российская община Севастополя»: «Так, зараз ми розділені кордонами, але віримо, що настане час — і розділений російський народ знову возз'єднається в єдиній великій державі». І далі: «Після 1991 року багато севастопольців переконані, що живуть в умовах окупації».

Газета «Русичи»: «Саме війна (а не словесні пікети Москви й Києва) є кінцевою метою Великого антиросійського проекту, реалізованого Заходом в Україні. Саме заради того, щоб знищити одну частину росіян руками іншої, створювався і турботливо вирощувався потворний етнічний мутант — «український народ». Пропонується і вихід із цієї ситуації: «Україна стає частиною Росії. Це можливо тільки у випадку

згуртування навколо цієї мети всіх росіян, усіх людей здорового глузду на Україні, їхньої активної участі в політичному житті». А далі прямий заклик, який мав би зацікавити СБУ та прокуратуру, але, як завжди, не зацікавив: «Виходьте на вулиці. Влаштууйте акції громадянської непокори злочинному режиму, що оголосив війну всьому народу».

Усе це писалося й друкувалося не в нинішньому окупованому Севастополі, а ще в тому, українському... І жодної реакції української влади, компетентних органів. То чи варто дивуватися тому, що сталося в 2014 році? Здається, що й нині належних висновків із тих подій не зроблено.

ЗАКОНОМІРНА ПОРАЗКА

А що ж було з українського боку? Одна погано фінансована газета «Флот України» Міністерства оборони й газета місцевої «Просвіти» «Дзвін Севастополя», що видавалася вкрай нерегулярно через брак коштів. До речі, «Флот України» російські опоненти вважали серйозним супротивником і називали «найбоєздатнішим кораблем українського флоту». Символічно, що часопис, попри те що серед військових журналістів не знайшлося в 2014 році жодного зрадника, знищили. Зробили це не москалі, а свої — «орли Полторака» з Міністерства оборони. Більше такої газети немає... Росія грошей не економила, авторам пересічних статей у цитованих вище виданнях платила по \$100 за одну публікацію. Тоді для провінційного міста то були неабиякі гроші.

Українська влада мало цікавилася своїми силовими структурами в Криму, на відміну від російських спецслужб і пропаганди. Та хіба тільки в Криму? Ще за часів Ющенка один офіцер севастопольської СБУ поскаржився мені, що коли приїхав до Києва й відвідав центральний офіс СБУ на вулиці Володимирській, то тамтешній працівник зустрів його чи то жартом, чи то чимось іншим, запитавши: «А вас ще не віддали Росії?».

Так, 2014 року в силових структурах України в Севастополі й Криму сталася масова зрада, але ж вона сталася також у столиці, коли київська постмайданна верхівка деморалізувала військове угруповання України на півострові, позбавила його волі до опору, не даючи жодних чітких і притомних наказів, крім капітулянтського «не провокувати росіян». Наприклад, колишній міський голова Маріуполя Михайло Поживанов публічно звинуватив у зраді й здачі Криму Турчинова, Яценюка, Пашинського, Парубія, Авакова та Махніцького. Але то був уже кінець довгого шляху до поразки, бо вся політика Росії в Криму протягом понад 20 років була стратегічною експансією, а України — стратегічним відступом. На тактичному рівні РФ щодня просувалася в глиб України, намагаючись здобути перемогу в кожному конкретному зіткненні. Ця тактика малих, але регулярних перемог у сумі давала значний ефект. Офіційний Київ ті двобої здебільшого програвав, а часто-густо взагалі не брав у них участі. Росія крок за кроком за неспротиву Києва нарощувала свою присутність на півострові: військову, політичну, інформаційну, економічну, конспіративну, культурну, освітянську, будь-яку іншу. Кількість мала перейти в якість. Однак до останнього Україна в Криму мала шанси. Вони й зараз є. Тільки, ясна річ, не за такої якості влади ними можна скористатися. ■

Чому замерзла «русская весна»

Юрій Лапаєв, Роман Малко

Що завадило кремлівським кураторам реалізувати кримський сценарій у більшості регіонів українського Південного Сходу

Ця спецоперація готувалася довго. Можливо, всі роки української незалежності. Не саме під цією назвою. Не виключено, з'явилася вона вже на фініші, коли прийшла відмашка починати. Назва, до речі, не оригінальна, здерта з Арабської весни — серії масових протестів, революцій та воєнних конфліктів у низці арабських країн. Але здерта не просто так. Потрібна була аналогія: народ, мовляв, організовується і повстає проти диктаторських режимів, у цьому разі проти «київської хунти».

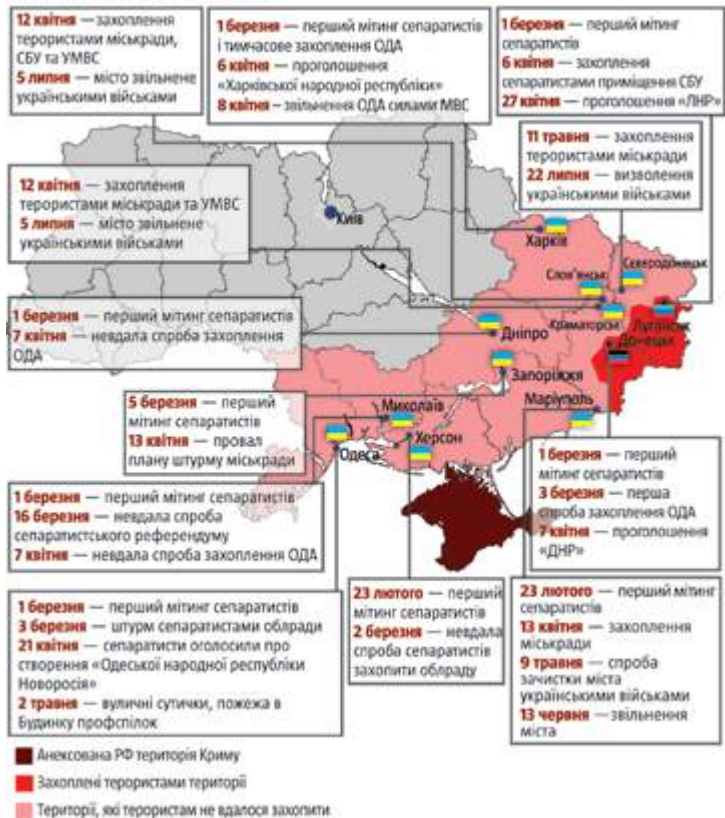
Зважаючи на поспішні кроки, які згодом привели до часткового провалу, початок планувався на пізніше. Грунт не був достатньо підготований, багато що відбувалося хаотично. Починати в Кремлі вирішили, очевидно, після втечі Януковича до Харкова й провалу там спроби влаштувати сепаратистський шабаш. Це рішення було радше вимушеним, операція всюди починалася по-різному, що вказує на відсутність сформованої структури, яка мала б діяти за продуманою схемою і керуватися єдиним центром. Якщо в Криму все відбувалося без заминки і ще 22 лютого в Севастополі з'явилися перші блокпости, облаштовані прокремлівськими активістами спільно з міліцією, то в більшості міст Південного Сходу зорганізовані нашвидкуруч традиційно проплачені виступи мали радше стихійний характер.

Крим упав найпершим. Багаторічна підготовка до відторгнення тут дала свої плоди. Можна перерахувати десятки причин, чому ворожа спецоперація мала шанси на успіх, але починати варто з ратифікації харківських угод 2010-го, які продовжили перебування тут військ РФ. Саме російський контингент стане 2014-го базою для проведення спецоперації. Всі ці козачки та інша масовка залучені лише для картинки, бо йшлося про імітацію народного бунту, яка повинна була мати максимально переконливий вигляд. Брудну ж роботу — керівництво та координацію всієї цієї маси — виконують кадрові офіцери РФ. А тому дивуватися, що все сталося блискавично й задіяні елементи спрацювали як єдиний механізм, не варто. Вже 23 лютого українська влада практично не контролювала Севастополя. Через чотири дні група спецназу РФ захопила приміщення ВР і Ради міністрів Криму в Сімферополі, а кримські депутати оголосили проведення референдуму про статус півострова. Спочатку призначили на 25 травня, згодом перенесли на 30 березня, а потім узагалі на 16 березня. І затягувати справді не було сенсу. 1 березня «зелені чоловічки» вже почали блокувати частини ЗСУ й усі все зрозуміли.

ПОГАНА КОПІЯ КРИМУ

Зовсім іншу картинку спостерігаємо на материковій Україні. Під приціл взято аж вісім областей, які, на думку кремлівських стратегів, мали б стати легкою

Ключові події «русской весны»

здобиччю. Практично одночасно з Кримом почалися акції в Харкові, Одесі, Луганську, Донецьку, Херсоні, Дніпрі, Запоріжжі, Миколаєві та багатьох менших містах. Там також влаштовували прокремлівські акції, вивішували триколори, десь вдало, а десь ні робили спроби захоплення органів влади, СБУ чи МВС, проголошення народних республік. От тільки всі ці перформанси нагадували радше незграбні локальні заворушення, аніж ретельно сплановану операцію. Масової підтримки, на яку, очевидно, дуже розраховували організатори і яку стовідсотково пообіцяли кураторам місцеві масовики-затягники, заколотники не дістали, часто доводилося завозити гастролерів, щоб хоч якось переломити ситуацію. Навіть за вклучення всього місцевого адмінресурсу, тотальної підтримки олігархічного бізнесу й щедрого фінансування з Кремля «русская весна» на Південному Сході України була приречена на провал. І коли це стало

остаточно зрозуміло, лише масове ввезення підготованих озброєних диверсантів із Росії децю врятувало операцію. Там, куди їх встигли закинути, події покотилися цілком в іншому напрямку, ніж там, куди не встигли. Саме наявність кордону з РФ і недосконалий його контроль з українського боку забезпечили часткову перемогу терористів у Донецькій і Луганській областях. Через так звані вікна на територію України завозяться зброя, боєприпаси, проникають ДРГ. Звісно, все це робиться не без підтримки Прикордонної служби ФСБ РФ, яка не лише надає терористам потрібну інформацію і сприяння, а й, попри домовленості з ДПСУ, відмовляється взаємно закрити низку пунктів пропуску. Як результат — лише впродовж травня — червня зафіксовано понад 20 випадків агресії проти підрозділів ДПСУ й фактичне виведення з-під її контролю величезної ділянки кордону від ВПС «Красна Талівка» (Луганська область) аж до Азовського узбережжя.

САМЕ НАЯВНІСТЬ КОРДОНУ З РФ І НЕДОСКОНАЛИЙ ЙОГО КОНТРОЛЬ З УКРАЇНСЬКОГО БОКУ ЗАБЕЗПЕЧИЛИ ЧАСТКОВУ ПЕРЕМОГУ ТЕРОРИСТІВ У ДОНЕЦЬКІЙ І ЛУГАНСЬКІЙ ОБЛАСТЯХ

Наявність кордону не єдина причина, чому на Донбасі була зосереджена особлива увага Кремля. За останнє століття регіон пережив щонайменше дві хвилі деукраїнізації: Голодомор і масове заселення росіянами та кримінального інтернаціоналу з усього СРСР для участі в будівництві фабрик і заводів. Більшість із тих, хто приїхав будувати світле майбутнє, осіла назавжди, і земля, мешканці якої ще в 20–30-ті роки ХХ століття розмовляли українською, помалу перетворилася на анклав російської культури не найвищого ґатунку. І хоча за час незалежності кількість проукраїнськи налаштованих громадян помітно зросла, на загальному совково-кримінальному тлі їх усе ще було критично мало, щоб утримати ситуацію. У квітні українські патріоти Донецька спромоглися дати останній бій проросійським тітушкам, але сили були нерівними. Мирні люди проти бейсбольних біт та арматури за цілковитої бездіяльності правоохоронців. Далі були захоплення урядових будівель, поява зброї, у місті різко зросла концентрація російських політтехнологів та нацистів на кшталт Бородая чи Пургіна, і до цієї бомби потрібен був лише запал. Його роль відіграла група Стрелкова-Гірка, яка захопила Слов'янськ, і тоді ракова пухлина сепаратизму почала розповзатися по Донбасу.

«НА АВОСЬ»

Те, що в дійсності тема так званої Донецької народної республіки мусолилася на Донбасі давно, не секрет. Зазвичай в історичному світі. Хоча і в політичному скористатися нею також було чимало охочих. Вперше появу триколура «ДНР» зафіксовано 2006 року. Тоді збирали підписи проти «націоналістичної» політики Віктора Ющенка з вимогою зробити російську мову державною і погрожували в разі відмови відокремитися від України. Звичайно, ніхто не приділяв уваги таким фрикам, як і «Русському блоку» та всіляким «прогресивним соціалістам». Не звер-

тали уваги й на мітинги під триколуором і гаслами «Фашизм не пройде» в Донецьку 2010-го. До чого призвела така недбалість, відомо.

А втім, навіть за цих умов втілити свої масштабні плани на Сході України Росії та її підрядчикам не вдається. Навіть на Донбасі, поглинути який здавалося простіше нікуди. У чому ж причина такого недолугого провалу? Адже в Кремлі були впевнені, що добра половина України спить і бачить, як її повертають у «братне» лоно імперії. Потрібен лише сигнал — і «київську хунту» зметуть, а більшість населення південно-східних областей стане в черги по російські паспорти, невпинно горланячи «Путін, пріді!». Так принаймні розповідали слуги імперії, яких десятиліттями щедро фінансував Кремль, так звітували політики, які не втомлювалися зграями літати до Москви, вихваляючись виконаною роботою. На щастя, спеціалісти з Лубянки та їхні колеги переоцінили власні можливості й здібності своїх агентів. А ще недооцінили людську жадібність. Брати гроші й запевняти у відданості імперії аж ніяк не означає віддано їй служити. Це лише один із видів грантоїдства, яким не гребують навіть фанати Путіна та царя Ніколая-страсготерпця.

Погану координованість дій, а отже, завідомо провальний розвиток «русской весны» можна пояснити багатовекторністю впливу замовників на українських підрядчиків. Основна робота, звісно, велася через офіційні представництва РФ в Україні й так звані культурні центри, які окрім столиці гнізяться при консульствах в Одесі, Харкові, Львові та Криму. Окрім представницьких та культурних функцій ці структури виконували ще безліч специфічних, об'єднуючи та координуючи діяльність проросійських організацій, підживлюючи їх та використовуючи як інструмент впливу. Втім, існувало ще щонайменше два вектори роботи, які були не менш важливими й часто перетиналися. Політичний, зосереджений у руках функціонерів Компартії та провладної Партії регіонів, і бізнесовий, міцно зав'язаний на російських власниках чи співвласниках великих українських підприємств. Усе це чітко взаємодіяло, взаємодоповнювалося й працювало на спільну ідею. Тільки от, коли настав час Х, та взаємодія не дала бажаного результату, далася взаки брак координації, взаємне поборювання і тотальне насичення всіх структур відвертими маргіналами та фриками а-ля Губарев і Клінчаєв.

ПРИБОРКАТИ СПРУТА

Розгляньмо для прикладу спробу дестабілізації в Херсонській області. Механізм, який там було застосовано, нічим особливим не відрізнятиметься від аналогічних в інших південно-східних областях України. 22 лютого активісти місцевого Євромайдану повалили пам'ятник Леніну на площі Свободи, і вже наступного дня проросійські активісти влаштували акцію, яка закінчилася масовими зіткненнями. Надвечір Самооборони вдалося взяти ситуацію під контроль і забезпечити охороною будівлю Херсонської ОДА. Лише 1 березня місцеві фанати КПУ, КОБу («Комитет общественной безопасности»), медведчуківського «Украинского выбора» тощо збрали наступну акцію під назвою «Русская весна». Вони знищили пам'ятник Небесній сотні й закликали Путіна ввести війська. Того дня зіткнень вдалося уникнути, але вже наступного, коли лави

місцевих русофілів поповнили гастролери з Криму, захищати ОДА від захоплення вийшов увесь український Херсон. Це була чи не остання спроба прокремлівських сил розхитати ситуацію в місті, бо далі в справу втрутилися українські спецслужби. Головними кураторами акцій, за їхніми даними, окрім московських стратегів на чолі з Владіславом Сурковим були агенти, базовані як у Генконсульстві РФ в Одесі, так і безпосередньо в Херсоні. Можливості консульства виявилися недостатніми для швидкої мобілізації. Хоча під його крилом і виросло кілька ніби потужних структур: «Російський культурний центр», обласне відділення ВГО «Русское движение Украины», ГО «Русская национальная община «Руси», Центр російської культури, «Українсько-російський благодійний фонд», місцеві філіали «Русского Единства» та «Украинского выбора», а також малопримітні ХМГО «Нова слов'янська генерація», ХОО ГО «Спортивний клуб «Дельфін» та ЗОЖ («За здоровий образ жизни»), втім, усі вони були радше товариствами за інтересами, ніж силами, здатними влаштувати переворот і захопити цілу область. Принаймні керівники деяких із них, як тільки запахло смаженим, одразу переметнулися в державницький табір, аби їхні імена не асоціювалися із сепаратистами.

Усі згадані вище контори, а також «Комитет общественной безопасности», «Георгіївський союз Херсона», Релігійна община Рідної віри слов'ян «Триглав Херсонщини», як і акції, до яких їх залучали, фінансувалися з різних джерел і часто не безпосередньо з РФ. Серед основних спонсорів і посередників проступають вуха персонажів, чії зв'язки з кремлівськими кураторами важко не помітити. Насамперед олігарха Костянтина Григоришина, ФПГ «Енергостандарт» якого має в регіоні чималий економічний інтерес, а отже, і вплив. Григоришин здавна був спонсором КПУ, окрім того, як заповняють українські спецслужби, його «Енергостандарт» перебуває ще й під пильним оком Служби зовнішньої розвідки ФСБ, що вказує на безпосередню підконтрольність Путіну. Схожа історія і з паном Новинським. Бізнес-інтереси на Херсонщині в нього теж чималі. Ну й на третьому місці старий боєць більшовицької гвардії Катерина Самойлик (екс-нардеп від КПУ), якій закидають епізодичне фінансування сепаратистських мітингів. Навряд чи вона це робила з власних заощаджень, хоча за легендою звучить саме так. Зважаючи на тісні зв'язки КПУ і з Григоришиним, і з КПРФ, можна спробувати припустити, що товариш Катерина — лише зв'язкова ланка великої схеми. Хай там як, а на мітинги їй так і не вдалося залучити багато співчуваючих. 250 поборників «русского мира» виявилися вершиною успіху. Серед безпосередніх виконавців, завданням яких були організація та проведення пропаганди, акцій, силових протистоянь, флешмобів і, звісно, референдуму, проступають імена проросійськи налаштованих місцевих депутатів комуністів та регіоналів.

Причин, із яких Херсон не вдалося взяти нахрапом, чимало. Починаючи з неправильного розрахунку на нібито проросійські настрої місцевого населення й закінчуючи браком ресурсів у місцевих русофілів. І річ не лише у фінансуванні. Безліч нібито проросійських організацій, про які звітували й на які викидали гроші, виявилася пшиком. Їхнього

членства не вистачило, щоб принаймні розхитати місто, не кажучи вже про можливість захопити важливі стратегічні об'єкти і втримати їх, поки Путін прийде. Майже аналогічна ситуація була в Запоріжжі та Миколаєві. Там інші виконавці та куратори нижчого рівня, але сценарій той самий. Шансів розхитати Дніпро теж не було. Особливо після призначення очільником ОДА Ігоря Коломойського, який зі своїми партнерами дуже творчо підійшов до зупинення терористичної зарази. Сформовано й озброєно добровольчі загони, на в'їзді до міста організовано блокпости та влаштовано полювання на сепаратистів (оголошена винагорода за їх затримання та вилучення зброї дала результат). Посильна допомога, звісно, надавалася і сусіднім областям. Йшлося навіть про взяття під контроль деяких регіонів Донбасу, де ще не закріпилися терористи, але влада в Києві побоюлася наділяти Коломойського аж такими повноваженнями.

Дещо проблемніше було втримати ситуацію в Одесі, де трагічна розв'язка настала 2 травня 2014-го. Або в Харкові. Навесні 2014-го місто буквально кишіло антиукраїнськими структурами, які координувало Росспівробітництво в Україні: Російсько-український інформаційний центр, «Український вибор», Політичний клуб Південного Сходу України, «Київська Русь», «Слов'янська єдність», Східно-український центр стратегічних ініціатив, Союз громадян України, «Трудова Харківщина», «Боротьба», «Південь-Схід». Особливо активно відзначилися бойовики «Оплота» Євгена Жиліна, які проходили вишкіл на базі однойменного клубу, а згодом влилися до лав збройних формувань «ДНР». Перша акція сепаратистів у Харкові відбулася 1 березня з ініціативи й за участю мера Геннадія Кернеса. «Мирний мітинг патріотично налаштованих харків'ян» «За Харків» плавню переріс у бійку між його учасниками та активістами Євромайдану й завершився захопленням приміщення ОДА та побиттям активістів, які її захищали. Український прапор на даху ОДА замінено російським, але надвечір його прибрали. У ніч із 14 на 15 березня озброєні члени «Оплота» спробували взяти штурмом штаб «Правого сектору» на вулиці Римарській, але наразилися на шалений опір. У ході запеклого бою двоє учасників нападу загинуло, п'ятьох було поранено. У вечері 6 квітня Харківську ОДА знову захопили сепаратисти та проголосили «Харківську народну республіку», але наступного дня після численних ультиматумів їх витіснили спецпідрозділи МВС. Цей момент став відправною точкою для зачистки міста від сепаратистів. На початку травня антиукраїнські акції пішли на спад, і не в останню чергу завдяки контролю над електричними та Белгорода, які справно доставляли до Харкова російських погромників.

Значний посильний внесок у збереження цілісності України на початковому етапі надали й численні невідомі патріоти, які, зважаючи на стагнацію правоохоронних структур і влади на місцях, а часто і всупереч їхнім сепаратистським стремлінням, змусили бути взятися до практичного втілення ст. 17 Конституції доступними засобами. Відомо про виступи погано озброєних або й неозброєних загонів патріотів, які діяли в Ізюмі, Сватовому, Добропіллі та інших містах і зуміли зупинити місцевих сепаратистів. ■

Вогнища реваншу

Юрій Лапаєв

Із яких причин і де саме можливе повторення «русской весны» в Україні

Незмінні. Попри публічну підтримку сепаратизму, деякі політики, як-от Геннадій Кернес, залишаються на керівних посадах

Всі області, у яких колись були спроби розхитати владу та створити недореспубліку, можна умовно поділити на два типи: території, де повернення «Новоросії» можливе, і території, які вже отримали імунітет від цієї хвороби. При цьому не розглядаються частини Донецької та Луганської областей, які контролює українська влада. Звичайно, проблем там вистачає, як і охочих повернутися до «русского мира». Втім, концентрація працівників правоохоронних відомств та армії на Сході гарантує недопущення таких подій.

До першої, найнебезпечнішої категорії можна зарахувати Херсонську, Харківську та Запорізьку області. З політичного погляду саме тут лишається певна кількість прихильників Віктора Януковича та колишньої Партії регіонів (чи її сучасних клонів). Такі висновки підтверджують і результати місцевих виборів у 2015 році. На виборах до Запорізької облради Опозиційний блок здобув 33% голосів, ще майже 12% — партія «Наш край». Міським головою Запоріжжя став Володимир Буряк (самовисуванець, представник заводу «Запоріжсталь», що належить Ахметову), якому в другому турі поступився кандидат від Блоку Петра Порошенка Фролов. За даними Комітету виборців України (КВУ), виборчий фонд Буряка

становив понад 7,7 млн грн, що є одним із найбільших серед офіційних по всій країні. Такі витрати можуть бути пов'язані з бажанням Ахметова зберегти свій вплив у важливому для його бізнесу місті та області. Ще одіознішого міського голову отримав Харків. На цю посаду повторно обрали Геннадія Кернеса, який очолює місто з 2010 року. Перемогу він здобув ще в першому турі, набравши понад 65% голосів. А партія «Відродження», до якої він належить, без сюрпризів здобула більшість в області (41,7%), що разом із електоратом Опозиційного блоку (15,8%) та «Нашого краю» (9%) дає змогу контролювати ухвалення будь-яких рішень. Трохи краща ситуація на Херсонщині. Міський голова Херсона Володимир Миколаєнко — кандидат від партії «Батьківщина», а на виборах до облради більшість здобув БПП із результатом 20%. Утім, Опозиційний блок і «Наш край», які посіли відповідно друге та третє місце, у сумі мають понад 32%. Водночас варто звернути увагу на географію розподілу голосів у районних та міських радах області. Що ближче до Криму, то більше голосів у колишніх регіоналів, що створює таку собі бомбу уповільненої дії в стратегічно важливому регіоні.

Не все спокійно й в умовно безпечних Одеській, Миколаївській та Дніпропетровській областях. Хоча загалом ситуація там краща, і на те є різні причини. Одеська область, навіть за наявності Ківалова та Труханова й навіть із 46% голосів сумарно в опозиційних сил, не така однорідна, як, наприклад, Харківська. Це заважає консолідації колишніх регіоналів на рівні області. На Миколаївщині на виборах переміг Опозиційний блок із 26%, ще 15% додає «Наш край» та 6% «Відродження». Разом із тим доволі показовими були вибори міського голови: у другому турі переміг Олександр Сенкевич («Об'єднання «Самопоміч»), який зміг обійти Ігоря Дятлова з Опозиційного блоку. Аналогічно зробили свій вибір не на користь «попередників» і мешканці Дніпра. Там відомий регіонал Олександр Вілкул поступився Борису Філатову з УКРОПа, хоча по області перемога за Опозиційним блоком (38%, плюс 8% у «Відродження»).

Підтримка політичних ідей є своєрідним продовженням соціальних та культурних особливостей зазначених регіонів. Тут найбільший відсоток людей, які симпатизують російським або навіть радянським цінностям. Частково це пов'язано з активною деукраїнізацією, що відбувалася з приходом більшовиків, заселенням вказаних територій етнічними росіянами. Через це спротив відродженню української мови та культури. Наявність рідних у Росії та розміщення неподалік кордонів із РФ (зокрема, і з окупованим Кримом) сприяють підтриманню контактів із країною-окупантом. Попри наявні обмеження в залізничному сполученні, переміщення людей в обидва боки триває, що відкриває можливості для

проникнення ДРГ чи вербування розвідників, пропаганди та контрабанди. Втім, є і певний позитив. Мешканці окупованого Криму, які приїжджають до херсонських Новоолексіївки чи Генічеська по якісніші та дешевші продукти й ліки, кримські батьки, які реєструють немовлят на материковій частині для отримання українських документів, — усе це дає місцевим привід сумніватися в реальності солодкого життя в РФ, яке вони бачать по супутникових телеканалах.

Якщо казати про економічні причини, то вони беруть початок із Радянського Союзу. Саме тоді в період активного розвитку промисловості були створені тісні зв'язки між підприємствами, які зараз містяться по різні боки кордону. За перші 20 років незалежності такі зв'язки здебільшого були збережені, а деякі навіть посилені. Орієнтація української промисловості, особливо оборонного сектору, на російський ринок дорого коштувала нашій країні з початком війни. Однак у Росії проблем через розірвання відносин виявилось не менше. Заявлене імпортозаміщення поки що відбувається лише на папері, а брак українських комплектуючих уже дає про себе знати. РФ потрібні, зокрема, двигуни для гелікоптерів (які виробляє «Мотор Січ», Запоріжжя), газотурбіни для кораблів («Зоря»-«Машпроект», Миколаїв). Херсон може похвалитися суднобудівними потужностями. Критичне значення для Росії має оновлення стратегічного ядерного озброєння. Але частина міжконтинентальних ракет «ядерної парасольки», насамперед РС-20 «Воевода», розроблена на дніпровському «Південмаші» й не має російських аналогів. Така сама ситуація і з мирними космічними кораблями, адже двигуни для ракетних систем «Циклон», «Бриз-КМ» та «Енергія» теж випускалися в Дніпрі, а електроніка до них — на «Хартроні» в Харкові. Власні розробники не можуть забезпечити російським ракетним військам стратегічного призначення належну якість: горюча «Булава» не показує стабільної роботи й падає майже під час кожного випробування. А цивільні «Протон» і «Прогрес» своїми періодичними аваріями наочно показують спроможність РФ відмовитися від українських розробок. Саме тому проект «Новоросія» — це не лише про захист російської мови чи Митний союз замість Європейського.

Окрім промислового значення Південь та Схід України мають стратегічну цінність й у військовому сенсі. Контроль над Одесою, Херсоном і Миколаєвом цілковито відрізає Україну від моря. Доступ до портів відкриває нові перспективи для економіки, а захоплення чорноморських берегів значно спрощує перекидання військ із Криму. Варто згадати й майже забутий зараз «сухопутний коридор» до окупованого півострова. Сумнівність успішної реалізації проекту керченського мосту ставить РФ і Крим у залежність від стану переправи. А окупація частини Донецької, Запорізької та Херсонської областей змогла б відкрити коридор із Криму до Ростова й забезпечила б незалежність півострова від України. Схожа ситуація з Одеською областю: контроль цього регіону важливий для розблокування доступу до Придністров'я. Втім, суто воєнна операція в зазначених областях видається малоймовірною і потребує застосування всіх компонентів гібридної війни. У РФ достатньо особового складу й військової техніки для прориву української оборони та навіть для захоплення певних

територій. Однак встановлення реального контролю та придушення можливого спротиву й партизанської діяльності на таких великих територіях потребують концентрації значно більших сил.

Події 2014–2015 років засвідчили, що, попри спроби проголошення «народних республік», у низці областей України сценарій створення масштабного невідконтрольного утворення не був реалізований. Це сталося з різних причин. У Миколаєві активність сепаратистів впала після мітингів небайдужих проукраїнських громадян навесні 2014 року та певної підтримки силовиків. І хоча рік потому місцеві правоохоронці запобігли невдалій спробі агітації за створення «ННР» напередодні Дня Незалежності України, зараз ситуація розцінюється як стабільна. Одеські події також показали бажання місцевих самостійно боротися за свій спокій. Не допомогла російським провокаторам і штучно організована трагедія на Куликовому Полі. Утім, найвагоміший внесок у забезпечення стабільності в регіоні зробила СБУ, провівши масштабну операцію з придушення сепаратистської діяльності навесні 2015 року. Замість «Бессарабської» чи «Одеської» народних республік три хвили зачисток і навіть своєрідний парад-демонстрація містом. Зменшення охочих вийти на антиукраїнські мітинги на річницю трагедії в Будинку профспілок є найкращим індикатором ефективності проведених заходів. Скоординовані дії добровольчих організацій та місцевої влади врятували Дніпро.

ФАКТИЧНИЙ ПРОВАЛ ЛЮСТРАЦІЇ ТА ПОВЕРНЕННЯ НА КЕРІВНІ ПОСАДИ ОДІОЗНИХ ПОЛІТИКІВ, ЯКІ Й СЬОГОДНІ МАЮТЬ АНТИУКРАЇНСЬКІ ПОГЛЯДИ, ЗАЛИШАЄ ПИТАННЯ БЕЗПЕКИ КРАЇНИ ВІДКРИТИМ

Разом із тим фактичний провал люстрації та повернення на керівні посади одіозних політиків, які й сьогодні мають антиукраїнські погляди, залишає питання безпеки країни відкритим. Активізація таких «консервів» можлива за відповідних економічних умов. У цьому сенсі будь-яке погіршення рівня життя населення грає на їхню користь, а відсутність адекватної реакції з боку влади ще більше розв'язує руки. Як і брак грамотної гуманітарної політики. Якісно та системно проведена лагідна українізація, що враховуватиме особливості регіону, замість «шароварщини» та «вишиватництва» могла б стати кращим захистом від «увічливих людей», ніж війська та поліція. Охолодити голову окупантові можуть і розбудова системи територіальної оборони та підготовка до партизанського спротиву, хоча зараз така робота ведеться лише невеликими волонтерськими групами й не стане серйозною перешкодою в разі масованого наступу військ.

Відновлення «Новоросії» можливе лише в разі проведення складного комплексу заходів: політичної роботи, пропаганди, дезінформації, кібернетичних втручань, провокування соціальних протестів, диверсійних дій та прямого військового втручання. Лишається сподіватися, що українським спецслужбам вдасться помітити таку активність до повторення «русской весни». ■

У гості до королеви

Майкл Бініон, Лондон

Як майбутній візит Дональда Трампа до Лондона вплине на відносини між США та Великою Британією

Обережно, напруга! Новий президент США з нетерпінням чекає візиту з почестями до Букінгемського палацу. А британська влада вірить, що прагматична готовність сприйняти перемогу Трампа буде кориснішою, ніж відверта критика

В британському парламенті 20 лютого вперше розглядалося питання, чи варто свідомо зневажити лідера іншої держави й не запросити його до виступу перед двома палатами законодавчого органу. Лідер, про якого йдеться, — Дональд Трамп. За місяць очікується його візит до Великої Британії, і цей факт уже породжує багато суперечок. Парламентаріям довелося обговорювати недипломатичний жест відмови від прийняття американського президента в себе, бо петицію з протестом проти візиту підписало майже 2 млн британців. Це зобов'язує парламент автоматично розглянути питання.

Прем'єр-міністр Великої Британії Тереза Мей першою серед іноземних лідерів зголосилася зустрітися з президентом Трампом після його інавгурації. Попри те що більшість британців не при-

ймають поглядів і політики нового президента США, Мей звернулася до колеги з теплими словами. До того ж передала запрошення від королеви: новообраний президент може зупинитися в Букінгемському палаці під час офіційного візиту. Ніхто з попередників Дональда Трампа не відвідував Велику Британію так скоро після вступу на посаду.

Британські можновладці дали зрозуміти, що не мають наміру скасовувати візит, як того вимагають протестувальники. Останні стверджують, що приймати Трампа в Букінгемському палаці — ганьба для королеви. Близько 1,8 млн британців, які підписали згадану петицію, закликали також не проводити традиційних церемоній, як-от бенкет, артилерійський салют і зустріч гостя в палаці, з огляду на «загальновідомий сексизм та вульгарність» Трампа. Тим часом матір нового президента США була шотландкою; він не раз висловлював

захоплення королевою і, як відомо, з нетерпінням чекає на гостини в Єлизавети II.

Щоб їхні вимоги звучали переконливіше, сотні тисяч протестувальників із коаліції Stop Trump провели демонстрації біля будівлі парламенту, а також у десяти містах Великої Британії. Вони дістали й підтримку в парламенті: нещодавно спікер Джон Берков публічно розкритикував Трампа й заявив, що така людина не може виступати в залі засідань. Це обурило уряд і багатьох консерваторів, спікерів загрожують звільнення, адже він знехтував традиційним політичним нейтралітетом своєї посади.

Велика Британія на публічному рівні поставилася до нової Адміністрації США тепліше, ніж інші європейські держави. Частково це пов'язано з «особливими відносинами» між державами, виплеканими після Другої світової війни. Крім того, Лондон відчайдушно шукає нових торговельних партнерів напередодні виходу з Європейського Союзу. У британській столиці міркують так: Трамп швидко ображається на критику, а обережною і делікатною дипломатією його цілком можна переконувати змінити політику.

Натомість деякі європейські лідери не приховують антипатії до Трампа, а його суперечлива політика та провокаційні заяви викликають тривогу. У ЄС Адміністрацію США поставили в один ряд із Кремлем і Китаєм, говорячи про «загрози» для себе. Більшість лідерів назвали неприйнятною Трампову короткочасну заборону на в'їзд для громадян семи мусульманських країн. Хтось відверто кепкує з його нещодавніх заяв. Так, Карл Більдт посміявся з Трампа через згадку про «інцидент» у Швеції, який, за словами американського президента, продемонстрував соціальний безлад, зумовлений масовою імміграцією. Шведи були спантеличені й зі сміхом перераховували заголовки новинних сайтів тих днів, де не йшлося про жодні інциденти. Карл Більдт саркастично запитав, «що курить» Трамп.

Високопосадовці Адміністрації США поквапилися запевнити європейських союзників, що американська політика стосовно НАТО, західної безпеки і трансатлантичної співпраці не змінилася. На Мюнхенській безпековій конференції віце-президент і держсекретар США наголосили, що американці не відступаються від союзників. Водночас знову спробували донести, що союзники Сполучених Штатів мають більше втратитися на власну оборону. Впливова канцлерка Німеччини Ангела Меркель м'яко докоряла Вашингтону, мовляв, оборона — це не лише гроші, а й співпраця та координація. Колишній посол ФРН у США, який приймав віце-президента Майка Пенса, сказав, що коли Трамп продовжить критикувати ЄС, то це буде «оголошення війни невійськовим шляхом».

Віце-президент Майк Пенс поїхав до Брюсселя, щоб запевнити лідерів ЄС: Вашингтон не збирається підривати союз, як здавалося, коли Трамп схвально відгукнувся про Brexit і критикував Німеччину за домінування в ЄС. Президент Європейської комісії Жан-Клод Юнкер зауважив, що заяви Трампа «край неприязні». Міністр закордонних справ Франції Жан-Марк Еро сказав, що не слід дозволяти Адміністрації США вико-

ристовувати Brexit для розколу Європи в таких питаннях, як торгівля і безпека. «Будь-які спроби розділити європейців і панувати над ними не спрацюють», — запевнив він.

Утім, попри непохитну риторику, європейські лідери хвилюються, що націоналізм Вашингтона в дусі «Америка передусім» зашкодить торгівлі й політичним зв'язкам, що європейці не зможуть взаємодіяти з американцями. Вони також побоюються, що на найближчих виборах заатлантична хвиля популізму докотиться до виборців ЄС. А ще їх лякає незмінна приязнь Трампа до президента Росії Владіміра Путіна, хоча останнім часом відносини РФ і США стали прохолоднішими і Москву непокоять непередбачувані й норовливі ремарки Трампа.

Насправді питання для європейців полягає ось у чому: чи представляє нова Адміністрація фундаментальні зміни в політиці США і кінець тривалого післявоєнного консенсусу серед ліберальних держав, чи зараз просто період звичної турбулентності, коли новий президент утверджується на посаді й намагається підкреслити несхожість із попередньою Адміністрацією?

НЕ КРИТИКУЮЧИ АМЕРИКАНСЬКОГО ПРЕЗИДЕНТА, ТЕРЕЗА МЕЙ ОПИНЯЄТЬСЯ В НЕЗРУЧНОМУ СТАНОВИЩІ: ТАКА ЇЇ ПОЗИЦІЯ СУПЕРЕЧИТЬ ГРОМАДСЬКІЙ ДУМЦІ Й ПОГЛИБЛЮЄ НЕЗГОДУ З ЄВРОПЕЙСЬКИМИ ПАРТНЕРАМИ

Британська влада вірить, що прагматична готовність сприйняти перемогу Трампа буде корисною, ніж відверта критика. Тереза Мей шукає циніцизм, у яких зможуть співпрацювати з ним, сподіваючись якимось вплинути на американську політику. Однак, підтримуючи офіційний візит Трампа і не критикуючи американського президента, вона опиняється в незручному становищі. Адже її позиція в цьому суперечить громадській думці й поглиблює незлагоді з європейськими партнерами, з якими доведеться вести переговори про непростий вихід Великої Британії з ЄС.

На думку британських політиків, Трамп не зможе ігнорувати союзників Америки. У царині міжнародної безпеки Велика Британія була партнером США у кожній масштабній інтервенції останніх 25 років: від Перської затоки до Афганістану, Іраку та Лівії. Однак тепер їхні політичні курси в питаннях Близького Сходу, Росії, зміни клімату та ролі ООН суттєво різняться. Мабуть, тому Лондон так поспішав запросити Трампа до Букінгемського палацу. Для нового президента зовнішня політика має другорядне значення. Для нього головне — виконати передвиборчі обіцянки стосовно робочих місць, торгівлі, промисловості США, безпеки та інших внутрішніх справ.

І якщо в перші місяці президентства єдина закордонна вилазка Трампа потішить його розкішним бенкетом із королевою, поїздкою в парадній кареті й лакеями в лівреях, може, він прихильніше відгукуватиметься про європейських союзників у Twitter. А от яке враження прямолінійний гість справить на 90-річну королеву, не відомо. ■

«Режим Україна»

Ярослав Пешек

Нещодавно керівництво Європейського Союзу натиснуло на чеський уряд і змусило пришвидшити введення в дію положень регламенту Брюсселя щодо віз на сезонні роботи. Дефіцит людей на сезонні роботи — це болюча проблема радше для Іспанії чи Італії, ніж для Чеської Республіки. Проте Брюссель усе одно змушує всіх країн-членів застосовувати свої регламенти.

Уряд Чеської Республіки вніс зміни до закону про перебування іноземців й запровадив нові сезонні візи для робітників із країн, що не входять до ЄС, зокрема з України. Затверджені урядом поправки передбачають, що Міністерство внутрішніх справ почне видавати сезонні візи тим, хто зможе працювати в Чехії щонайбільше півроку. Однак ці зміни майже не сприяють вирішенню нагальної проблеми браку кваліфікованої робочої сили на чеському ринку праці.

ЧЕСЬКИЙ РИНОК ПРАЦІ З НАДІЄЮ ЧЕКАЄ НА ПРИХІД ТИСЯЧ КВАЛІФІКОВАНИХ УКРАЇНСЬКИХ РОБІТНИКІВ. АЛЕ ЯКІ ПЕРЕВАГИ МАТИМЕ ПРАЦЕВЛАШТУВАННЯ УКРАЇНЦІВ ЗА КОРДОНОМ ДЛЯ ВЛАСНЕ УКРАЇНСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ?

На сьогодні українці — це найчисленніша меншина іноземців, що приїжджають до Чехії не з країн ЄС. Різна статистика пропонує цифру понад 100 тис. осіб з українським громадянством: рівень їхньої інтеграції в суспільство, працездатність і безпроблемність стали загальновідомим явищем. Саме тому чеські виробники дедалі більше прагнуть працевлаштувати на своїх підприємствах кваліфікованих робітників саме з України. Ще торік чеський уряд затвердив пілотний проект кон-

Соціальний статус українців у Чехії серйозно змінюється, пише чеське видання Týden. У 2000-х заробітчани звідси часто бачили «ордою неосвічених і постійно п'яних робітників», пише журнал, цитуючи матеріал 1999 року в щоденній газеті Večerní Praha. Тепер українці працюють не тільки як некваліфікована робоча сила. Більше українців, що мають вищу освіту, працевлаштовуються за спеціальністю — лікарями та медперсоналом, викладачами в університетах — або створюють власний бізнес. Тим часом на чеському ринку є 150 тис. відкритих вакансій, на які не йдуть працювати місцеві. Утім, багато хто скаржиться, що умови працевлаштування для українців у Чехії ускладнюються. Діє обмежена квота на чеські робочі візи. Часто доводиться звертатися до посередників, щоб не чекати місяцями й отримати позитивний результат. І коштує це зовсім не дешево.

цепції набору українських робітників під назвою «Режим Україна».

Однак на практиці виникла ціла низка проблем. Зокрема, необхідність пришвидшити адміністративну обробку анкет у Генеральному консульстві у Львові, якому довірили виконання цих обов'язків. На сьогодні термін розгляду заяв на отримання робочої візи становить близько п'яти місяців, що не задовольняє ні чеських роботодавців, ні українських кандидатів. Під час реалізації концепції «Режим Україна» свої сили об'єднали Міністерство закордонних справ Чехії, Міністерство внутрішніх справ Чехії, Міністерство працевлаштування та соціальних справ Чехії, Економічна палата Чехії та інші організації, куди входять невеликі та середні чеські фірми.

Дефіцит кваліфікованих робітників — це проблема не лише Чеської Республіки. Зі схожими труднощами зіткнулися й економіки інших східноєвропейських країн, наприклад Литви та Польщі. Десятки тисяч громадян цих країн поїхали «по краще життя» до західноєвропейських країн. Становище ще більше ускладнилося невтішною демографічною ситуацією, зокрема виходом на ринок праці покоління людей, що народилися в періоди найбільшого падіння народжуваності. Як протистояти несприятливим тенденціям?

Напрошується кілька рішень. Насамперед інновації та автоматизація (включно з роботизацією), завдяки яким можна безпосередньо вирішувати проблему браку кадрів. Паралельно зростає потреба в підвищенні освітнього рівня через реформи та розширення системи освіти. У Чехії потрібно набагато інтенсивніше мотивувати сотні тисяч довготривало безробітних до того, щоб вони нарешті знайшли шлях до стабільного заробітку. Ще одна можливість — імпорт робочої сили з-за кордону. Якщо мова заходить про робітників із країн позашенгенського простору, необхідно кардинально переглянути чинну візову політику. Позитивні наслідки може мати й систематичне пристосування системи освіти до потреб ринку праці. Тільки комплексний підхід до вирішення проблеми стане запорукою успіху, який забезпечить тривале зростання економіки, а водночас і рівня життя населення Чеської Республіки.

Чеська урядова концепція «Режим Україна» містить дуже чіткий план дій для чеських роботодавців, визначає завдання Генерального консульства Чехії у Львові в процесі оформлення віз, затверджує правила та процедуру дій для кандидатів на отримання віз.

Чеський ринок праці з надією чекає на прихід тисяч кваліфікованих українських робітників. Вони, безперечно, стануть вагомим набутком Чеської Республіки. Проте напрошується логічне запитання: які переваги матиме працевлаштування українців за кордоном для власне української економіки? ■

Неправильне рішення

Едвард Лукас

Нам потрібне перезавантаження відносин із Росією на умовах Кремля. Таким, якщо відкинути всі прикраси, був аргумент мого давнього друга Анатолія Лівена в матеріалі «Чому Трамп правий стосовно Росії» («Why Trump is Right on Russia») у The New York Times.

Лівен висловлює три твердження. Росія не є противником США у світі. Натомість це «регіональна потуга, що намагається зберегти частку своєї колишньої сфери впливу». Фактично вона й не противник, а «природний союзник». Просто зараз це союзництво стало платою за спроби стримати РФ у місцях на кшталт України.

Натомість мусимо послаблювати напруження, щоб заощадити час та енергію для вирішення нагальніших питань деінде.

На практиці це означало б скасування санкцій, фактичне примирення з анексією Криму Росією та викручування рук Україні, аби вона погодилася на особливий статус контрольованих Кремлем східних територій, і робитися таке мало б за підтримки митрворців ООН, як припускає Лівен.

НАВРЯД ЧИ МИ СПОДІВАЛИСЯ Б, ЩО НІДЕРЛАНДЦІ ЧИ ІЗРАЇЛЬТЯНИ ДРУЖИЛИ З НІМЕЦЬКИМ КЕРІВНИЦТВОМ, ЯКБИ ВОНО ОПЛАКУВАЛО ПАДІННЯ ТРЕТЬОГО РЕЙХУ. ТОЖ НЕ ЗАСТОСОВУЙМО ПОДВІЙНІ СТАНДАРТИ ДО ЖЕРТВ СТАЛІНСЬКИХ ЖАХІТЬ

Мені не зрозуміло, наскільки це взагалі можливо. Гадаю, що режим Володимира Путіна процвітає на ґрунті поганих відносин із Заходом. Вони живлять спрямовану на внутрішнє споживання казку про повну чеснот, але обложеною Росією, якій загрожують підступні зовнішні сили. Це відволікає увагу росіян

22 лютого The New York Times редакційним матеріалом відреагувала на новини про скандальний план Андрія Артеменка, поданий представником команди Дональда Трампа. «Агресивна політика президента Володимира Путіна — це один із основних викликів, які стоять перед США і Європою, — пише редакція видання. — Україна посідає в ньому центральне місце. Західна стійкість і єдність є критично важливими. Тим часом питання стосовно відносин Трампа з Росією, що залишаються без відповіді, викликає в наших союзників величезний страх, який намагаються заспокоїти посильні Трампа». Крім того, представники команди новообраного президента, як-от його особистий юрист Майкл Коен, що передав план Артеменка до офісу нещодавно звільненого Майкла Флінна, не можуть вдавати, ніби діють у ролі просто небайдужих громадян, зустрічаються з опозиційними українськими політиками і слухають такі пропозиції від них. «Зараз не час для фрилансу», — підсумовує видання.

від катастрофічної неспроможності Кремля модернізувати країну.

Понад те, Путін вважає, що перемагає. Якщо ми поступимося йому Україною, він надалі здобувати собі бали вдома пригодами за кордоном, наприклад анексією Білорусі або втручанням у країнах Балтії.

Випадок Сирії теж зовсім не свідчить, що Росія — вартісний союзник у боротьбі з ісламським екстремізмом. Утім, найбільша помилка Лівена — це вихідна точка його аналізу. Москва поводить себе погано не тому, що її провокує Захід розширенням НАТО або ж спробами Європейського Союзу розвивати злочасне Східне партнерство.

РФ говорить про все це, бо для неї то відмазки. Але ми не повинні приймати ці її нарікання за чисту монету. НАТО намагалося вибудувати з Росією дружні відносини. Той проект провалився, бо остання не хоче, аби до неї ставилися як до рівноправного партнера серед усіх інших. Не хоче вона й сама вбачати у своїх сусідах справді суверенні й незалежні держави. Зробити те, що зроблено, — це був вибір Росії, не наш.

Справжня проблема полягає в баченні Кремлем історії. Ми розглядаємо розпад радянської імперії як звільнення. Путін та його друзі — як геополітичну катастрофу й, напевне, катастрофу нашого часу. Навряд чи ми сподівалися б, що нідерландці, данці чи ізраїльтяни матимуть дружні відносини з німецьким керівництвом, якби воно оплакувало падіння Третього Рейху. Тож не застосовуймо подвійні стандарти до жертв сталінських жахів.

Лівен стверджує, що Захід розширює свої східні кордони далі, а Росія просто реагує на захоплення земель. Але в цьому твердженні не враховані два важливі фактори. ЄС і НАТО розширювались і включали нових членів не за вказівкою кураторів у Брюсселі. Ці структури приймали країни, які наполегливо стукали у їхні двері, вимагаючи безпеки, процвітання, свободи, справедливості, честі тощо. Тобто всього, що їм було недоступне за залізною завісою.

Ці країни цілком могли б натомість обрати вектор Росії. У них із РФ глибокі мовні, культурні та історичні зв'язки, попри всі лиха радянської доби. Адаже країни на кшталт Данії та Нідерландів радо інтегрувалися з Німеччиною економічно, а Нідерланди — навіть мілітарно.

Росія могла б вибудувати саме такі відносини з державами, що постали на місці її колишньої імперії. Але не вибудувала, бо обрала постімперські образи, а відтак неоімперіалістичні авантюри й агресію. Який сенс колишнім поневоленим націям погоджуватися на це, коли є значно кращий варіант?

Лівен не заперечує, що Заходу варто стати захищати Естонію, Латвію та Литву, якщо на них нападуть. Але, як пише він, «важко увияти собі реальну ситуацію, за якої така потреба постала б». Сподіваймося, що бодай у цьому він не помиляється. ■

Короткозорість

Компанії дедалі частіше звинувачують у нездатності дивитися на кілька кроків наперед. Це помилковий діагноз

Протягом останнього десятиліття—років серйозного пробуксовування американської економіки—з'явилося кілька грандіозних теорій про причини такого невтішного стану. Економісти нарікають на затяжну стагнацію, похмілля від боргів і демографію, яка може пояснювати повільне зростання економіки. Тим часом у керівних кабінетах американських компаній поширена думка, що скрізь запанувала небезпечна тенденція: дивитися виключно на близьку перспективу. Адепти цього погляду вважають, що інвестори та керівники компаній стали короткозорими, через це провідний бізнес мало інвестує. Орієнтація на короткотермінові цілі, як і багато ідей у бізнесі, описує підходи деяких бізнесменів. Але, якщо розглядати її як теорію принципів роботи економіки, вона виявляється надто туманною, аби бути дійсно корисною.

Короткозорість фінансових ринків завжди викликала й викликає побоювання. 1936-го Джон Мейнард Кейнс зазначив, що горизонт бачення в інвесторів—«від трьох місяців до року наперед», навіть якщо вони займалися цінними паперами компаній та держав, які випускають на десятиліття. Після кризи 2008–2010 років страхи із приводу такої короткозорості знову стали актуальними. Керівники бізнесу бояться втратити посади, якщо не забезпечуватимуть прогнозованих квартальних прибутків. Великі корпорації, кажуть, остерігаються активних хеджових фондів, що ганяються за швидким долларом. Середньостатистична акція компаній з індексу S&P 500 переходить із рук у руки кожні 200 днів. Нажахані компанії нібито більше не інвестують у власний бізнес, а натомість підкупають своїх-таки власників: із кожного долара операційного грошового потоку, заробленого

компаніями з S&P 500 (крім фінансових), 44 центи витрачаються на капітальні інвестиції, а 56—на зворотний викуп і дивіденди.

McKinsey у своєму новому дослідженні копає глибше. Консалтингова агенція проаналізувала діяльність близько 600 фірм і назвала «орієнтованими на короткотермінові цілі» ті, у чий роботі проявляються п'ять звичок: відносно малі інвестиції, урізання витрат задля збільшення маржі прибутку, численні зворотні викупи акцій, реєстрація продажів до того, як клієнти їх оплатять, а також підлаштовування під прогнозні прибутки за квартал. Таким чином, дослідники роблять висновок, що 73% фірм орієнтуються на короткотермінові цілі. Елітні 27% компаній, які орієнтуються на більш віддалену перспективу, демонструють кращі показники: від 2001 до 2014 року прибутки в них у середньому зростали на 36% більше, ніж у «короткотермінових». Методологія надійна і враховує той факт, що деякі галузі можуть розвиватися швидше.

Отже, все так просто? Насправді ні. Теорія короткострокової орієнтації має три недоліки: вона не описує точно процеси в американській економіці, не враховує причинно-наслідкових зв'язків і, нарешті, відволікає від справжньої проблеми.

Почнемо з точності. Є достатньо ознак того, що орієнтованість бізнесу на близьку перспективу не проблема. Боязкі директори затримуються у своїх кріслах на довше, ніж середньостатистичний давньоримський імператор: керівники, які звільнились у 2015-му, мали в середньому 11 років стажу на посадах у компаніях з індексу S&P 500—це найбільше за 13 років. Хеджовим фондам-активістам належить менш ніж 1% фондового ринку. Середньостатистична акція так часто змінює власників через те, що нині є ціла армія високочастотних комп'ютеризованих трейдерів. Але їхня бурхлива діяльність приховує той факт, що різко зростають пасивні фонди, на які вже припадає 13% ринку і які тримають акції нескінченно довго.

Крім того, ринки, які вважаються короткозорими, часто насправді дивляться в далеке майбутнє. Ринок облігацій кредитує державу на 30 років лише під 3%. Інвестори в акціонерний капіталкладають величезні кошти у фірми, які ще багато років не покажуть серйозних прибутків. Amazon—п'ята за вартістю компанія у світі з колосальною ринковою капіталізацією (\$400 млрд). Близько 75% цієї вартості припадає на прибутки, які очікуються років за 10, а то й пізніше. Це чи не найбільша в історії ставка на довгострокові перспективи фірми.

Зараз інвестиції компаній не є незвично низькими. Страшні цифри, які свідчать, що вони сидять на голодному пайку й це заважає їм витрачатися на зворотні викупи акцій, оманливі. У компанії зі списку S&P 500 на інвестиції, тобто капітальні вкла-

дення плюс бюджет на дослідження й розробки, припадає 9% надходжень від продажу. Це відповідає середнім показникам за 25 років (за винятком фінансових компаній). Для економіки капітальні вкладення в приватному секторі (за винятком житлового) дорівнюють 12% ВВП. Це середній показник від 1945 року. Тобто за обома критеріями інвестиції не такі вже й далекі від жвавого рівня 2000 року, буму доткомів: то був останній період, коли компанії «зривалися». Бізнес активно викупує акції через незвично високі прибутки. Така тенденція, своєю чергою, може відображати підвищення концентрації в більшості галузей. Якби фірми спробували інвестувати всі свої надлишкові кошти, їм довелося б майже подвоїти інвестиції до 17% надходжень від продажу. Якби Ford інвестував усі свої рекордні грошові потоки (за показниками 2016 року), за 30 місяців завод виріс би вдвічі — в автомобільному бізнесі це божевільний крок.

А що ж другий недолік — неврахування причинно-наслідкових зв'язків? Дослідження McKinsey дає змогу зрозуміти, що наочно показати їх важко. Наприклад, компанії слабшають через орієнтованість на коротку перспективу чи, навпаки, слабкі компанії зрештою з раціональних міркувань переходять до стратегій, які можна розцінити як короткотермінові? Майже всі менеджери вважають, що їхні фірми мають право зростати, але в будь-якій галузі цілком природно, що деякі фірми стагнуть або занепадають, тоді як декотрі їхні конкуренти розширюються. Бізнес, який зменшується, повинен урізати видатки й повертати кошти інвесторам.

Погляньмо на IBM. Продаж компанії впав до рівня 1997 року. За цей період вона обмежила витрати й збільшила маржу прибутку, зменшила наполовину інвестиції та наполовину кількість акцій через зворотний викуп. З одного погляду, це короткозорі рішення, які викликали занепад IBM. Із другого — непростий вибір, реакція на відступ «Блакитного гіганта» перед новим поколінням технологічних компаній, які вийшли на провідні позиції в галузі. І, зрештою, якщо й повісити на IBM ярлик «стратегічної» чи «короткозорої» компанії, це не надто допоможе з'ясувати, у чому така справа.

ЗВІДСИ І ДО ВІЧНОСТІ

Останній недолік теорії короткострокової орієнтації в тому, що вона є просто оковамилюванням. Багато великих компаній стагнуть у своє задоволення й мають від цього вигоду. Прибутки в них ненормально високі, навіть коли вартість залучення капіталу низька. Якщо спиратися на теорію короткострокової орієнтації, то на це треба реагувати таким чином: підготувати нинішні фірми до інвестування величезних коштів, а їхніх менеджерів ізолювати від інвесторів. Але є інший підхід, який вирішує проблему в корені: захмарні доходи нинішніх компаній повинні зменшитися. Потрібна політика конкуренції, яка послабить залізобетонні позиції ветеранів бізнесу й допоможе новим гравцям. Це пожвавить економіку, сприятиме збільшенню зарплат і покладе край ері надлишкових прибутків, від яких жодної користі. Але навряд чи щось подібне бажає чути чимало могутніх директорів. ■

ВЕДУЧИЙ ІВАН ДОВГАЛЮК

ЛІКАРСЬКІ

ЩОЧЕТВЕРГА
21.30

ТАЄМНИЦІ

Консервативна революція гетьмана Павла Скоропадського

Юрій Терещенко

На яких засадах був побудований гетьманат 1918 року

Нашадки козацької старшини. У почті гетьмана було чимало представників знаних українських родів, як-от Василь Кочубей (перший ліворуч) та Михайло Ханенко (другий праворуч)

З ім'ям гетьмана Павла Скоропадського пов'язані надзвичайно важливі події новітньої української історії—повернення української аристократичної верстви до активної суспільно-політичної та державотворчої діяльності. Центральною подією в цьому процесі стало проголошення нашадка старовинного українського козацько-старшинського роду Павла Петровича Скоропадського гетьманом усієї України (29 квітня 1918 року). Цей акт означав відновлення української національної державницької традиції, яка була сформована козацтвом у союзі з українською шляхтою, а також припинення руйнів-

них «соціалістичних» експериментів Центральної Ради і спрямування України на шлях класового співробітництва та цивілізованого реформаторства в інтересах держави.

КОНСЕРВАТИЗМ ПРОТИ СОЦІАЛІЗМУ

Для українського суспільства, яке тривалий час перебувало в полоні ліберально-демократичних і соціалістичних ідей, ця історична подія мала надзвичайну вагу, оскільки українська аристократична верства досі, здавалося, не виявляла своєї політичної самостійності.

Перша світова війна та революційні вибухи в низці країн Європи призвели до краху досі потужних консервативних інститутів і дальшого поширення лібералізму, закріпленого Версалем. Разом із тим, ще перед війною та після її закінчення, у Європі гальванізувалися численні суспільні рухи, які прагнули до розробки ідейної та політичної альтернативи поза ліберально-демократичною системою і радикальним соціалізмом.

Вони вилились у так звану консервативну революцію, якою окреслювався інтелектуальний, політичний та літературний рух, спрямований проти руйнівної сутності радикальних суспільних течій. Він характеризувався критикою «буржуазно-міщанського» XIX століття та породження ним революцій і намагався протиставити їм політичний та світоглядний лад на противагу марксіському соціалізму й демократичному лібералізму. Останні є ворожими один одному як ідеологічні та політичні сутності, але зростають з одного коріння революційної практики й відповідного суспільного мислення XIX століття. За висловом речника консервативної революції Ернста Юнгера, остання мала поновити «повернення пошани до всіх елементарних прав і цінностей, без яких людина губить зв'язок із Богом та природою і не в змозі збудувати справедливий лад».

В Україні глибока криза, спричинена «класовою» політикою традиційних національних партій у 1917 році, активізувала діяльність консервативних сил, які виступили з наміром організувати державне життя в Україні на засадах об'єднання всіх верств суспільства, а не лише «трудящих мас».

«НЕРЕВОЛЮЦІЙНА» АРИСТОКРАТІЯ

На той час у середовищі більшості українських політичних партій, які входили до складу Центральної Ради, як незаперечний утвердився погляд, згідно з яким українська аристократична еліта вже нібито повністю й остаточно русифікувалась або полонізувалась та опинилася в антагоністичному до українства таборі. Така позиція зумовила відверто негативне ставлення лідерів Центральної Ради до представників українського дворянства, насамперед його землевласницького прошарку. Тож поява на політичній арені у 1917 році Павла Скоропадського викликала ворожість до нього Центральної Ради й цілу низку безпідставних звинувачень в антиукраїнській позиції, реставраційних намірах тощо.

У той час було поширене подібне ставлення й до багатьох інших представників українського дворянського середовища попри те, що всією попередньою працею на благо України чимало з них довели свою органічну належність до Батьківщини і зробили надзвичайно вагомий внесок в український рух. Досить навести оцінку ситуації Євгеном Чикаленком, активним конструктором національного відродження: «А коли настала революція 1917 р., — зазначав він, — і я, як буржуй чи навіть феодал, не мав змоги приймати участь у будівництві Української Держави». Так само був відсторонений від українського державотворення в 1917 році В'ячеслав Липинський з огляду на його соціальний статус поміщика і римокатолицьке віросповідання. Промовистим фактом у цьому зв'язку стало відхилення Центральною Радою пропозиції Липинського сформулювати власним коштом і поставити на службу українській справі кавалерійський полк.

Причинами відторгнення Центральною Радою професійного військового — генерала Павла Скоропадського, яких так потребувала українська держава, були його належність до «експлуаторського класу» та поміркований, виважений підхід до найгостріших політичних і соціальних проблем доби.

Однак неупереджений погляд на суспільну позицію нащадків козацько-старшинської верстви та української шляхти, їхнє ставлення до української проблеми свідчать, що ці верстви значною мірою зберігали свою національну ідентичність і не були байдужі до долі своєї Батьківщини.

Консервативні сили, які не декласувалися, хоч і відійшли від українського ліберально-радикального руху, не втратили свого національного інстинкту, що виразно засвідчив себе після лютого 1917 року. Саме в середовищі представників цієї верстви сформувалися світоглядні позиції майбутнього гетьмана Павла Скоропадського, тісно пов'язаного родинними стосунками з численними українськими аристократичними родами давньої Гетьманщини: Кочубеями, Милорадовичами, Миклашевськими, Марковичами, Тарновськими, Апостолами, Закревськими та ін. «Завдяки моєму дідові і батькові, сімейним традиціям, Петру Яковичу Дорошенку, Василю Петровичу Горленку, Новицькому та іншим, — зазначив Павло Скоропадський, — незважаючи на свою службу в Петрограді, я постійно займався історією Малоросії, завжди пристрасно любив Україну не тільки як країну з тучними полями, з чудовим кліматом, але й із славним історичним минулим, людьми, уся ідеологія яких різнилась від московської». У цих колах української історичної аристократії Лівобережжя жила гетьманська традиція, що дала підстави для секретного доносу російському уряду, в якому повідомлялося, що українці «прагнуть вільної республіки з Гетьманом на чолі». Причому кандидатом у гетьмани називали Василя Тарновського, представника давнього козацько-старшинського роду, мецената, збирача української старовини.

СТАВКА НА ГЕТЬМАНАТ

У різних формах монархічна концепція знайшла свій прояв серед українського політикуму напередодні Першої світової війни і стала надбанням українського руху. Вона, зокрема, лягла в основу політичної платформи Союзу визволення України і, таким чином, вийшла за межі консервативного середовища.

Поява монархічного концепту в українському політичному житті означала втрату монопольних позицій ліберальної демократії та соціалістичних течій в українському русі. Вона свідчила, що українське суспільство здатне адекватно відреагувати на виклики часу і прагне до збалансування ціннісних ідеологічних та політичних орієнтацій. З розвитком національно-визвольного руху та цілком імовірно перспективою розпаду багатонаціональних імперій монархічна ідея мала всі підстави трансформуватись у той чи інший національний варіант свого конкретного втілення. Після лютого 1917 року Україна засвідчила цілком виразний потяг до тих суспільних тенденцій, які в історичному минулому виявляли нахил «до забезпечення державного ладу монархічним принципом». Серед численних лозунгів багатотисячної української маніфестації в Києві 19 березня 1917-го несподівано для тодішніх провідників національного руху виділявся ■

заклик «Хай живе самостійна Україна з гетьманом на чолі!».

Живучість гетьманської традиції в Україні проявилась у пошуках і формуванні В'ячеславом Липинським та іншими представниками організованого консерватизму концепції спадкової монархії у вигляді гетьманства. Ця концепція була пов'язана з особою Павла Скоропадського та його родом.

Включення в політичну боротьбу Павла Скоропадського та створеної ним «Української народної громади» ставило за мету об'єднати «всіх власників без винятку». Скоропадський висунув завдання всупереч позиції традиційних українських політичних партій утілити в життя програму перетворень, позбавлену демагогії, популізму і спрямовану на забезпечення суспільно-економічного ладу на основі приватної власності як фундаменту культури та цивілізації.

Звичайно, проголошення гетьманату було лише початком у державно-політичній практиці українського консерватизму, який ще мав пройти тривалий шлях ідеологічного та організаційного вдосконалення. І це прекрасно усвідомлювали гетьман та його співробітники. Не випадково Павло Скоропадський наголошував: «Гетьманство виявилось першим зрушенням у більш помірковану сторону, більш природно і тим самим більш міцну».

Складність тогочасної суспільно-політичної та економічної обстановки в Україні не допускала можливості повної перемоги консервативної революції. Український консерватизм не мав для цього ні необхідних організаційних сил, ні виразно сформованої ідеології. Перетворення, започатковані Павлом Скоропадським, не були виключно консервативними і значною мірою доповнювалися ліберальним реформаторством. Тому український консерватизм у 1918 році можна кваліфікувати як ліберальний і такий, що виступав не проти суспільних перетворень узагалі, а проти радикальних соціальних експериментів більшовизму та українських соціалістів із Центральної Ради.

Саме тому український консерватизм, представлений насамперед землевласниками різного ґатунку, реалізував свої програмні засади в союзі з ліберальною буржуазією. У складі гетьманського уряду не випадково було чимало представників кадетів, які намагалися реалізувати ліберальну програму своєї партії в українських умовах. Серед них було чимало діячів, тісно пов'язаних з українським рухом. До цього слід додати постійні спроби Павла Скоропадського залучити до системи влади і представників українського лібералізму, уособлених насамперед Українською партією соціалістів-федералістів, щоби йому вдалося здійснити лише певною мірою.

Лібералізм в Україні завдяки зміцненню позицій консерватизму здійснив прорив, який виявився неможливим у Росії, охопленій полум'ям радикальних соціальних перетворень. Проголошення Української Держави знаменувало собою відновлення власної української національної державницької традиції, припинення руйнівних «соціалістичних» експериментів і спрямування України до налагодження класового співробітництва та цивілізованого реформаторства.

Воно означало ліквідацію спроб ліберально-демократичної та соціалістичної течій українського руху усунути від процесу державотворення українські кон-

Гетьманська дипломатія. Урочистий прийом послів Павлом Скоропадським

сервативні верстви й монополюючи сформувати владу в Україні. Це було цілком закономірною реакцією українського суспільства на політику розпалювання міжкласової ворожнечі та протиборства, яку провадили соціалістичні лідери Центральної Ради. Намагання останніх будь-що втілити в життя свою класову доктрину, хоч би і всупереч загальнонаціональним інтересам, призвело до глибокої кризи всього державного організму України, і виходом із неї могло бути лише переведення українського суспільства на нові рейки— послідовного утвердження класового співробітництва та соціального партнерства всупереч розпалюванню міжкласової ворожнечі, досягнення національної консолідації, закріплення самостійності української держави.

Останнє необхідно було здійснити негайно. Адже не можна не помітити, що утворення Української Народної Республіки в правовому аспекті базувалося на федералістсько-автономістській концепції, яку традиційно сповідували українські ліберали та соціалісти, і це не означало досягнення повної державної незалежності України. У ШІ Універсалі Центральної Ради однозначно вказувалося на те, що нове державне утворення залишається складовою частиною федеративної Росії. Домінантою цього акта в трактовці українських соціалістів було не творення української національної державності, а турбота про збереження російської держави. «Прокладаємо шлях до федерації! — закликала «Робітнича газета». — Цею своєю роботою ми рятуємо єдність російської держави, зміцнюємо єдність всього пролетаріату Росії і міць російської революції».

Зрештою, і IV Універсал Центральної Ради, попри проголошення незалежності України, знову повторював тезу про доцільність федеративного зв'язку України «з народними республіками буйшої Російської держави». Така формула універсалу не виключала відновлення державного об'єднання колишньої метрополії та новопосталої української держави. Підтвердженням цього може слугувати виступ Володимира Винниченка, який висловив упевненість, «що основи цього Універсалу при-

ведуть нас до федерації соціалістичних республік всього світу». Зрозуміло, що першою серед них була Росія. Прикметно, що сама поява цього документа мотивується не головною метою і життєвою необхідністю для нації мати свою самостійну суверенну державність, а потребою моменту: якнайшвидше укласти мир. Соціалістичні лідери Центральної Ради демонстрували фатальне небажання державної самостійності й не залишили думки про федерацію навіть після кривавої вакханалії більшовиків у захопленому ними Києві. До цього також варто додати, що лідери Центральної Ради в численних документах, зокрема й у IV Універсалі, проголосували потребу не загальнонаціональної української державності, а так званої класової, владу в якій мало здійснювати «представництво робочого народу, селян, робітників і солдатів». Соціальна обмеженість такої державності знайшла своє продовження у позбавленні Директорією виборчих прав так званих буржуазних класів під час виборів до Трудового конгресу в січні 1919 року.

Фактично найбільш цінні державотворчі верстви, які висували на перший план ідею національного визволення: статечне селянство, земські діячі, чимало офіцерів, заможні прошарки міста, духовенство, численні представники наукової та культурної інтелігенції отримали ярлик «контрреволюціонерів» і стали об'єктом цькування з боку українських соціалістів.

Українські соціалістичні партії, які відразу після Лютневої революції включились у всеросійський єдиний фронт так званої революційної демократії, проголосили «класову боротьбу» з власною «буржуазією», намагаючись утримати Україну в державно-імперських зв'язках з Росією. Навіть прийняття з тактичною метою самостійності аргументували знову ж таки доцільністю більш глибокого розгортання боротьби з власною буржуазією. «Робітнича газета» стверджувала, зокрема, що в незалежній державі «може розвиватись на всю широчінь класова боротьба, лише в ній може бути найкраще забезпечена успішність цієї боротьби».

Політико-партійне доктринерство лідерів Центральної Ради підвело УНР до політичної та економічної прірви. Німецькі військові дедалі менше зважали на кволі інститути Центральної Ради, вводючи окупаційні порядки. Неспроможність уряду опанувати ситуацією в країні, припинити хаос, породжений революцією, зрештою поставив під загрозу існування української державності й не виключав можливості проголошення України, окупованої німецькими військами, частиною Росії. Цю обставину прекрасно усвідомлював Павло Скоропадський. Він записав у своїх «Споминах», звертаючись до тих, «що зуть себе українцями»: «...пам'ятайте, що, коли б не було мого виступу, німці кілька тижнів пізніше завели б в Україні звичайне генерал-губернаторство. Воно було б оперте на загальних основах окупації і нічого спільного з українством, розуміється, не мало б». Пересторогою українській державності було роззброєння німцями дивізії «синьожупанників».

Отже, відновлення в цій ситуації гетьманства означало врятування консервативними силами української державності, кінець спроб реалізувати автономістсько-федералістичну концепцію політичної розбудови України, рішуче та безповоротне відокремлення від Росії.

НАЦІОНАЛЬНА ІНТЕГРАЦІЯ ЗАМІСТЬ КЛАСОВОЇ ВІЙНИ

Утворення Української Держави означало рішучий поворот соціально-політичного та культурного розвитку України в напрямку західноєвропейської цивілізації; опертя на її правове й духовне підґрунтя. У «Грамоті до всього українського народу» від 29 квітня 1918 року зазначалося, що «права приватної власності як фундаменту культури й цивілізації відбудовуються в повній мірі». Творці Української Держави 1918 року розглядали інститут гетьманства не як засіб подолання або ліквідації всіх інших українських політичних течій, а як засіб національної інтеграції, налагодження співробітництва між усіма класовими групами та організаціями.

На відміну від політичної нетерпимості соціалістичних лідерів Центральної Ради, а згодом УНР доби Директорії суспільно-політична позиція гетьмана була спрямована на те, щоб боротьба між консерватизмом і соціальним радикалізмом набрала законно-правових і національно-творчих форм. При цьому від першого дня існування Української Держави й до останнього двері до співпраці жодній українській політичній партії не були закриті. Швидше навпаки, гетьман весь час прагнув залучити до участі в уряді представників якомога ширшого українського політичного спектра.

ВІДНОВЛЕННЯ ГЕТЬМАНСТВА ОЗНАЧАЛО ВРЯТУВАННЯ КОНСЕРВАТИВНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ, КІНЕЦЬ СПРОБ РЕАЛІЗУВАТИ АВТОНОМІСТСЬКО-ФЕДЕРАЛІСТИЧНУ КОНЦЕПЦІЮ ПОЛІТИЧНОЇ РОЗБУДОВИ УКРАЇНИ

Однак усі його зусилля були марні. Для більшості лідерів українських політичних партій найважливішими були так звані соціальні завоювання революції 1917 року. У результаті гетьманат оцінювався як реакційне явище, котре привело до влади «поміщика», «царського генерала», а не як відновлення традиційної національної державності.

За весь період гетьманату українська «революційна демократія» накопичувала енергію, відмовляючись від співпраці, і спрямувала її проти Української Держави. Антигетьманське повстання, здійснене українськими соціалістами, продемонструвало наявність на той час в Україні величезного потенціалу суспільної енергії. На жаль, як це часто було в минулому, він був спрямований проти власної державності. Керманічі протигетьманського виступу не зуміли використати цю енергію на державотворення й послиднову боротьбу з більшовиками та білою гвардією.

ГЕТЬМАНСЬКА ГЕОПОЛІТИКА

Попри бойкот українських соціалістів, дуже коротке (сім із половиною місяців) існування гетьманату було заповнене надзвичайно інтенсивним і плідним процесом українського державотворення. Він охопив усі ділянки суспільного буття: від закордонної політики та військового будівництва, творення державної адміністрації або земельної реформи до відкриття українських університетів і національної Академії наук, розбудови українського шкільництва. ▶

Надзвичайно важливим державотворчим аспектом зовнішньої політики Української Держави було намагання консолідувати всі українські етнічні території. Гетьман демонстрував виразне прагнення включити до складу України Кубань, Крим, значною мірою заселені українцями, які ніколи не втрачали духовної та культурної спорідненості з метрополією.

Лідер держави висував завдання поширення геополітичного впливу України на широкому просторі так званої козацької території від Кавказького Причорномор'я до Каспію. Ця територія, заселена донськими, кубанськими, терськими, уральськими (яїцькими) козаками, кавказькими народами, калмиками, казахами, включала також потужні анклав українських колоністів, які простяглися довгою смугою аж до тихоокеанського узбережжя. Створення міцного союзу з козацькими державними утвореннями та кавказькими державами давало реальну можливість обмеження російського імперіалізму, найголовнішого ворога української самостійності.

ЦІННИЙ СПАДОК

Серед найважливіших проблем, які стояли перед гетьманатом, були вирішення земельного питання та проведення оптимальної аграрної політики. Від цього значною мірою залежало далі існування Української Держави. Павло Скоропадський пізніше зауважував: «Я був переконаний, що тільки міцна організація великих, середніх і дрібних власницьких елементів зможе поставити нашу Державу на правильний шлях розвитку, а всякий уряд у нас, опертий на соціалістичні партії, неминуче в короткий час докотиться до більшовизму». З перших кроків своєї діяльності гетьманський уряд поставив завдання здійснити масштабну земельну реформу, яка мала на меті створення економічно сильного класу середнього й заможного селянства. Ця селянська верства повинна була отримати землю з допомогою держави шляхом парцеляції великої земельної власності за викуп. Із цією самою метою планувалося заснувати Державний земельний банк, який мав забезпечити селян дешевим та вигідним кредитом і допомогти їм у придбанні землі.

Підготовлений на початок листопада 1918 року проект земельної реформи передбачав примусовий викуп державою всіх великих земельних маєтків, які мали бути парцельовані між селянами з допомогою Державного земельного банку, у розмірі не більше ніж 25 десятин на одне господарство. Від відчуження землі звільнялися ті господарства, які мали агрокультурне значення й лише до 200 десятин кожне.

На думку фахівців, цей закон був одним із найбільш демократичних серед земельних законів держав тодішнього світу. Здійснення наміченої реформи, поза сумнівом, могло дати поштовх потужному соціально-економічному розвитку України. Воно забезпечувало такий земельний устрій, основою якого ставали середньо-заможні самодостатні індивідуальні господарства, що вело до утвердження економічно здорової, незалежної хліборобської верстви — опори Української Держави. Реальному втіленню аграрної реформи завадило протигетьманське повстання, організоване українськими соціалістами.

Безсумнівні здобутки гетьманату Павла Скоропадського зовсім не означали відсутності помилок і

Опора Української Держави. Павло Скоропадський серед делегатів Всеукраїнського хліборобського конгресу

прорахунків у діяльності його керманічів. В'ячеслав Липинський вважав, що всі допущені помилки можна було б усунути, якби українська демократія пішла на співпрацю з урядом у зміцненні та розбудові Української Держави. «Коли б наші революційні отамани та інтелігенти в 1918 р. взяли б і піддержали місцеву консервативну владу Гетьмана Павла Скоропадського, — писав Липинський, — то по цей час існувала б Українська Держава... Бо слабесенький напір більшовиків у 1918 р. на Україну вдався (як і всі чужоземні напори на нашу землю) тільки завдяки внутрішній різни українських революціонерів і українських консерватистів між собою».

Прагнення класового миру, примирення інтересів селян, середніх і великих землевласників, підприємців та робітників, здебільшого за рахунок заможних верств, яке демонстрували гетьман Павло Скоропадський і його уряд, утверджували реальне соціальне партнерство, сприяли національній консолідації всіх верств українського народу й могли забезпечити стабільність української державності.

Констатуючи плідність поєднання національно-консервативних і ліберально-реформаторських засад державотворення, В'ячеслав Липинський наводить приклад країн Балтії, де, як він зауважував, «і без 40 мільонів вдалося стримати натиск більшовицької збройної агресії». «Там демократія, — пояснює Липинський, — «всенациональних» повстань проти своїх «баронів-чужинців» — проти місцевого консервативного державного елементу — не робила і тому державність свою од большевиків урятувала».

Отже, характер діяльності Павла Скоропадського як лідера держави цілком відповідав тогочасним тенденціям суспільного розвитку цивілізованих європейських країн. Таким чином, напрашується висновок: в українських соціалістів не було жодної потреби руйнувати Українську Державу. На тлі руйнації більшовиками національних і соціальних цінностей гетьманат Павла Скоропадського демонстрував своєрідний прорив у майбутнє, утверджував незаперечні державно-правові та національно-культурні цінності. Короткотривалий досвід Української Держави Павла Скоропадського є переконливим доказом реальних творчих здобутків українського консерватизму, адаптацію якого до сьогоденного буття України важко переоцінити. ■

К Н И Г А Р Н Я

27 лютого — 5 березня

чекаємо Вас на таких заходах
у Книгарнях «Є»

Київ (вул. Лисенка, 3):

27 лютого, 18:30 — презентація книжки Сергія Головатого «Про права людини. Лекції». Спільно з видавництвом «Дух і Літера».

28 лютого, 18:30 — презентація книжки Володимира Тилищака «1930. У.С.Р.Р. Повстання: науково-популярні нариси». Спільно з видавництвом «Смолоскип».

1 березня, 18:30 — дискусія «Елітарна література в Україні: чи вміємо ми думати?». Учасники: Тарас Лютий, Максим Нестелеєв, Богдана Романцова. Модерує Ростислав Семків. Спільно з порталом літературної критики «ЛітАкцент».

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

3 березня, 18:30 — лекція професора Павла Михеда «Апостольство Гоголя». До 165-ї річниці Миколи Гоголя.

4 березня, 12:00 — дитяча субота для дітей 5–9 років. Презентація книжки «Жив собі пес...» за участю автора Петра Маги та колективу театру «Особистості». Спільно з видавництвом «Самміт-книга».

Київ (вул. Спаська, 5):

2 березня, 18:30 — презентація поетичної збірки Елли Євтушенко «Lichtung» за участю авторки. Модерує Тарас Лютий.

Львів (просп. Свободи, 7):

27 лютого, 18:30 — розмова з начальником відділу автоматизованої системи оплати проїзду Сергієм Журбенком «Електронний квиток та інші транспортні зміни: чого чекати львів'янам у 2017 році?». Модерує Галина Сафроньєва.

28 лютого, 18:30 — засідання клубу «Стосунки PRO». Особистий простір як сполучник стосунків.

1 березня, 18:30 — лекція Зеновія Вереса «ІТ-освіта в Україні: як змінити те, що не змінюється?».

3 березня, 18:00 — презентація книжки Наталії Гук «Книги історій та рецептів смачного настрою». Спільно з видавництвом «БрайтСтарПаблішинг». Модерує Ніка Нікалео.

4 березня, 12:00 — презентація книжки Кузька Кузякіна «Біла трішки чорна-пречорна книжка». Спільно з видавництвом Vivat. Модерує Богдан Тихолоз.

Дніпро (вул. Глінки, 15):

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Вінниця (вул. Соборна, 89):

28 лютого, 18:00 — презентація роману Ірини Даневської «Німецький принц Богуслав Радзивіл». Спільно з видавництвом «Темпора». Модерує Юлія Джугастрянська.

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

3 березня, 18:30 — презентація роману Сергія Комберянова «Крадії пам'яті». Спільно з видавництвом «Смолоскип» і Центром літературної освіти. Модерує Сергій Рибницький.

Івано-Франківськ (вул. Незалежності, 31):

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Луцьк (вул. Лесі Українки, 30):

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Рівне (вул. Короленка, 2):

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Суми (вул. Соборна, 44):

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

4 березня, 12:00 — дитяча субота для дітей 6–7 років. «Весняна пташка»: розмова про прикмети весни, свята, які відзначали наші предки, і пов'язані з ними традиції.

Тернопіль (вул. Валова, 5–9):

27 лютого, 18:00 — презентація книжки Романа Росіцького «Королівство рафінованого сміху». Спільно з видавництвом Vivat. Модерує Юрій Матевощук.

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

5 березня, 16:00 — дитяча неділя для дітей 5–10 років. Читання піратських історій та квест «У пошуках втрачених скарбів».

Харків (вул. Сумська, 3):

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

Хмельницький (вул. Проскурівська, 2):

2 березня, 18:00 — Чеський четвер. Показ оскаронного фільму «Крамниця на центральній вулиці» (режисери Ян Кадар, Елмар Клос, 1965, 128 хв) мовою оригіналу з українськими субтитрами. Спільно з Чеським центром у Києві.

3 березня, 18:00 — зустріч із краєзнавцями Сергієм Єсюніним і Дмитром Казанцевим. Презентація проекту «Проскурівський колекціонер».

Інформаційний партнер

Вхід на заходи вільний.

З детальними анонсами та змінами в графіку
можна ознайомитися за адресою
<http://book-ye.com.ua>

Свято, яке вже не те

Катерина Барабаш

Берлінале цього року дещо розгубив свою «моральну стурбованість»

Тріумфальне повернення. Перемога Ільдико Еньєді привернула увагу не лише до її творчості, а й до угорському кінематографу, про який давно не було чути

Цієї суботи завершився 67-й Берлінський кінофестиваль (Берлінале). «Золотий ведмідь» пішов до угорської режисерки Ільдико Еньєді «Про тіло і душу». Це історія кохання двох дуже дивних людей, працівників бойні: молодої жінки, інспекторки з контролю за якістю, та директора, у якого не діє ліва рука. Героїня в певному сенсі жіночий аналог персонажа «Людини дощу». Вона майже аутична й може на око визначити з похибкою з г кількість жиру на коров'ячій туші. Її обранець, негарний сухорукий чоловік, переконаний, що без любові й жалю до корів на бойні працювати не можна. На подив багатьох він відмовляє в прийомі на роботу людям, які у відповідь на запитання, чи жаль їм убієнних корів, бадьоро запевняють, що аніскілечки.

ПЕРЕВАГА ДУШІ НАД ТІЛОМ

Обоє героїв тягають на собі немислиму кількість комплексів, та ще й, як з'ясується, бачать той самий сон: чарівних оленів у лісі. Можливо, олені — то і є самі персонажі. У своєму спільному сновидінні вони величні й вільні, а ось удень їм доводиться щосекунди «долати життя». Двоє людей тягнуться одне до одного, виникає щось на кшталт дивного роману, який розгортається на тлі моря крові: діється ж бо все на бойні.

Ільдико Еньєді, 61-річна постановниця, стала відома серед професійної публіки та у фестивалних колах 1989 року: тоді в Каннах вона одержала «Золоту камеру» за фільм «Моє ХХ століття». Цю нагороду вручають за повнометражний дебют, представлений на фестивалі. Відтоді вона зняла ще кілька стрічок, але потім, наприкінці 1990-х, надовго замовкла й німувала до цього моменту. А перервавши мовчанку, стала володаркою одного з найпрестижніших кінематографічних призів. Цю нагороду можна вважати не тільки особистим успіхом Еньєді, а й чимось знаковим для угорського кіно: саме після цього річного Берлінале воно знову повернулося до сфери інтересів великих фестивалів. Колись-бо угорський кінематограф вважали одним із найпотужніших у Європі: імена Іштвана Сабо, Міклоша Янчо, Бели Тарра, Золтана Фабрі були відомі кожному, хто хоч трохи цікавився неголлівудським кіно. Після повалення соціалістичної ідеології угорське кіно трохи розгубило свій соціальний запал, посірішало. Найвищою його відзнакою стало Грані-прі Берлінале, вручене ветеранові Бели Тарру за надзвичайно поетичного «Туринаського коня».

Якщо висловлюватися пишномовно, «Про тіло і душу» — фільм про перевагу духу над плоттю. Бойня, на якій працюють герої і в стінах якої народжується боязке кохання, — приблизна метафора

жорстокості навколишнього «тілесного» життя. Весь процес розправи над тваринами показаний тут вельми детально, аж занадто, але саме він багато в чому визначає головну думку фільму: незважаючи на тісне кільце жорстокості, душа людська витримає будь-яку смертоносну атаку ззовні.

КАЗКИ КАУРІСМЯКІ

І все-таки при всьому радінні за Ільдико Еньєді, котра повернулася у фестивалі орбіту, щастя як не було, так і немає. Річ у тім, що перемогу фінського режисера Акі Каурісмякі більшість спостерігачів Берлінале вважала справою вирішеною. Так, певна річ, розкид думок і вподобань на будь-якому фестивалі зазвичай масштабніший, ніж був цього разу в Берліні. Ну і, звісно, резони журі (нині тут головував Пол Верговен) зовсім не завжди зводяться лише до уявлення про прекрасне. Фестиваль — це гра. У всякого кінофоруму є свої невидимі завдання, часом пов'язані й з іншими сферами діяльності, зокрема й з політикою. Які мотиви спрацювали цьогоріч у надрах міжнародного журі, ми не знаємо, але за всієї симпатії до фільму-переможця робота Каурісмякі «По той бік надії» не просто цікава, а й бездоганна під будь-яким кутом зору. Журі відзначило фіна «Срібним ведмедем» за режисуру, що теж почесно, але відчуття втрачених ілюзій залишилося.

Каурісмякі, людина неспроста й вибухова, навіть не піднявся на сцену — нагороду йому принесли в залу, і режисер лише коротко подякував журі. Геніальний фін узагалі відомий своїми несподіваними вчинками. Цей режисер неймовірно відважний. Він сміливо будує свої стрічки на тому, що в устах будь-якого критика звучатиме як лайка: на сентиментальності, драматургічних кліше, так само як і на сценарних недолугостях. Певна річ, ці недолугості є такими тільки на перший погляд. Каурісмякі виходить до глядача з усім цим напереваги, не боячись докорів і милуючись результатами своїх маніпуляцій. Він не приховує, що розповідає нам казку, але його казкова дійсність пронизана таким характерним гумором і такою кількістю тонких, упізнаних деталей, що, як писав класик, «обмануть мене не трудно!.. Я сам обмануватися рад».

«По той бік надії» — історія сирійського біженця Галеда, який прибув до Фінляндії в трюмі судна, у купі вугілля, і не пройшов селекцію влади — його повинні депортувати. Але в житті хлопця з'являється *deus ex machina* у вигляді власника зачуханого ресторану з його маленькою ресторанною командою. Майже мовчки, іноді з невдоволеннями обличчями, ніби на автоматі, герої рятують Галеда від депортації, а заодно й від скінхедів, які полюють за бідолахою вдень і вночі.

Каурісмякі — один з останніх романтиків світового кіно. І не просто романтиків: його наївний романтизм, що виростає з дивних і смішних стосунків між маргіналами, людьми, виштовхнутими на узбіччя життя манірним суспільством, стає основою великого гуманізму. Він як ніхто більше в сучасному кіно вміє показати силу слабкості: його герої-маргінали виявляються стократ вищими, могутнішими за все суспільство разом. Каурісмякі — співець «теорії малих справ», котрий щиро ві-

«По той бік надії». «Срібло» на фестивалі здобула стрічка фінського режисера Акі Каурісмякі про сирійського біженця

«По той бік надії»

рить, що світ знедолених і нещасних надзвичайно красивий і гуманний — варто лишень трохи уважніше в нього вдивитися, відкинувши звичний снобізм. Творчість Каурісмякі не знає слова «політкоректність» — просто кінострічки фінського гуманіста наповнені активною любов'ю до всіх без розбору: починаючи від невдачливого власника ресторану й закінчуючи занесеним туди сирійським біженцем.

Він багато років фільмує казку за казкою, не втомлюючись показувати нам красу «маленької людини» незалежно від її соціального походження, кольору шкіри, зовнішності, інтелектуального потенціалу. Каурісмякі не ідеаліст, але не маже всіх ніжними пастельними барвами — просто пропонує полюбити в людині те, що зазвичай ховається за масками, нагромадженням слів, непотрібними словами.

14 років тому, в 2003-му, його «Людина без минулого» виявилася на кілька голів вищою за всі конкурсні фільми Каннського фестивалю. Але не сталося. То було образливо й несправедливо. Те саме сталося і нині: журі вирішило віддати «Золотого ведмеда» фільму талановитому, вишуканому, який, проте, і близько не стояв до тих гуманізму й художньої досконалості, котрі показав нам фінський режисер.

СОЦІАЛЬНА ЕКЗОТИКА Й ЕКОЛОГІЧНИЙ ТРИЛЕР

Друга за значущістю нагорода — Гран-прі — пішла до режисера Алéна Гоміса за фільм «Фелісіте». Стрічку знято спільними зусиллями бельгійських, сенегальських, французьких, німецьких та ліванських режисерів, це обов'язковий для будь-якого великого фестивалю артхаусний продукт. Дія відбувається на околиці Кіншаси, столиці Демократичної Республіки Конго, і занурює глядача в атмосферу життя місцевої бідноти. Героїня на ім'я Фелісіте, ставна чорношкіра красуня, співачка з ресторану, всіма правдами й неправдами намагається роздобути гроші на операцію для сина й на цьому шляху наражається на безліч неподоланих перешкод, головна з яких корупція. Певно, якби не екзотичний матеріал із життя Чорного

«Про тіло і душу»

«Фелісіте». Добротний, у міру хрестоматійний, у міру екзотичний фільм із дуже принадною акторкою в центрі

континенту, ця картина зосталася б непоміченою. А так вийшов добротний, у міру хрестоматійний, у міру екзотичний фільм із дуже принадною акторкою в центрі. Їй, до речі, голосно пророкували приз за найкращу жіночу роль, але ця нагорода знайшла іншого героя, точніше героїню — кореянку Кім Мін Хі, яка дуже привабливо, але не більше, зіграла знову-таки у привабливому, але не більше, фільмі «Сама вночі на пляжі». За чоловічу роль нагородили видатного австрійця Георга Фрідріха, який грав у таких майстрів, як Зайдль і Ганеке. Це дуже тонкий актор з аскетичною зовнішністю й мінімальним набором засобів, із великим психологічним потенціалом, який працює на внутрішній експресії. Хоча сам фільм, знятий німецьким режисером Томасом Арсланом, навряд чи можна вважати одкровенням серед безлічі кінострічок про непрості стосунки батька, який покинув сім'ю, із сином, що дорослішає. Щоправда, невідомірно гарні норвезькі краєвиди, на тлі яких відбувається повільне примирення героїв, роблять трохи красивішою загальну банальність.

Кумедно, що Приз Альфреда Бауера за фільм, який відкриває нові перспективи, присуджено ветерану європейського кіно Агнешці Холланд. Її «екологічний трилер» «Слід звіра» був прийнятий доброзичливо, але без зайвого ентузіазму. Героїня фільму — сповнена любові до тварин і ненависті до мисливців самотня літня жінка, що живе на околиці маленького містечка. У своєму пенсійному віці вона примудряється на тлі боротьби за права тварин крутити романи з місцевими й заїжджими літніми мачо. При тому що фільм зроблений досить жваво, головний персонаж привабливий у всіх сенсах, а картини природи так і кличуть приєднатися до партії зелених, відчуття необов'язковості не полишає від початку й до кінця.

Холланд — один із найпомітніших польських режисерів, яскрава представниця того напрямку, що його колись кінорежисер Януш Кійовський назвав «кіно морального неспокою». Разом із Кшиштофом Кесльовським, Кшиштофом Зануссі, Анджеем Вайдою, Ришардом Бугайським Агнешка Холланд знімала фільми, у яких виражала тривоги через втрату

сучасною людиною відчуття свободи, шукала причини деградації особистості й відмирання гуманізму, обурювалася нестерпністю повсякдення й брехливістю державної ідеології. Її кінокартини «Убити священика», «Самотня жінка» та інші виносили на поверхню те невдоволення життям, яке вже встигло накопичитись у повоєнній Польщі. Останніми роками Холланд знімала здебільшого серіали, і хоч її повернення до великого кінематографа й не стало тріумфальним, щире намагання пробудити чиюсь совість уже заслуговує на повагу.

БЕЗ ПРИСТРАСТІ

На безумовну повагу заслуговує спроба чилійця Себастьяна Леліо розповісти у своєму фільмі «Фантастична жінка» історію жінки-трансгендера, яка намагається довести суспільству, що вона «як усі», тоді як останнє чинить опір. Цікаво, що головну роль зіграла акторка-трансгендер, і несподіваний перетин мистецтва й реальності, мабуть, змусив журі хоч чимось та відзначити цю, за великим рахунком, не дуже мистецьку стрічку. Хоча, думається, сценарій, за який автори отримали «Срібного ведмеда», все-таки не найсильніша складова цієї роботи.

Словом, не так уже й погано розкинулася фестивальна колода. Усі помітні фільми так чи так відзначені, ось тільки Каурісмьякі засмутився. Але згадали як підсумковий розстановці, так і власне кінофорумові не вистачило інтриги та якогось головного нерва, без котрого навіть найбільший фестиваль стає просто набором різних фільмів і не більше. Цьогоріч Берлінале немовби приховав своє обличчя, на якому ми звикли бачити вираз пасіонарного запалу, за гладенькою ширмою. І на цій ширмі промайнуло багато хорошого кіно, не вистачило тільки найяскравіших барв, якими завжди вирізнявся Берлінський фестиваль.

І це ж таки Берлін, який славиться своїм пильним інтересом до проблем слабких світу цього. Основну тутешню програму цього року заповнили фільми веселі і нудні, галасливі і тихі, довгі і короткі, але здебільшого об'єднані спільною рисою — браком морального неспокою. У цьому сенсі 2017 року на Берлінале віддувався за всіх хіба що Каурісмьякі. Ну й частково Агнешка Холланд, хоч і то вже з натяжкою.

Але всі промахи, слабкості й недоліки останнього Берлінале можна було пробачити за один-єдиний фільм, який став офіційно спеціальною, а неофіційно — головною подією фестивалю. Стрічку російського режисера Аскольда Курова «Процес» (повна назва «Процес. Російська держава проти Олега Сенцова») було показано кілька разів, зокрема й на головній офіційній події Берлінале — урочистостях із нагоди 30-річчя Європейської кіноакадемії. Саме Європейська кіноакадемія ще донедавна активно піднімала голос на захист українського режисера, засудженого в Росії на 20 років колонії суворого режиму за фіктивним звинуваченням. На прем'єрі фільму цілковитий аншлаг. У залі німецькі політики, посол України в Німеччині Андрій Мельник, дипломати, кінорежисери, перед входом до Haus der Berliner Festspiele, де відбувається прем'єра, люди з плакатами на захист Сенцова.

«Фелісіте»

«Процес» хоч і знятий молодим російським режисером, але фільм, зрозуміло, не російський. І це не дивно.

Коротка й містка назва стрічки насправді не просто інформативна: вона відсилає глядача до роману Кафки, та й узагалі до всієї кафкіанської дійсності, у яку від певного часу занурилася Росія.

Слід визнати: навіть знайомому зі справою Сенцова глядачеві зрозуміти суть цієї історії буде непросто. І це не вина режисера: Куров якраз вибудував сюжет гранично просто, строго й по-діловому. Робота титанічна: як розповідав автор, у нього накопичилося матеріалу на дві сотні годин і зробити з усієї цієї гори одногодинну стрічку — вищий пілотаж. Та хоч би як старалися творці, головне залишилося за кадром: за що все-таки український режисер засуджений до 20 років, а його, так би мовити, подільник Олександр Кольченко — до 10? Відповіді немає. Можна собі уявити, яке завивання зчинилося б серед російських «патріотів», якби вони подивилися цю кінокартину. «Тенденційна», «упереджена», «ворожа» — навіть не хочеться перебирати всі епітети, якими нагородили б роботу Курова глядачі РФ. Однак автор дає слово не тільки одній стороні, тут гучно лунають голоси обвинувачів, і часу їм відведено чимало. Але головне запитання так і лишається без відповіді: за що? Відчуття кафкіанського мороку не зникає ані на секунду, брехня обвинувачення й жахлива несправедливість тут головні герої. Хоч би скільки намагалися прокурори заховати фікцію під лавиною слів, нічого в них не виходить. Немає такої лавини й таких слів, які замаскували б монстра брехні.

Автори обрали єдиний можливий художній хід — навмисну відсутність будь-якого художнього ходу. Тут не існує авторської стилістики, сюжетних і драматургічних прийомів. Тільки Сенцов і держава. Сама собою ситуація настільки рельєфно абсурдна, що без будь-якої сторонньої допомоги тягне на шедевр, і нанизувати на неї власне бачення було б убивчим для фільму. Звичайно, цю кінокартину треба дивитися насамперед тим, до кого вона явно не дійде, — росіянам. Якщо вже немає бажання почитати справу Сенцова, котра перебуває у відкритому доступі, то подивитися лишень 1 год фільму, де тобі все розтлумачують, ніби першокласникові, — ідеальний варіант, щоб ознайомитися із ситуацією. І щоб побачити нарешті цього талановитого режисера й непохитного чоловіка з усмішкою дитини, адже в Олега зовсім дитяче обличчя, абсолютно наївна усмішка людини, яка знає, що вона не винна, і мужньо очікує, коли ж це нарешті закінчиться. Ну хоч би хто-небудь із росіян побачив! Хоч би подивився в очі Сенцову, послушав його останнє слово в суді, від якого в залі Берліна плакали найцінніші глядачі. Біс забирай, та хоч у YouTube зазирніть: там воно є. Та гаразд, навіщо? Нам так спокійніше, адже можна просто втупитись у телевізор, а там кажуть, що Сенцов — терорист, осквернитель святинь і фашист. Так-так, у нього ж знайшли диск із фільмом «Звичайний фашизм», і це є доказом фашистської пропаганди. Але те, що «Процес» показали на великому фестивалі, перетворивши сеанс на дійство, яке трансливали всі західні телеканали, — велика справа, хоч би скільки говорили нині (і не безпідставно), що Європа дедалі більше ніяковіє

На цьогорічному Берлінале в конкурсній програмі Generation 14+ Гран-прі здобув українсько-німецький фільм «Школа № 3», знятий режисерами Єлизаветою Сміт та Георгієм Жено. Стрічка розповідає про підлітків у прифронтовій зоні на Донбасі. В основу її лягла п'єса «Миколаївка», поставлена українським Театром переселенця.

«Школа № 3»

під суворим поглядом Путіна. Є надія, що світу не дадуть забути про Сенцова.

Нинішній Берлінале видався немислимо холодним: крижаний вітер валив з ніг у будь-якому місці поза стінами кінозал. Єдине, що залишалося, — засісти перед екраном і переглядати все під ряд. Утім, задля справедливості скажу: цим тут звичай і займаються в будь-яку погоду. Ось тільки потрапити на значущі фільми стає щоразу важче: кількість акредитованих при Берлінале зростає зі страшною швидкістю. Здається, скоро тут стане як на Каннському фестивалі, де тепер чи не більшу частину часу проводять у чергах.

А в усьому винен такий плеканий нами технічний прогрес. Розкинув свої безмежні тенега інтернет. Кого хвилюють обсяги? Тепер від видання можна акредитувати не одного, як раніше, журналіста, а двох, трьох. Ти, головне, за акредитацію заплати €60, а потім відзвітуй перед прес-службою Берлінале своїми публікаціями. Можна завести при будь-якому ЗМІ свій блог і строчити туди щодня і щогодини — теж зійде. Тобто кінокритиком відтепер може стати будь-хто: навіть Бергмана від Германа не обов'язково відрізня-

ЦЬОГОРІЧ БЕРЛІНАЛЕ НЕМОВБИ ПРИХОВАВ СВОЄ ОБЛИЧЧЯ, НА ЯКОМУ МИ ЗВИКЛИ БАЧИТИ ВИРАЗ ПАСІОНАРНОГО ЗАПАЛУ, ЗА ГЛАДЕНЬКОЮ ШИРМОЮ. І НА ЦІЙ ШИРМІ ПРОМАЙНУЛО БАГАТО ХОРОШОГО КІНО, НЕ ВИСТАЧИЛО ТІЛЬКИ НАЙЯСКРАВІШИХ БАРВ

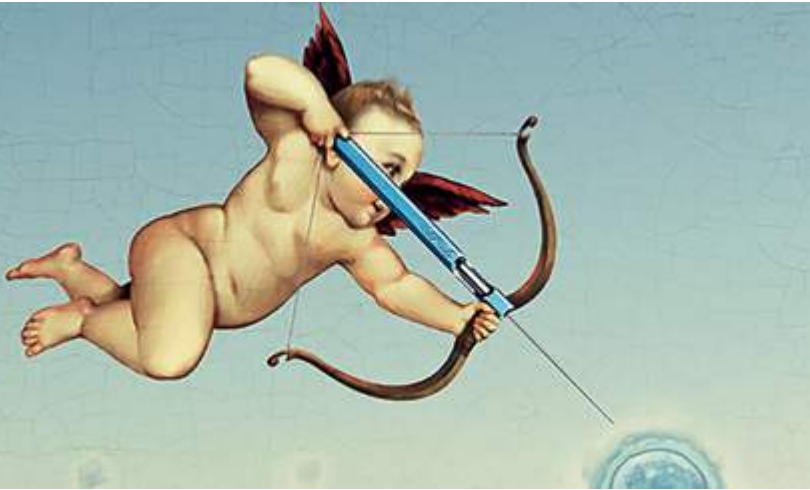
ти. Головне — завести блог. До того ж у Берліні життя відносно недороге, поїздка виходить більш-менш бюджетною, ось і пухне як на дріжджах фестивална преса. Протиотрути на це, схоже, немає — фестивалі зазвичай готові акредитувати будь-кого, якщо буде дотримано кілька нескладних умов. Тому кінофорум переповнений, перенаселений, він лопається й позбавляє тебе відчуття свята.

Справді, що це за свято, якщо тебе спершу мурижать у передпокої?

Ось тільки 14 лютого, день Св. Валентина, тут святкують завжди й за будь-якої погоди. Навіть у найстрашніший холод цього дня поруч із Берлінале-паластом обов'язково виникають дивного вигляду люди. Зазвичай це немолоді зарослі чоловіки, які торгують усілякою любовною атрибутикою: квіточками, повітряними кульками, яскравими картинками. Вони самі неодмінний атрибут фестивалю — так повелося здавна. Багато років поспіль 14 лютого в Берлінале-паласті зранку виростав старий із візочком. На візочку копицею лежали крихітні букетики фіалок та упаковки презервативів. Фіалки він роздавав жінкам, презервативи — чоловікам. Безплатно. Дідусь той уже роки два як не з'являється. Без нього сумно... ■

Секс і лабораторія

Безстатевих способів репродукції стає дедалі більше. Історія вчить, що від них не варто відмовлятися

Раніше все було просто. Зустрічаються він і вона. Через систему «трубопроводів», удосконалену мільйонами років еволюції, передаються гамети. Через дев'ять місяців частина тієї трубопроводної системи видає світу готовий продукт. Зараз процес починає набагато ускладнюватися. Оприлюднена американською Національною академією наук 14 лютого доповідь кваліфіковано обґрунтовує дослідження генотерапевтичних прийомів. Вони настільки точні, що дають змогу лікувати генетичні хвороби на зразок гемофілії або серповидної анемії раніше, ніж зародок почне розвиватися.

Ідея клонування людини викликала справжній фурор, коли рівно 20 років тому світові показали клоновану овечку Доллі. «Подумаєш, велике діло», — скаже хтось, озирнувшись на минуле. Адже тепер завдяки іншим технологічним успіхам дедалі ближчим стає клонування людини.

Когось перспектива того, що люди «гратимуться в Бога» у питаннях розмноження, жахає. Хтось, чия життя зламала бездітність або генетична хвороба, палко обстоює право на полегшення страждань. Так чи інакше наука рухається вперед, і суспільству доведеться сформувати якусь позицію з цього приводу.

ДЕ ТИ, СИНЬООКИЙ СИНУ?

Вибір способу репродукції постійно розширюється. AID (штучне запліднення донором, яке почали практикувати ще в XIX столітті) та IVF (ЕКЗ, екстракорпоральне запліднення, вперше застосоване в 1970-х роках) уже стали повсякденними. Те саме стосується ICSI — інтрацитоплазматичної ін'єкції сперматозоїда, коли клітина сімені фі-

зично вводиться в яйцеклітину. Це дає змогу ставати батьками безплідним чоловікам. Торік додалася ще одна техніка — мітохондріальна трансплантація, або, як її називають у ЗМІ, «дитина від трьох батьків». Незабаром може з'явитися можливість «вирощувати» яйцеклітини й сперматозоїди з клітин інших тканин потенційних батьків (швидше за все, шкіри), а не в яєчниках і яєчках.

Такі методи роблять статевий контакт і розмноження окремими явищами. Більшість цих нових способів дають змогу вибирати, який ембріон житиме, а який ні. Спочатку вони можуть здаватися шокуючими, навіть відразливими. Але досвід показує, що в царині репродукції огида — це не найкраще керівництво до дії. Тим часом один американський суд уже визнав метод AID виявом подружньої невірності, а народжену дитину незаконною. ЕКЗ викликало стурбованість серед частини теологів із приводу того, чи матимуть «діти з пробірки» душу.

Відразу часто супроводжується уявними страхами. У науково-фантастичних історіях про генну корекцію розповідають, скажімо, про створення суперлюдей із надзвичайним інтелектом або фізичною силою. Коли стало відомо про овечку Доллі, преса зарясніла заголовками про армії клонів. Насправді ніхто не має ані найменшого уявлення про те, як створити «уберменша», навіть якби й хотів. Проте ми бачимо свідчення того, як швидко може рухатися вперед репродуктивна наука. Тож цілком доцільно замислитися над етикою в цій царині навіть щодо варіантів, які на сьогодні недоступні.

Починати зручно з IVF та AID, які вже перетворилися з химери на буденне явище. Обидві технології дають здорових дітей щасливим батькам, які інакше були б приречені на самотність. Те саме, поза сумнівом, можна буде сказати й про мітохондріальні трансплантації, що допомагають уникати рідкісних, але небезпечних захворювань, які впливають на виробництво енергії в клітинах.

Щасливі батьки й здорові діти — це вже цілком достатнє правило для будь-якої продуктивної технології. Головна проблема — безпечність процедури. Гарантувати її дуже складно. Науковцям дозволено (хтось вважає, що абсолютно несправедливо) експериментувати з людськими ембріонами, коли ті складаються лише з кількох клітин. Проте їм не можна, наприклад, проводити дослідження над людським плодом. Також нелегко їм експериментувати з плодом найближчих родичів людини — людиноподібних мавп, позаяк це рідкісні тварини й вони часто перебувають під захистом закону. Тому досі доводилося робити «стрибок віри»: застосовувати на практиці технологію, максимально випробовану в дозволеніх законом межах. Так має бути й далі,

щоб не допустити «фрилансерських» операцій поза межами адекватних юрисдикцій. Ця проблема існує не тільки в полі теоретичних припущень. Першою технологією мітохондріальної трансплантації розробила Британія, вона ж стала першою країною, де ця процедура отримала ліцензію. Утім, перша пара, яка її пройшла, поїхала робити це з Йорданії до Мексики.

Дещо складніше визначити межі дозволеного. Але знову ж таки ключем тут слугує правило щасливих батьків і здорових дітей. Вирощування сперматозоїдів і яйцеклітин із клітин інших тканин — це точно найменш проблематична нова технологія, яку незабаром запропонують. Одна з її переваг — гомосексуальні пари зможуть мати дітей від обох батьків. Але закон повинен вимагати, щоб у процесі були задіяні дві особи. Адже якби одна людина спробувала стати і батьком, і матір'ю дитини без застосування суцільної генної корекції в отриманих яйцеклітинах та сперматозоїдах, то зросла б концентрація шкідливих мутацій — це найвища форма близькоспорідненого схрещування.

У генетичній корекції та клонуванні йдеться не лише про щастя батьків і здоров'я дітей. Перша корекція генів виключає генетичні хвороби — зараз для цього потрібна селекція ембріонів. Багато хто такий прогрес вітатиме. Дорослі повинні мати змогу клонувати точні копії самих себе як вияв самовизначення. Але вирощування дітей із новими рисами та клонування інших людей порушує питання рівності, а також допустимості використання тканин людей без їхньої згоди.

ВІДЧУТТЯ ІНДИВІДУАЛЬНОСТІ

Репродуктивні технології піднімуть на поверхню легіон питань. Чи можна буде батькам, що втратили дитину, клонувати її? Або вдові — покійного чоловіка? Чи матимуть змогу багаті платити за те, щоб їхні діти були розумними й старанними, коли ніхто більше не дозволить собі цього?

Для пошуку відповідей знадобляться цілі комісії експертів, а судам доведеться захищати інтереси ненароджених. Вони зможуть скористатися прецедентами, як-от існування однойцевих близнюків, адже суспільство прекрасно сприймає таких клонів, або сестер чи братів-рятівників, які за допомогою

РЕПРОДУКТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДНІМУТЬ ЛЕГІОН ПИТАНЬ. ЧИ МОЖНА БАТЬКАМ КЛОНУВАТИ ДИТИНУ? ЧИ МОЖУТЬ БАГАТІ ПЛАТИТИ ЗА ТЕ, ЩОБ ЇХНІ ДІТИ БУЛИ РОЗУМНИМИ Й СТАРАННИМИ, КОЛИ ІНШІ СОБИ ЦЬОГО НЕ ДОЗВОЛЯТЬ?

відбору через ЕКЗ можуть стати джерелом стовбурих клітин для порятунку важко хворого старшого брата чи сестри. При цьому будь-який режим правил має піддаватися адаптації, тому що думки змінюються з часом, коли люди звикають до нових прийомів. Проте, зважаючи на минуле, небезпека не в тому, що хтось стрімголов кине́ться в репродуктивні крайнощі, а в тому, що люди стримуватимуться й змушуватимуть інших страждати через неречне відчуття «правильного». ■

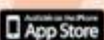
Е СПРЕСО

УКРАЇНСЬКИЙ
ПОГЛЯД НА СВІТ

КОНСТРУКТИВНА РОЗМОВА
З АВТОРИТЕТНИМИ ЕКСПЕРТАМИ

ПРО ПОЛІТИКУ

з Сергієм Руденком

ПО БУДНЯХ О 20:00

Наелектризована атмосфера

Вікторія Малишева

Сьогодні день із розряду емоційно виснажливих або просто важких. Давали аванс. Я зазірнула у відділення місцевого банку в другій половині дня, сподіваючись, що черг уже не буде. Решта 30 осіб, які стояли в черзі, напевне, думали так само. Людей було забагато, єдине щастя — не на вулиці. Я була з дитиною, а в приміщенні доволі спекотно. Набравшись сміливості, звернулася до всіх (лише уявіть, майже як на сцені): «Будь ласка, пропустіть мене без черги, я з дитиною». Навіть покликала свою дитину, щоб стала поруч зі мною, аби всі впевнилися, що дитина справді мала й справді є. Усі вдали, ніби я звернулася не до них. Уявіть собі, у якому дурному становищі ми були. Я і моя чотирирічна дитина посеред авансцени банку, а глядачі вдають, ніби нас немає, наполегливо дивлячись у вікно та собі під ноги. Ніхто з присутніх не сказав: ідіть переді мною. Так, люди втомлені, розумію. Я почекала хвилини десять, підійшла до охоронця й звернулася до нього вже пошепки. Може, від самого початку так і треба було вчинити? Він провів мене без черги. Я взагалі помітила, що останнім часом люди перестали поступатися місцем у транспорті. Моїй дитині чотири, але на вигляд два з половиною: дуже мала. І я не знаю, яка причина людської байдужості. Чи всі справді втомлені, чи егоїстично розмірковують про те, що коли тобі так уже потрібно мандрувати з дитиною, то викликай таксі або купи автівку. Я розумію людей: забагато стресів, обмежень. Коли ми їхали назад, маршрутка не була надто повна, нам поступилися місцем, але через хвилину почалася страшна сварка. Чоловікові на піддитку здалося, що водій підбирає всіх на зупинках і вільного місця вже немає. Спочатку пияка просто скаржився вголос, що йому незручно, потім почав згадувати родичів водія по матері, і я вже мусила загуляти вуха своїй дитині, яка не розуміла, чому всі навколо сьогодні такі злі. Далі більше: чоловік вирішив переписати дані про перевізника або власника транспортного засобу, для чого став пробиратися через повний салон, почалася бійка. Бився він і літній пасажир, який уже не міг терпіти це. Закінчилося все банально: старому порвали куртку, а молодого пияка забрала «поліція», яка випадково опинилася поруч. Але страшно не те, що зіпсовано чийсь куртку й настрій, а те, що з пасажирів тільки літня людина вступилася за всіх. Решта вдавали, що все це не про них: бійка, лайка, прокльони. І бійка не десь, а саме тут, у салоні метр на метр, коли

всі падали одне на одного, але мовчали, аби їх не зачепило ще більше. Це страшно, коли ти лишаєшся наодинці в натовпі й усі вдають, ніби ти примара. А ще в цих матюках пияки звучали дивні аргументи: «Я кореспондент республіканської преси, все про вас напишу або передам куди слід», а старий апелював: «Знаємо вас! Коли влітку 2014-го почали стріляти, такі, як ви, першими втікали з міста аж п'яти блищали — «захисники». Хоча про політику в тій сварці мови ніби не було, почалося з того, що ніде стояти... Страшний день, емоційно виснажливий. Хотілося якнайшвидше зачинити за собою двері власної домівки й нічого вже не помічати, не чути, не брати участі. Люди навчилися не помічати того, що не стосується саме їх. Вони швидше перейдуть на інший бік дороги, аби тільки їх не помітили, аби тільки не витратити час на допомогу комусь. Правда ж це страшно? А може, то проблема не лише Луганська чи «республіки», а загалом проблема часу, цієї війни, розчарування. Ніхто вже не чекає від когось добрих новин чи покращення. Вірити собі та найближчим людям.

Ще одне з моїх неприємних відкриттів — написи на стінах Київського інституту бізнесу та технологій на вулиці Поштової. Улітку там жили «військові», сущили взуття на підвіконні, камуфлювали вікна. Зараз там порожньо. Єдиний слід, що лишився, — малюнки на стінах колишніх спалень: російський прапор, чоловік із відрубаною головою та українським прапором у руці — символ перемоги «наших» або уявлення про перемогу цього художника. За стилем таке враження, що малювала дитина. Палички, кола просто на шпалерах колишнього вишу на всю стіну. І назва підрозділу «Талисман» великими літерами над усім. Меблями цього вже не приховати — лише переключувати шпалери. Вікна закладені книжками та дипломними роботами, нікому вже не потрібними. Данина часу та війни — аби не влізли, аби не вкрали чогось. Приміщення занепадає: труби відливу відвалилися, скло розбите. Цей виш був одним із найпривабливі-

ших завдяки розташуванню в старому центрі міста та особливостям будівлі. І не в тому річ, що мені чогось дуже шкода. Таке враження, що всі дії вирвані з контексту. Поселили людину, вона лишила по собі слід: пошувала стіни. Хто це був? Чи «служить» він і досі? Якими були його розумові здібності? Забагато запитань, як для такої незначної події. А життя зараз складається саме з таких подій, ніби незначних, але їх чомусь не можна забути, після них чомусь не можна заснути. ■

Блокада, так?

Станіслав Васін

Альтернативи вугіллю з ОРДІЛО немає. Щось нагадує, чи не так? Безальтернативний Мінськ нарешті наблизився до свого логічного завершення—безальтернативної торгівлі. Але це, так би мовити, ліричний відступ. А тепер по суті.

Насамперед варто сказати, що більшість українців, із якими мені випадало спілкуватися в окупації, категорично проти того, що зараз розв'язали Семенченко і К*, назвавши це «блокадою». Найвтішніший відгук від тих, хто лишився,—цирк. Реперта відгуків містять нецензурну лексику. Другий момент, який хотілося б окреслити,—ці самі люди, як правило, підтримують цілковиту блокаду окупації й ладні терпіти її наслідки, якщо вона все ж таки буде. Що ж діється зараз і як усе це бачиться нам звідси?

А ось як. Три роки тривала активна торгівля з ОРДІЛО. Три роки надходила контрабанда. Більш як два роки Семенченко та його «побратими»-депутати мали всі законні способи, не приварюючи поїздів і не бігаючи з автоматами, сформувати й запропонувати у Верховній Раді чітку політику щодо ОРДІЛО. Торгівля, статус, національні активи. Понад те, наскільки розуміють наші убогі голови тут, в окупації, це ще й безпосередній обов'язок тих, хто зняв камуфляж і всівся в тепле депутатське крісло в костюмі. Від них не чекають поїздок на фронт, не чекають роботи зварювальників десь під Ясинуватою, не чекають бійок із поліцією, відкриття другого фронту й третього Майдану. Від них чекають елементарного—їхньої законотворчої діяльності, результати якої потім, без альтернатив та автобусів зі спецпідрозділами від Аброськіна, буде зобов'язаний виконувати кожен, хто хоче жити в нормальній, правовій державі. Але рухаємося далі. «Якщо протягом одного тижня не будуть відпущені або ж звільнені через обмін усі військовополонені ЗСУ, то бійці АТО починають глобальну блокаду українських територій, що перебувають під окупацією. Ось тоді й стане всім зрозуміло, наскільки вистачить ворожій сили». Хтось ще пам'ятає про цю вершину популізму, що розрахований на повних ідіотів? Скільки хлопців відпустили? Чи дискусія перейшла в площину «поштовхатися з Аброськіним»? Хто і як узагалі передавав ультиматум, окрім як на ТБ? Чи ведуться переговори про звільнення? Відповідь очевидна: ні. Ця тема в принципі не могла б з'явитися, оскільки звільнення бодай одного полоненого під тиском—удар по іміджу «непереможних героїв Новоросії», чого бойовики не допустять априорі.

Наступне питання—сама «блокада». Що таке блокада у розумінні місцевих в окупації? Це:

1) блокада всього залізничного сполучення з неконтрольованою територією;

2) блокада поставок контрабанди автошляхами; фури з товаром спокійно проходять із контрольованої території через пости, не враховуючи потоку, що йде через РФ (соки, сири, ковбаси, кетчупи, ювелірка);

3) санкції проти українських компаній, які через підставних замовників постачають згадану вище продукцію в ОРДІЛО з Києва, Вінниці, Одеси, Черкаса;

4) відмова від поставок води, телекомунікацій (Укртелеком досі працює в Макіївці, а Vega тільки недавно «віджали»), електроенергії;

5) можливість виїзду з ОРДІЛО всім охочим із соціальними гарантіями від держави (розміщення, соціалпомога, працевлаштування) з подальшим закриттям КПВВ.

Але на кетчупах багато не заробиш. Закриття КПВВ означає кінець контрабанді. Блокада всіх залізничних гілок означає... особисто я думаю... кулю в голову. Причому десь у мирному Києві. Тому цього й не відбувається.

Йдемо далі. Чи бодай хтось із коментаторів на сторінках Семенченка, які там ліплять іконки в душі «бережи, Боже, святого Симеона», взагалі в курсі, яка зараз ситуація навколо активів Ахметова в окупації? Під час авдіївського загострення вілла Ахметова на «Дубку» вперше потрапила під обстріл за всі три роки (!) війни. Навіть у 2014-му, коли поруч із нею стояв блокпост бойовиків, там усе було ціле. А тепер така собі відрізана коняча голова з «Хрещеного батька». Привіт передали. І відразу ж «двоє із ларця»—Захарченко та Плотницький—зібралися «віджимати» залишки активів ДТЕК, якщо ті не почнуть офіційно платити податки в скарбницю «республіки». Отямився, як кажуть: «Ми дуже довго й терпляче мирилися з перебуванням на нашій території нерезидентів, які, не визнаючи республіки... використовували її надра, трудові ресурси, збагачувалися самі й збагачували Україну». Нічого не нагадує? Семен також довго мирився. Аж раптом теж вирішив припинити «торгівлю на крові» ахметовським вугіллям. До речі, якщо хтось думає, що заблоковане вугілля добувають російські офіцери на власних шахтах Захарченка, ставте ікони й далі.

Підсумую. Більшість українців—і в окупації, і «на волі»—справді за блокаду. За реальну, якісну, не медійну. Я, до речі, до таких не належу. Але забезпечити її мають у парламенті депутати—це їхній безпосередній обов'язок. Не здатні провести її законодавчо? Всього заважає «злочинна влада», яку самі ж і привели? Ідть і не займайте чужих місць.

І насамкінець. Це вже до моїх співгромадян: не набрид синець від граблів? Тільки-тільки зідрали ікони «святої Надії полоненої» і знову? Бездумно. Емоційно. Як і завжди. ■

Культурна «диплократія»

ОНУХ

На «Українській правді» я прочитав цікаве інтерв'ю з Ольгою Жук. Вона очолювала відділ культурної дипломатії МЗС України з липня 2016-го до січня 2017-го, а отже, заздалегідь шість місяців. Це недобрий сигнал для кіл, зацікавлених у побудові сучасної системи української культурної дипломатії. Однією з причин розставання з міністерством Ольга назвала «надзвичайно низьку оплату праці», що, звісно, є прикриттям фактом, хоча, беручись торік за завдання створити українську культурну дипломатію, вона, мабуть, розуміла, що та праця не обіцяє їй золотих гір. Але є й інші причини, з яких низька винагорода праці завдавала ще більшого болю.

Читаючи інтерв'ю, я зрозумів, що покинути МЗС Ольгу змусили дедалі більше розчарування, неможливість реалізації запропонованої програми, брак базового фінансування, брак виразної перспективи змін. Що ж, тут можна пожартувати: перш ніж скочити сторч головою в басейн, варто глянути, чи є в ньому вода. Сьогодні ми знаємо, що в басейні води не було, і ніщо не свідчить про те, що вона швидко з'явиться там. І все це аж ніяк не кумедно.

УКРАЇНСЬКИЙ ІСТЕБЛІШМЕНТ, ЗДАЄТЬСЯ, НЕ БАЧИТЬ У КУЛЬТУРНІЙ ДИПЛОМАТІЇ ЦІННОСТІ, ЯКУ МОЖНА БУЛО Б ЛЕГКО ВИМІРЯТИ Й ПОРАХУВАТИ

Є ще одна причина: особиста нездатність пристосуватися до способу функціонування міністерства і брак розуміння, чого ти чекаєш від себе й чого прагнеш досягти. Ольга в інтерв'ю розповідає: «Мною основною мотивацією приходу на державну службу були створення нових можливостей для культурного середовища, зокрема для молодого покоління культурних активістів, урізноманітнення та модернізація того, як Україна представлена за кордоном, посилення культурної мобільності, переорієнтування з герметичної самопромоції на діалог з іншими культурами».

Ідеалістична настроєність культурної менеджерки, яку цінували в її колі, зіткнулася з небажанням постсовєтської Української держави здійснювати справжні, а не позірні зміни. Я пишу ці слова й не вірю своїм очам, що пишу їх 2017-го, а не, наприклад, років 20 тому. Не треба морочити голову собі та іншим, якщо немає змоги належно підтримувати культурну дипломатію. Український істеблшмент, здається, не бачить у такій діяльності цінності, яку можна було б легко виміряти й порахувати. Ніхто не пропонує Україні конкурувати з найбагатшими і найдосвідченішими країнами, але не можна створювати чергову фікцію і вдавати діяльність. Немає

достатніх засобів, немає сприятливої атмосфери — у такому разі варто взятися до суті справи, з того зерна виросте врожай, а далі вже послідовно переходити до практичних кроків. Цього року зробимо стільки, наступного — стільки, а згодом — ще більше. Треба зрозуміти, що таке культурна дипломатія через реальні дії, а не через голі декларації. Я пишу ці слова як практик, що після багатьох років міжнародного досвіду управління культурою на посаді директора Центру сучасного мистецтва ім. Сороса в Києві став працювати дипломатом у МЗС Польщі. 10 років свого життя присвятив практиці культурної дипломатії від Києва до Нью-Йорка. За моїми словами стоять справжній досвід і реальні досягнення. Я дуже добре розумію розчарування Ольги Жук та всіх інших, хто ризикував своїм професійним становищем і взявся виконувати завдання, яке виявилось нездійсненним у сутичці з аморфною «диплократією». Кожна бюрократична система знайде десятки способів, щоб робити якнайменше, а головне — не ризикувати, бо будь-який ризик може бути болісним для «диплократії».

Тому повторимо ще раз істини, на які спирається культурна дипломатія та про які я не раз казав і писав, зокрема й на сторінках *Тижня*.

1. Дипломатія становить частину КУЛЬТУРИ, а не навпаки, про що часто забувають професійні дипломати, а ще частіше політики.

2. До культури треба ставитись як до добре настроєного інструмента, а не як до простого знаряддя на кшталт молотка.

3. Культурна дипломатія України починається в Україні й закінчується в Україні.

4. Культурна дипломатія — діяльність багаторічна, це інструмент державної політики, розрахований на тривалу перспективу, а тому й не повинна бути конкретним знаряддям політичної орієнтації, яка переважає в цю мить.

5. Німецьке МЗС щороку виділяє 40% свого чималого бюджету на культурну та публічну дипломатію. Гроші мають велике значення, але ще більше значення мають ідеї.

6. Розповідаючи про себе, не можна казати неправду, бо на ній далеко не заїдеш і її викривають за найменш сприятливих обставин.

Не можна змиритися з тим, щоб, спираючись на всіх можливих урядових фінансистів (здатних доводити, що ніщо не є можливим, тоді як можливе навівь те, що ніколи таким не мало бути), «диплократія» знівечила ідею залучення культури до правдивої розповіді про нас. Як стверджує Ольга Жук: «Саме культура має вивести нашу країну за межі короткозорої політичної перспективи, дати можливість іншому поглянути на неї не як на велику проблемну «територію», а як на самобутній, різноманітний простір, чутливий до взаємодії з іншими культурами. Простір, що здатен рухатися у спільне майбутнє, привнести в нього привабливі цінності та інноваційні ідеї».

Розмова лише починається, а отже, розмовляймо, тільки щиро, будь ласка. ■

5

ПРЕДСТАВЛЯЄ

20:00
ЩОСУБОТИ

РАНДЕВУ

З ЯНІНОЮ СОКОЛОВОЮ

ВІДВЕРТА РОЗМОВА. БЕЗ МАСОК ТА МІМІКРІЇ.

CZECH IN

ВИДАНО
ЧЕШЬКИМ ЦЕНТРОМ
У КИЄВІ

2017

Homage à Miloš Forman

16 ФІЛЬМІВ ІЗ ЗОЛОТОГО ФОНДУ ЧЕШЬКОГО КІНО

з нагоди
старту проекту
«Чеські
четверги»
(також неділі у
Краматорську),
організованого
Чеським
центром
у Києві

kyiv.czechcentres.cz
та мережею
книгарень "Є"
book-ye.com.ua

Проект проходить у рамках Року Мілоша Формана в Україні
співз. фільму «Форман: рік в Україні»

Тиждень

